

PERHEEN PERUSTAMINEN JA ILMASTOAHDISTUS

**Tutkimus ilmastoahdistuksen yhteydestä perheen
perustamispäätökseen nuorten aikuisten kokemuksissa**

Taloussosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Economic Sociology

Laatija/Author:
Vilma Löytty

Ohjaajat/Supervisors:
VTT Pekka Räsänen
VTT Outi Sarpila

24.04.2020
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Taloussosiologia	Päivämäärä	24.4.2020
Tekijä(t)	Vilma Löytty	Sivumäärä	61.s+liitteet
Otsikko	Perheen perustaminen ja ilmastoahdistus -tutkimus ilmastoahdistuksen yhteydestä perheen perustamispäätökseen nuorten aikuisten kokemuksissa		
Ohjaaja(t)	Pekka Räsänen & Outi Sarpila		

Tutkielmassani tarkastellaan nuorten aikuisten ajatuksia ja asenteita liittyen perheen perustamiseen. Keskeinen kiinnostuksen kohteeni on niin sanotun ilmastoahdistuksen yhteys päätökseen hankkia lapsia. Pyrin selvittämään, onko ilmastoahdistuksella tai tähän aiheeseen liittyvillä ajatuksilla merkitystä päätökseen hankkia lapsia ja jos on, niin miten.

Yhteiskuntamme vinoutunut huoltosuhde haastaa hyvinvointivaltiomme selviytymistä. Syntyvyyden aleneminen luo painetta niin työmarkkinoillemme kuin eläkejärjestelmämme kestävyydellekin. Samalla kuitenkin väestönkasvu on ilmastonmuutoksen globaali kriisi. Tarkastelen myös lasten hankkimisen päätöksen aiheuttamia tuntemuksia ja sitä, että heijastuuko niissä tämä kaksijakoinen keskustelu lasten saannin vaikutuksista yhteiskuntaamme ja toisaalta sen seurauksista ilmastoomme.

Aineistona käytetään puolistrukturoitujen teemahaastattelujen tuloksia. Haastattelurunko koostui yleisistä kysymyksiin liittyen perheen perustamiseen. Liian johdattelun välttämiseksi tutkielmassa ei kysytty mitään ilmastonmuutokseen liittyvää sillä tavoitteena oli selvittää tutkimukseen osallistuneiden luontaisia miellelyhtymiä. Haastatteluihin valikoitui kymmenen nuorta pääkaupunkiseudulla asuvaa aikuista, joista enemmistö edustaa naissukupuolta. Haastateltavat rajautuivat ikähaarukan 24-27 vuoden sisään ja he kaikki ovat perheettömiä. Haastatteluaineiston analysoinnissa käytettiin laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmiä.

Tutkielmani perusteella ei voida sanoa, voisiko ilmastonmuutos olla syynä jättää lapset täysin hankkimatta. Jos pohditaan varsinaisen päätöksen teon ja henkilökohtaisen mielipiteen sijaan haastateltavien asenteita ja ajatuksia, voidaan tutkimuksen perusteella sanoa, että tutkittavien joukossa ilmastonmuutos ja eettiset asiat yhdistetään perheen perustamiseen jollain tavalla. Enemmistö vastaajista esittivät pohdinnoissaan ilmastonmuutokseen ja lasten hankinnan eettisyyteen liittyviä ajatuksia.

Asiasanat	Ilmastoahdistus, syntyvyys, väestönkasvu, lykkääntyvä lasten saanti
Muita tietoja	

Sisällys

1	JOHDANTO	5
2	YHDEN ELÄTTÄJÄN MALLISTA MONIMUOTOISIIN PERHEISIIN	9
2.1	Aleneva syntyvyys meillä ja maailmalla.....	9
2.2	Syntyvyyden vaikutukset suomalaiseen yhteiskuntaan.....	10
2.3	Vapaaehtoinen lapsettomuus ja syitä sen taustalla.....	12
2.4	Perhekäsityksen moninaistuminen	17
2.5	Epätasa-arvoinen vanhemmuus.....	21
3	KOKEMUS ILMASTONMUUTOKSESTA	26
3.1	Suomen ilmastopolitiikka.....	26
3.2	Ilmastoahdistus.....	29
3.3	Ilmastonmuutos ja väestönkasvu.....	31
3.4	Merkitys globaalisti ja suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta.....	33
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	37
4.1	Laadullinen haastattelututkimus.....	37
4.2	Aineistot ja menetelmät.....	37
5	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	40
5.1	Ajatukset perhe-elämään liittyen ja suhtautuminen oman perheen perustamiseen	41
5.2	Lähipiirin merkitys omaan suhtautumiseen lasten hankinnan näkökulmasta.....	43
5.3	Huomioon otettavat asiat perhettä perustaessa.....	45
5.4	Positiivisia ajatuksia lisäävät tekijät ja kokemus julkisesta keskustelusta perheen perustamiseen liittyen	47
5.5	Perheen perustamisessa huolettavat asiat.....	50
5.6	Vapaaehtoinen lapsettomuus.....	53
5.7	Eettiset kysymykset.....	56
5.8	Pohdintaa tutkimustuloksista	58
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	61
7	LÄHTEET	64
	LIITTEET	72
7.1	Liite 1. Haastattelukysymykset	72

1 JOHDANTO

Ensin ollaan lapsia, tutustutaan maailmaan ja leikitään. Jo lapsena alamme tarkkailemaan ympäröivää elämää, miten vanhempamme reagoivat, kun jotain hyvää tapahtuu? Miten kuuluu leikkiä muiden kanssa, ilman että kenellekään tulee paha mieli? Arvopohjamme ja käsityksemme normaalista alkaa vähitellen muodostumaan ja se muovautuu vastedeskin. Tämä jo lapsena opittu käsitys ympäröivästä maailmasta muovaa elämäämme laajalla tähtäimellä; mieltymyksiämme, elämänvalintojamme ja elämän mahdollisuuksiakin. Sitten siirrytään peruskouluun, jossa sosiaalistuminen yhteiskuntamme jäseniksi. Opimme kouluaineiden lisäksi kulttuurillemme ominaisia arvoja ja normeja, joita myös jo vanhempamme ovat meille opettaneet. Kehitämme sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja omaksumme sosiaalisesta viitekehyksestämme sopivia toimintamalleja ja arvioimme ympäröivää yhteiskuntaa yksilöllisten mutta osin jaettujen linssien läpi yhteisen kulttuurimme takia. Sitten aikuistutaan. Työelämässä huhkitaan muutamia vuosia ja sitten elämään saapuukin pikkuinen käärö, joka mullistaa elämän monella tapaa. Vai onko näin sittenkään?

Perheen perustaminen ei ole enää itsestään selvä asia, mikäli syntyvyystilastoihimme on katsominen. Viime vuosina politiikassamme keskeisesti käsitelty aihe on ollut vanhenevan ikärakenteemme ja laskevan väestönkasvun seuraukset. Yhteiskunnan jatkuvuuden peruspilari, lasten syntyminen, on laskussa ja huoltosuhteemme vinoutuu. Vuoden 2019 lopussa huoltosuhteemme, eli alle 15-vuotiaiden määrä ja yli 65-vuotiaiden suhde sataa työkäistä kohden oli 61,4, joka on korkein kansakuntamme historiassa sitten vuoden 1922 (findikaattori.fi 24.3.2020). Korkea ja vinoutunut huoltosuhde on monisyinen yhteiskunnallinen ongelma, joka on seurausta väestömme pitenevästä eliniästä ja yhtäaikaisesti pienenevästä lapsiluvusta. Tämä väestömme murros on poliittinen haaste, sillä eläkejärjestelmämme pohjautuu vahvasti työntekijöiden vastuulle eläkkeiden maksussa. Mitä enemmän työntekijöitä, sitä varmemmin on turvattu myös tulevien sukupolvien eläkkeiden maksu. Ennusteiden mukaan kuitenkin tulevaisuuden eläkkeiden maksajia tulee olemaan eläkkeensaajia vähemmän, joka aiheuttaa huolta sosiaaliturvamme kestävyydestä. (etk.fi 25.02.2020.)

Poliittisessa keskustelussa väestörakenteemme haastetta on lähestytty ottamalla kantaa alhaiseen syntyvyyteen. Entinen pääministerimme Antti Rinne esitti paljon keskustelua herättäneen lausunnon ”synnytystalkoista” SDP:n kesäkokouksessa Kouvolassa, jossa käsiteltiin yleisesti perhepolitiikkaa ja alhaista syntyvyyttä (hs.fi 23.08.2017). Vaikka Rinteen lausunto saikin aikaan negatiivista vastaanottoa jopa oman puolueen sisäلتä, on perheen perustamisesta muodostunut poliittinen kysymys. Perheen perustamisen päätöksestä on tullut osa julkista keskustelua, vaikka aihe on samalla hyvin henkilökohtainen.

Samalla kun perheen perustamiseen kannustetaan massiivisen eläkepommin varjolla, on meneillään myös toisen sävyinen keskustelu koskien lapsiperheiden hiilijalanjälkeä. Aikakauslehti Tieteen kuvalehti käsitteli kannessaan ilmastonmuutoksen ja lasten yhteyttä. Kansi oli kuvitettu maapallolla, jonka eteen oli liitetty iso punainen ruksi peittäen maapallon edessä konttaavan vauvan (13/2019). Tämä herätti keskustelua siitä, voidaanko lapsia pohtia ilmastonmuutoksen heikentäjinä vai oliko Tieteen kuvalehden kansi loukkaava. Lapsen hankinta kuitenkin kiistatta on ilmaston kannalta kuormittava teko. Jokainen ihminen kuluttaa maapallomme luonnonvaroja ja suurperheen hiilijalanjälki on väistämättä suurempi verrattuna lapsettomaan pariskuntaan. Tieteen kuvalehden kansikuvaa voidaan pitää keskustelunavauksena siihen, että tulisiko meidän pohtia lapsen hankkimisen ilmastovaikutukset ja jopa kysymystä siitä, onko alati lämpenevässä maailmassamme hyväksyttävää hankkia lapsia.

Eriytyisen huolettavia uutisia ilmastomme tilanteesta herätti IPCC:n vuoden 2018 lokakuussa julkaistu erikoisraportti. Hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) koostaa olemassa olevasta ilmastonmuutos tutkimuksesta ja tiedosta raportteja tukemaan poliittista päätöksentekoa. Erikoisraportti ”Global Warming 1,5 °C” nostatti suuren mediahuomion ja syystä. Raportissa esitettiin vaihtoehtoinen tulevaisuusnäkökulma, jossa maailman lämpötila nousisi puolitoista astetta esiteolliseen aikaan verrattuna. Raportti peilasi Pariisin ilmastokokouksessa valtioille asetettua tavoitetta sellaisiin ilmastotekoihin, joiden avulla maapallon lämpeneminen pysyisi alle puolitoista asteen. Tällä hetkellä ilmasto on Suomessa lämmennyt keskimäärin 0,85 astetta vuodesta 1880 ja lämpenemisen on todettu johtuvan suurimmaksi osaksi ihmisten aiheuttamista päästöistä. IPCC:n raportin mukaan 1,5 asteen lämpeneminen tullaan saavuttamaan vuonna 2030 mutta tässä tavoitteessa pysyminen vaatisi radikaaleja ilmastotoimia. (Ilmatieteenlaitos.fi 15.11.2019, IPCC 2018, 50-55.) Asetettua tavoitetta lähestytäänkin valitettavasti jo tälläkin hetkellä ja viime vuoden kerrottiin olevan historian lämpimin vuosi, yhtä lailla kuin edeltjänsäkin. Tällä hetkellä maailman lämpötilan arvioidaan nousseen jo 1,1 prosentilla. (public.wmo.int 15.1.2019)

Näistä toisistaan poikkeavista keskusteluhaaroista huolimatta syntyvyyden laskeminen on tosiasia. Tilastokeskuksen raportin mukaan työikäisten osuus väestöstä on laskenut vuosien 2010-2018 välillä 122 000 henkilöllä. Raportissa on muodostettu oletus naisten elinaikanaan synnyttämien lasten määrästä ja sen oletetaan säilyvän samalla tasolla. Väestöennusteessa oletettiin, että edellä mainituksi kokonaishedelmällisyydeksi 1,35 lasta. Tämän myötä yhteiskuntamme ikäluokkien välillä tulee olemaan merkittäviä eroja suhteessa eläkeläisten tai pian eläkkeelle jäävien ja työikäisten määrään. (stat.fi 30.09.2019.) Syntyvyyden laskun syihin pureudutaan tässä tutkielmassa syvemmin mutta todettakoon, että Väestöliiton tekemän tutkimuksen mukaan vaikuttaneet esimerkiksi epävarmat työmarkkinat, sopivan puolison löytämisen haasteet ja tietoinen valinta siitä,

ettei halua vanhemmaksi. Väkirakenteen vinoutuminen vaikuttaa käytännössä jokaiseen yhteiskuntamme jäseneseen, sillä pienemmän väestönosan tulee pystyä kattamaan laajemman joukon eläkkeet. Toisin sanoen työikäisten työpanosta tarvitaan entistä enemmän yhteiskuntamme kannatteluun ja jatkuvuuden takaamiseen. Tästä syystä lasten määrä yhteiskunnassamme on aito ja vakava ongelma. Maapallomme ei hyödy kuitenkaan väestönkasvusta hyödy vaan pikemminkin ihmisten määrä heikentää entisestään koetuksella olevaa globaalia kantokykyä ja on yksi ilmastokriisiä edistävä tekijä. Lisäksi syntyvyyden laskua voitaisiin mahdollisesti myös paikata osin maahanmuutolla.

Lapsia hankitaan moderneissa yhteiskunnissa tyypillisesti aikaisempaa myöhäisemmällä iällä ja ei ole yksiselitteistä vastausta siihen, mikä ihmisiä houkuttaa venyttämään perhe-elämään siirtymistä. Moderneja yhteiskunta parjataan usein liiasta individualismista, ihmiset elävät ennen kaikkea itselleen ja haluavat toteuttaa omia individualistisia unelmiaan. Individualismin merkitystä käsittelevässä teoksessaan saksalainen sosiologi Beck esittää modernien yhteiskuntien sortuvan institutionaalisen individualismin paradoksiin. Hyvinvointi yhteiskunnat rakentuva yksilön vapaudelle ja vastuulle, joissa pärjätäkseen yksilöiden on pysyttävä yhteiskunnan ja muiden yksilöiden tahdissa. Paradoksaalisesti yksilöt ovat kuitenkin riippuvaisia yhteiskunnan ylläpitämistä instituutioista. (Beck & Beck-Gernsheim 2001, 45-51.) Ajavatko suorituskeskeiset nyky-yhteiskunnat ihmiset kauemmaksi perhe-elämään sopivista arvoista? Voisiko olla, että perheen perustamiseen liittyvät teemat ovat ajautuneet kauaksi nyky-yhteiskuntamme hedonistisesta elämäntyylistä?

Syntyvyyden laskua ollaan osin selitetty niin sanotulla lasten hankinnan lykkäämisellä. Väestöliiton tekemä selvitys antaa viitteitä siihen, että syntyvyyden alenemisen sijaan tulisi puhua lasten hankinnan lykkäämisestä. Lapset hankintaan aikaisempaa myöhemmällä iällä, joka osin voisi selittää syntyvyyden laskua. Yhteiskuntaamme syntyvien lasten alhainen määrä voisi näin ollen olla tilapäistä mutta on vielä mahdotonta arvioida, tulevatko tämän hetken nuoret aikuiset korvaamaan tilastoja myöhemmällä iällään. (Rotkirch ym. 2017, 74-85.) Eläketurvakeskus yhdessä Helsingin yliopiston ja Max Planck-tutkijoiden kanssa on pureutunut tähän näkökulmaan ja muodostanut erilaisia skenaarioita syntyvyydelle. Hankkeessa on ennustettu tulevaisuuden lapsiluvuksi 1,42-1,67 lasta äitiä kohden, poiketen Tilastokeskuksen tämän hetkisestä ennusteesta 1,35 lapsesta äitiä kohden. Luku nousee, kun otetaan huomioon lykkääntyvä lasten saanti täyden lapsettomuuden sijaan. Mikäli tämä positiivinen skenaario toteutuisi, se keventäisi eläkkeisiin kohdistuvaa muutospainetta laskelman mukaan jopa puolella. (etk.fi 30.01.2020) Tosiasia on kuitenkin se, että lykkääntyvästä lastensaannista huolimatta perheiden rakenteissa on tapahtunut muutoksia ja kokonaissyntyvyys on alentunut, eikä syitä tälle muutokselle vielä tunneta täysin.

Tässä tutkielmassa selvitetään, nähdäänkö ilmastonmuutos vaikuttavana tekijänä lasten hankkimisen päätöstä tehdessä. Pyrin selvittämään, onko niin sanotulla ilmastoahdistuksella merkitystä päätökseen hankkia lapsia ja jos on, niin miten. Tarkastelen myös lasten hankkimisen päätöksen aiheuttamia tuntemuksia ja sitä, että heijastuuko niissä tämä kaksijakoinen keskustelu lasten saannin vaikutuksista yhteiskuntaamme ja toisaalta sen seurauksista ilmastoomme. Tutkielmassa tarkastellaan 24-35 vuotiaiden miesten ja naisten näkemyksiä näistä aiheista ja pyrin selvittämään, nähdäänkö lapsi ilmastotekona vai koetaanko perheen perustaminen irrallisena asiana ilmastonmuutoksen kannalta. Tutkimuksen keskeisinä tutkimuskysymyksinä esitän seuraavat:

1. Minkälaisia asenteita ja ajatuksia perheen perustamiseen liitetään?
2. Onko ilmastoahdistuksella vaikutusta perheen päätökseen lasten hankinnasta?

Puhtaasti ilmastolle haitallisia hiilidioksidipäästöjä ajatellen lapsettomuus olisi ekologinen valinta. Onko tällainen radikaalikin ajatus kuitenkaan mielessä, kun pohditaan oman perheen perustamista? Ilmastoahdistuksen ja lasten hankinnan mahdollinen yhteys on vielä ainakin tämän tutkielman tekemisen aikana jäänyt aiheeksi, johon ei ole kohdistettu erityisen paljoa tutkimusta. Ilmastoahdistuksen yhteys lasten hankkimiseen on kuitenkin ajankohtainen tutkimuksen kohde, sillä lasten hankinnan voidaan ajatella olevan ristiriitaisessa paineessa tämän päivän maailmassa. Niin syntyvyyden laskulla kuin väestön kasvullakin on moninaisia vaikutuksia sekä yhteiskuntaamme, että globaalisti. Arvelen tämän aiheen nostattavan runsaasti keskustelua tulevaisuudessa ja tälläkin hetkellä on käynnissä Tampereen yliopiston koordinoima Lisääntymisen tulevaisuus-tutkimushanke, jonka yhtenä teemana on ilmastonmuutoksen vaikutus käsityksiin perhe-elämästä.

Lasten saannista on näiden tosiasioiden valossa muodostunut monimutkainen kysymys. On kuitenkin epäselvää, punnitaanko tällaisia asioita näin henkilökohtaisen elämän valinnan äärellä. Taloussosiologisessa mielessä tutkimus on aiheellinen, sillä yhteiskuntien kulttuurin muutos on ollut keskeisessä osassa perinteistä taloussosiologista tutkimusperinnettä, jota syntyvyydenkin lasku edustaa. Syntyvien lasten määrä on merkittävä taloussosiologinen kysymys monella tapaa. Mitä enemmän lapsia, sitä enemmän työntekijöitä, uusia yritysinnovaatioita ja työpaikkojen luoja, verojen- ja eläkkeiden maksajia ja tietenkin kuluttajia.

2 YHDEN ELÄTTÄJÄN MALLISTA MONIMUOTOISIIN PERHEISIIN

Tässä kappaleessa pohditaan alenevan syntyvyyden taustalla olevia tekijöitä niin globaalissa kuin suomalaisen yhteiskunnankin kontekstissa. Syntyvyyden lasku on seurausta useista mittavista muutoksista jotka ovat tapahtuneet maailmassa teollistumisen aikakauden myötä. Syntyvyystilastojen perusteella voidaan väittää, ettei lasten saanti ole enää yhtä itsestään selvä osa elämänkaarta, kuin ennen. Yhden elättäjän ja kotiäitiyden ajasta on liikuttu pitkä matka nykyhetkeen, jossa yhä useamman nuoren aikuisen valintana on vapaaehtoinen lapsettomuus. Pyrin selvittämään, onko lastenhankinnan päätöksestä tullut aikaisempaa monimutkaisempi kysymys ja miten yhteiskunnassamme varaudutaan pysyvään syntyvyyden laskuun.

2.1 Aleneva syntyvyys meillä ja maailmalla

Syntyvyyden lasku ja väestön ikääntyminen ei ole ainoastaan suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtunut väestön rakenteellinen muutos vaan se koskettaa yhtä lailla useita länsimaisia yhteiskuntia. Työikäisten määrä tulee vähentymään myös muualla Euroopassa, joten tämä muutos aiheuttaa väestöpoliittista painetta myös Suomen ulkopuolella. Euroopassa syntyvyyden huomattiin kääntyvän laskuun jo 1990-luvun alkupuolella, jolloin Espanja ja Italia saavuttivat 1.3 lapsen yhtä naista kohti tai jopa sitä alhaisemman syntyvyysasteen. Kohti 1990-vuosikymmenen loppua yhä useampi Euroopan valtio koki syntyvyyden alenemisen ja tällä hetkellä syntyvyysasteeksi on määritetty 1.6 lasta yhtä naista kohti Euroopan alueella. Syntyvyyden tasossa tapahtunut aleneminen havainnollistuu historian kautta; vielä 1960 vuonna syntyvyysaste oli 2.5 lasta yhtä naista kohden. Euroopan alenevaa syntyvyyttä on selitetty erilaisten demografisten ja sosioekonomisten syiden kautta. Lastensaannin lykkääminen on nähty tapana sopeutua muuttuvaan moderniin yhteiskuntaan, joka pitää sisällään erilaisia mahdollisuuksia ja vaatimuksia niin miehille kuin naisillekin. (Kohler ym. 2002, 642-655.)

Siirtymä perinteisestä maatalousyhteiskunnasta kohti teollistuvaa modernia yhteiskuntaa on laskenut syntyvyyttä useassa maassa. Suomessa väestönkasvu on kuitenkin ollut vähäisintä verrattuna muihin teollistuviin maihin. Tämän seurauksena myös väestönkasvun rakenne on muuttunut, sillä syntyvyyden laskiessa maahanmuutosta on kasvanut merkittävä tekijä yhteiskuntamme kannalta. Suomen syntyvyyden alhaista tilaa selittää osin elinajanodotteen kasvu. Samalla kun syntyvyys on laskenut, on elinajanodote kasvanut. Ihmiset ovat terveempiä ja elävät vanhemmiksi ja näiden tekijöiden yhteisvaikutus on aiheuttanut vinoutuman huoltosuhteeseen (Kestilä &

Martelin 2018, 26-28). Huomioimatta maahanmuuttoa, kehittyneiden valtioiden populaation ylläpitämiseksi syntyvyyden tulisi olla 2,1 lasta per nainen ja esimerkiksi Euroopan valtioiden kohdalla luku on reippaasti alle tämän (Eatock, David 2019). On eri kysymys, onko populaatiota tarpeen ylläpitää samaisella tasolla mitä nyt on. Globaalilla mittakaavalla syntyvyys on monimutkaisempi asia epätasaisen väestönkasvun takia, eikä sitä yksinomaan voida leimata negatiiviseksi tai positiiviseksi asiaksi. Maapallon kantokykyä tarkastellen ei ole merkityksetöntä, millä maantieteellisellä alueella väestön kasvua tapahtuu. Suomen yhteiskunnan kannalta tärkeää on pystyä sopeutumaan muuttuvaan demografiseen tilanteeseen ja kehittää ratkaisuja, jotka palvelisivat mahdollisimman hyvin niin yhteiskuntamme jatkuvuutta kuin toisaalta ilmastoakin. Yksi tehokas keino syntyvyyden alenemisen tuottamien haasteiden kompensoimiseksi olisi työperäinen maahanmuutto ja maahanmuuton positiivisten vaikutusten takaamiseksi myös toimivan integraation tarjoaminen. Onnistuneen maahanmuuton myötä väestön määrän epätasaisuutta voitaisiin ainakin jollain tapaa tasoittaa ja vähentää painetta syntyvyys tason nostamiselle.

2.2 Syntyvyyden vaikutukset suomalaiseen yhteiskuntaan

Alhainen lapsiluku aiheuttaa muutospainetta usealle hyvinvointiyhteiskuntamme osa-alueelle. Laajoja muutoksia tarvitaan niin sosiaaliturvaan kuin työmarkkinoillemmekin työntekijöiden määrän suhteen, mikäli syntyvyyttä ei saada kasvuun. Tässä kappaleessa pureudutaan alhaisen syntyvyyden vaikutuksiin tarkemmalla tasolla Suomalaiseen yhteiskuntaamme. Tässä kappaleessa pohditaan sitä, minkälaisilla keinoilla voimme yhteiskuntana varautua tähän ilmiöön taloudellisen tasapainon säilyttämiseksi.

Merkittävänä uudistuksenkohteena on ja tulee olemaan eläkejärjestelmämme, joka nojaa vahvasti työkäisten määrälle työmarkkinoilla. Työkäisten määrän laskiessa työuria täytyisi pystyä pidentämään ja se onkin ollut keskeinen tavoite eläkejärjestelmän uudistamisessa. Työurien pidentymisen edellytyksenä on kuitenkin eläkeiän nostamisen sijaan työssä jaksaminen niin henkisen kuin fyysisenkin terveyden näkökulmasta. Jotta tavoite eläkeiän on mahdollista saavuttaa, on löydettävä keinoja myös työssä jaksamisen turvaamiseen. Työurien pidentämisen tavoitteena on luonnollisesti turvata eläkkeiden rahoitus myös jatkossa. Eläketurvakeskus on julkaissut vastikään (Nopola & Tikanmäki 01/2020, 15-29) raportin, jossa kartoitetaan alenevan työkäisten joukon vaikutuksia eläkkeiden rahoitukseen. Raportin esittämät ennusteet ovat skenaarioita, jotka on saatu johtamalla olemassa olevia tilastoja erilaisten muuttujien mukaan. Raporttiin on luotu skenaario, jossa oletetaan, että alhainen syntyvyys johtuu tilapäisestä lastensaannin lykkäämisestä (Skenaario A). Skenaariossa lasten saannin lykkääminen on määritelty loppuvaksi vuonna 2040, joka näin ollen nostaa arvioitua lapsilukua yhtä äitiä kohtaan.

Toisessa skenaariossa (B) lastensaannin hidastuneen kasvun taas oletetaan jäävän yhteiskuntamme pysyväksi tilanteeksi. Tällöin luonnollisesti myös eläkkeiden rahoitus on haastavampaa. Kummassakin skenaariossa vaikutukset kohdistuvat eläkkeiden rahoittamiseen, ei kansalaisille maksettaviin eläke-etuuksiin.

Raportissa yhdeksi muutokseksi esitellään työnantajilta perittävän työeläkemaksun määrän nostaminen. Työnantajaneläkemaksu peritään palkanmaksun yhteydessä ja sen määrä kattaa suhteellisen suuren siivun maksetusta palkasta, tällä hetkellä noin 26 prosenttia. Skenaarioiden mukaan tätä maksua tultaisiin nostamaan jopa yli 38:n prosenttiin palkkasummasta tulevaisuudessa, joskin tätä nousua pienentäisi alenevan syntyvyyden rakenne, mahdollinen lastensaannin lykkääminen vapaaehtoisen lapsettomuuden sijaan. Tämän hetkiseen maailmantilanteeseen peilaten työeläkemaksun reipas nostaminen tuntuu kovin kaukaiselta. Parhailtaan jylläävä korona pandemia on aiheuttanut laajaa ahdinkoa markkinoille niin kotimaassa kuin globaalistikin ja useat yritykset kamppailevat tällä hetkellä tulonlähteestään. Tästä syystä tällä hetkellä työeläkemaksuihin on päinvastoin kohdistettu tilapäinen alennus, joka tulee syömään eläkevarojen rahoituskassaa entisestään. (stm.fi 7.4.2020.) On ensisijaisen tärkeää tukea tällä hetkellä yrityksiemme toimintaa mutta toisaalta herää myös huoli eläkejärjestelmämme kestävydestä, kuinka monta vastaavaa kriisiä eläkevaroillamme voitaisiinkaan rahoittaa?

Alentunut syntyvyys tulee aiheuttamaan kustannuksia työnantajille TyEL-maksun korottamisen muodossa joka tapauksessa, enemmän tai vähemmän riippuen syntyvyyden tasosta. Etenkin pienyrittäjälle pakollisen kustannuksen nousu aiheuttaa todennäköisesti taloudellisia haasteita. Tässäkin mielessä siis alentunut syntyvyys on ongelma, sillä yrittäjyys on tärkeä osa yhteiskuntaamme työpaikkojen ja uusien innovaatioiden luoja ja yrittäjyyteen liittyvät korkeammat maksut saattavat nostaa kynnystä oman yritystoiminnan aloittamiseen.

Myös Elinkeinoelämän tutkimuslaitos on tutkinut lapsiluvun vähenemisen seurauksia yhteiskunnallemme. Työmarkkinoiden ulkopuolella olevien vanhusten määrän kasvaessa työvoimapula on yksi tulevaisuuden uhkakuvista. Etna ennustaa tämän johtavan sukupolvien väliseen epätasa-arvoon hyvinvointivaltiossamme. Lyhyemmän aikavälin seurauksiksi Etna esittää perheiden taloudellisten resurssien heikkenemisen ja sitä kautta myös kulutus mahdollisuuksien kapenemisen. Perhe-elämän kustannuksien jälkeen yksilöille jäisi nykyistä vähemmän taloudellisia resursseja käytettäväksi joka vaikuttaisi myös talouteemme. Tämän todetaan voivan johtaa yleiseen kulurakenteen muutokseen, johon yritysten tulisi pitkällä aikavälillä pystyä sopeutumaan. Syntyvyyden laskun toisenlaisista vaikutuksista Etna nostaa esiin myös valtion menojen vähenemisen sosiaali ja terveys-, päivähoito-, ja koulutusmenojen osalta. Toisaalta tämä taloudellinen helpote toisaalla yhteiskunnassa ei veisi taakkaa kokonaan pois; mahdolliseksi taloudelliseksi haasteeksi muodostuva kysynnän heikkeneminen ja työvoiman ja saatujen verotulojen

vähentyminen johtaisi loppujen lopuksi kuitenkin julkisten menojen kokonaiskasvuun vaikka tietyllä sektorilla ne kevenisivätkin. Osaltaan näitä paineita voitaisiin helpottaa maahanmuutolla, jolla voitaisiin osittain korvata tulevaisuuden työvoimapulaa. Etlan mukaan kotouttamisen kustannukset tulee hyväksyä pysyväksi osaksi valtion budjettia. (Valkonen 23.10.2019.)

2.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus ja syitä sen taustalla

On vielä mahdotonta ennustaa syntyvyyden tasoa tulevaisuudessa. Tulevaisuuden arvioita hankaloittaa epävarmuus siitä, johtuuko aleneva syntyvyys lykkääntyvästä lasten saannista vai siitä, että yhä useampi valitsee vapaaehtoisen lapsettomuuden. Kuitenkin tosiasiasa vapaaehtoisesti lapsettomaksi itsensä määrittelevien ihmisten osuus väestöstämme on kasvanut ja siksi tätä ilmiötä on olennaista tarkastella alenevan syntyvyyden yhteydessä. Termillä ”vapaaehtoinen lapsettomuus” kuvataan valintaa lapsettomuudesta henkilökohtaisten syiden takia. Vapaaehtoista lapsettomuutta tarkastellessa on tärkeää huomioida vapaaehtoisen ja tahattoman lapsettomuuden erot, eikä niputtaa niitä yhteen. Vapaaehtoisen ja tietoisin päätöksen lisäksi lapsettomuutta on myös tahatonta. Tahaton lapsettomuus voi johtua esimerkiksi biologisista tekijöistä johtuvista syistä. Määritelmän mukaan kyse on tahattomasta lapsettomuudesta, mikäli raskaus ei ala vuoden sisällä lasten yrittämisestä (terveyskirjasto.fi). Suomessa tahattomasti lapsettomien määrää on tutkinut Väestöliitto ja vuonna 2015 noin joka viides nainen oli kokenut haasteita raskaaksi tulemisessa. Vastaajat olivat iältään 20-50 vuotiaita ja haasteita raskautumisessa oli eniten ja toisaalta luonnollisestikin ikähaarukan vanhimmalla vastaajajoukolla. Selvityksessä ei kuitenkaan selvinnyt kuinka iso joukko vastaajista jäi lopulta kokonaan lapsettomaksi ja kuinka suurelle osalle vastaajista lapsettomuus jäi vain tilapäiseksi. (vaestoliitto.fi, B.)

On tärkeää erotella nämä kaksi toisistaan poikkeavaa asiaa, sillä tahattoman lapsettomuuden kohdalla voi olla vahingoittavaa leimata lapsettomuus omaksi valinnaksi. Vapaaehtoisesti lapsettomalla henkilöllä ei välttämättä ole fyysisiä rajoitteita lasten saantiin vaan päätös pohjautuu yksilöllisiin ja henkilökohtaisiin syihin. Väestöliiton perhebarometrissa vapaaehtoisesti lapsettomiksi määriteltiin sellaiset vastaajat, jotka ilmoittivat ihanne lapsiluvukseen nollan. Vapaaehtoisesti lapsettomiksi itsensä määrittelevien määrä Suomessa on aikaisemmin ollut vähäinen, vain noin 1,5-4 prosenttia vastaajista. Vapaaehtoisesti lapsettomien määrä on kuitenkin ollut kasvussa, sillä vuoden 2018 kyselyssä ihanne lapsiluvuksi nollan ilmoittaneita oli merkittävästi aikaisempaa enemmän, jopa 12,3 prosenttia vastaajista. Erityisesti nuorten aikuisten keskuudessa lapsettomuus oli suhteellisen yleinen toive; 20-29 vuotiaista 24 prosenttia eli neljännes ei tutkimuksen mukaan halunnut lapsia. (vaestoliitto.fi 2018.)

Vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan osoitetun mielenkiinnon kasvu ei kosketa vaan suomalaista yhteiskuntaa, vaan samankaltaista muutosta on havaittu myös esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa lasta haluavien korkeakoulusta valmistuneiden määrä on lähes puolittunut kahdessakymmenessä vuodessa (Friedman 2013, 2-9).

Keskustelu lapsettomuuden ympärillä on kirjavaa ja toisinaan tunnutaan unohdettavan aiheen arkaluonteisuus. Viime aikoina mediassa on näkynyt kannanottoja, joissa lapsettomuuden vapaaehtoisesti valinneet naiset kertovat tuntemuksiaan aiheesta heränneestä keskustelusta. Usein kokemukset henkilökohtaisen valinnan ympärillä ryöppyävästä keskustelusta ovat negatiivisia ja valinta lapsettomuudesta on koettu asiana josta ulkopuoliset ihmiset ovat voineet syyllistää tai tuomita. ”Synnyttäminen ei ole mikään kansaisvelvollisuus” toteaa Ylen artikkelissa haastateltu lapseton nainen, joka on kokenut painetta lapsettomuudestaan julkisen keskustelun ja häntä kohtaan esitettyjen asenteiden vuoksi. Mielenkiintoista on se, että kyseinen haastateltu henkilö ei itse identifioinut itseään vapaaehtoisesti lapsettomaksi vaan hänet oltiin määritelty tähän ulkopuolelta katsottuna. Hän ei vielä ollut ylipäättään tehnyt päätöstä lastenhankinnasta. (Nelskylä 2019.) Haastattelusta voidaan tulkita yleistä ilmapiiriä vapaaehtoista lapsettomuutta kohti. Syntyvyyskeskustelut voivat pahimmillaan olla hyvin painostavia niin lapsettomuuden valinneille, kuin tahattomastikin lapsettomille ja myös heille, jotka eivät ole tehneet päätöstä suuntaan tai toiseen. Keskustelu alenevasta syntyvyydestä on tärkeää mutta samalla puhe syntyvyyden kriisistä voi tuottaa tarpeetonta stigmaa lapsettomuuden ympärille vaikka asia itsessään on yhtä arvokas kuin päätös lapsien hankkimisesta. Järjestö Vapaaehtoisesti lapsettomat ry edustaa heitä, jotka ovat tehneet tietoisin päätöksen lapsettomuudesta. Järjestön sivuille on koottu järjestöön kuuluvien kokemuksia lapsettomuudestaan ja nämä kertomukset mukailevat pitkälti Ylen artikkelin haastateltujen mielteitä lähipiirin ja ympäröivän yhteiskunnan painostuksesta ja suvaitsemattomuudesta. On selvää, että vapaaehtoisesti lapsettomilla tulisi olla oikeus kokea itsensä hyväksytyiksi yhteiskunnassamme ja onkin haastavaa pohtia, miten syntyvyyden vaikutuksia mediassa tulisi esitellä ilman, että syyttävä sormi kohdistuisi heihin, jotka lapsia eivät halua. On vaarana, että negatiivinen suhtautuminen vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan lisääntyy, mikäli julkisessa keskustelussa korostetaan perheen lisäyksen hankkimisen tärkeyttä kansakuntamme näkökulmasta. Tosiasiassa ei ole vielä kuitenkaan ole täysin selvää, onko syntyvyyden laskeminen pysyvä demografinen muutos vai onko kyse lastenhankinnan lykkäämisestä.

Vapaaehtoinen lapsettomuus on ollut useamman opinnäytetyön aiheena viime vuosina ja sitä on tarkasteltu niin kasvatustieteiden kuin sosionomiankin alan näkökulmasta. Useat opinnäytetyöt ovat keskittyneet syihin lapsettomuuden taustalla ja useassa tutkielmassa käsitellään erityisesti naisten kokemuksia tästä aiheesta. Käyn läpi muutamia viime vuosina valmistuneita opinnäytetöitä jotka mielestäni kiteyttävät hyvin aiheesta tehtyjen tutkimusten päähavaintoja. Tehdyt opinnäytetyöt valottavat hyvin

vapaaehtoisesta lapsettomuudesta käytävää keskustelua ja itse lapsettomuuden valinneiden kokemia asenteita sitä kohtaan. Tutkielmista nousee vahvasti esiin kokemus siitä, että lasten hankinta näyttäytyy yhteiskunnassamme elämän normaalina ja tärkeänä osana. Tarkastelemissani opinnäytetöissä tuli ilmi, että lastenhankinta näyttäytyi lähtökohtaisesti itsestään selvästikin elämään kuuluvalta asialta, kunnes vasta myöhemmin elämässään tutkielmiin osallistuneet alkoivat kyseenalaistamaan tätä oletusta omalla kohdallaan. Tämän voidaan ajatella kertovan siitä, miten tavanomaisena lasten hankkimista yhteiskunnassamme pidetään.

Essi Kerttula käsitteli Tampereen yliopiston Pro gradu työssään vapaaehtoisen lapsettomuuden käsittelyä sosiaalisessa mediassa diskurssianalyysin kautta. Kerttula havaitsi tarkasteltavien keskustelemaan lapsettomuudestaan luonnollisena omalle kohdalleen esimerkiksi puuttuneen lapsirakkauden takia. Toiset vetosivat tarvitsevansa omaa aikaa niin paljon, ettei lasten saaminen sopisi heidän elämäntyyliinsä. Osa vastaajista nosti taustatekijöiksi myös eettiset syyt, kuten maapallon liikakansoittuminen. Kerttulan mukaan ympäristöasiat nousivat merkittäviksi syiksi osalle vastaajista. Vastaajat toivat myös ilmi kokeneensa joutuvansa aika ajoin perustelemaan lapsettomuuden valintaa, joka koettiin raskaaksi ja ikäväksi asiaksi. (Kerttula 2017, 40-61.)

Myös Laura Kuivalainen on tarkastellut Pro gradu työssään vapaaehtoista lapsettomuutta ja sen taakse kätkeytyviä syitä. Kuivalaisen tekemät havainnot mukailevat pitkälti niin Väestöliiton tekemän tutkimuksen kuin Kerttulan Pro gradu työn tuloksia. Vastaajien kesken vanhemmuus nähtiin vaativana, aikaa vievänä ja oma luonne koettiin jollain tapaa sopimattomaksi vanhemmuuteen. Julkinen keskustelu lapsettomuuden valinnasta koettiin negatiivisena ja haasteltavat olivat joutuneet perustelemaan valintaansa läheisilleen. Kuivalainen toteaa haastattelujen perusteella lasten hankintaan liittyvän painostuksen olevan ikäsidonnaista, sillä noin parikymppiset haastateltavat eivät olleet vielä joutuneet vastaamaan kysymyksiin lasten hankintaan liittyen. Negatiivisen painostuksen kohteeksi joutuminen tuli esiin kaikissa tarkastelemissani opinnäytetöissä, niin lähimmäisten kuin jopa vieraampienkin ihmisten osalta. Kuivalainen esittää painostuksen ikäsidonnaisuuden johtuvan sosiaalisesta aikataulusta, jonka mukaan yksilöiden elämänkaaren oletetaan kulkevan tietyn kaavan mukaisesti ja jossa lasten saamisen odotetaan tapahtuvan lähempänä kolmenkymmenen vuoden ikää. (Kuivalainen 2014, 43-75.) Annika Partasen Pro gradu -tutkielmassa nousi esiin näkökulma siitä, minkälaisia perhepoliittisia ja yhteiskunnallisia muutoksia tulisi tapahtua, jotta lasten hankkiminen olisi tutkittavien mielestä kannattavampaa. Yhtenä vastauksissa nousseena muutoksena nousi vanhempainpäivärahan nostaminen, joka tekisi lastensaannista houkuttelevampaa taloudellisten menetysten vähenemisen takia. Partanen kuitenkin toteaa, etteivät tutkittavat kokeneet yhteiskunnallisen tuen merkitystä kovin suurena. (Partanen 2018.)

Opinnäytetöiden lisäksi vapaaehtoista lapsettomuuden Suomessa on tutkinut esimerkiksi Väestöliitto. Valtakunnallisesti syntyvyyden laskemiseen on tunnistettu useita vaikuttavia tekijöitä, jotka osin myös mukailevat opinnäytetöistä esiin nousseita syitä. Väestöliiton vuonna 2018 julkaiseman Perhebarometri tutkimuksen mukaan vapaaehtoinen lapsettomuus Suomessa on kasvattanut suosiotaan nousevissa määrin vuodesta 2015 alkaen. Aikaisemmin alhaisen syntyvyyden ja talouden sykleillä on nähty olevan yhteys, mitä heikompi taloudellinen tilanne on ollut niin sitä alhaisempi on myös syntyvyyden taso ollut. Väestöliiton tutkimuksessa tuodaan kuitenkin esiin havaittu muutos talouden ja syntyvyyden välillä, sillä syntyvyys ei lähtenytäkään nousuun vuonna 2016 alkaneen talouskasvun myötä. Näin ollen valintaa lapsettomasta elämästä ei voida selittää taloudellisten tekijöiden kautta vaan on kasvava joukko ihmisiä, jotka pohjaavat päätöksen lasten hankkimattomuudesta muihin syihin. Muutos havaittiin erityisesti 20-24 vuotiaiden naisten ja miesten keskuudessa, joiden lapsilukuihanne vuonna 2018 mitattuna oli naisilla 1,83 lasta ja miehillä 1,62 lasta. Tämän ikähaarukan lapsilukuihanne on aikaisemmissa tutkimuksissa mukailut jo lapsen saaneiden viisikymppisten lapsilukuihannetta, joka aikaisemmin oli miehillä 2,30 lasta ja naisilla 2,51 lasta. Tutkimuksessa tämän muutoksen sanotaan enteilevän syvempää sukupolvien välistä muutosta perhekulttuurissa. Lisäksi lapsilukuihanteena nolaa pitävien osuus väestöstä on kasvanut. (Väestöliitto 2018.) Lapsettomien määrän kasvun lisäksi muutosta on tapahtunut myös ensisynnyttäjien iässä. Lapsia halutaan aikaisempaa myöhemmällä iällä ja tällä hetkellä ensisynnyttäjien keski-ikä on 29,2-vuotta, kun vielä 2000-luvun alussa keski-ikä ensimmäisen lapsen saamiselle oli alle 28-vuotta. Yleisesti ottaen lasten saanti on myöhentynyt koko väestössä, sillä vuonna 2016 kaikkein eniten lapsia saivat 30-34 vuotiaat. Tämäkään muutos ei kuitenkaan kosketa vain Suomea vaan nouseva ensisynnyttäjien ikä mukailee muiden pohjoismaiden tasoa. (stat.fi 4.12.2017.)

Lapsettomuuden valintaa ei siis voida enää selittää talouden sykleillä. Mikä sitten saa nuoret haaveilemaan toisenlaisesta elämästä perheiden perustamisen sijaan? Mahdollisia vaikuttavia tekijöitä on tutkittu suomalaisessa sekä globaalissa kontekstissa. Yhdysvaltojen alenevaa syntyvyyttä tutkinut Friedman esittää mahdolliseksi syiksi uudenlaisten elämän mahdollisuuksien ilmestymisen sekä miehille että naisille perheen perustamisen sijaan. Yhdysvaltojen yhteiskuntarakente on luonnollisesti poikkeava Suomeen verrattuna mutta tutkimustuloksia on mielenkiintoista tarkastella lapsettomuuden ollessa globaali ilmiö. Teoksessa syiksi esitetään sekä naisten että miesten kokema kasvanut vapauden tunne omannäköisen elämänpolun valitsemisesta. Milleniaalit kokevat uudenlaista painetta työmarkkinoille pääsystä, joka itsessään voi kaventaa tulevaisuuden haaveita. Lastensaannin ajankohta ajoittuu usein samoille ikävuosille, milloin kehitetään ammatillista minäkuvaa ja työmarkkinat saatetaan kokea nykyään vaativammiksi. Vaikuttavaksi tekijäksi esitetään myös muutos miessukupuolen perusteella määrääntyvistä odotuksista ja vaatimuksista. Friedman esittää, että miehet eivät

identifioitu enää kapeakatseiseen ja perinteiseen mieskuvaan perheen elättäjistä. Samalla myös miesten odotukset naissukupuolta kohtaan ovat laajentuneet; miehet odottavat naisten olevan tasavertaisia kollegoita ja osallistuvan yhtä lailla työelämään. Näin ollen sukupuolesta kumpuavien elämänroolien määrä on laajentunut, jolloin yksilöillä on suurempi mahdollisuus valita perinteisestä poikkeava elämäntilanne. Vaikka milleniaalit ovat syntyneet maailmaan jossa todennäköisesti molemmat vanhemmat ovat osallistuneet työelämään, on tämä muutos kulttuurissa ja sukupuolten välisessä tasa-arvossa verrattain uusi. (Friedman 2013, 3-10.)

Myös Euroopassa työmarkkinoiden rakenteen muutoksen on havaittu vaikuttavan perheen perustamisen lykkäämiseen. Erityisesti Etelä-Euroopan maissa työmarkkinat näyttäytyvät nuorille epävakaina ja nuorten kohdalla työttömyys on yleistä. Keski- ja Itäisessä Euroopassa epävarmojen työmarkkinoiden taustalla on taloudellinen siirtymä. Taloudellinen turvattomuus yllyttää nuoria opiskelemaan joka itsessään voi lykätä perheen perustamista. Henkisen pääoman kartuttamisesta on tullut erityisen tärkeä tekijä turvallisen ja vakaan tulevaisuuden perustana. (Kohler ym. 2002, 654-675.)

Väestöliiton kyselytutkimuksen mukaan lapsettomuus on yleistynyt Suomessa etenkin pääkaupunkiseudulla ja erityisesti miesten ja pienituloisten keskuudessa. Pääkaupunkiseudulla asuvien vastaajien esittämä ihanne lapsiluku oli muilla asuinpaikoilla asuviin vastaajiin verrattuna alhaisempi. Tutkimuksessa esiin nousseita syitä lapsettomuudelle olivat esimerkiksi huoli parisuhteen ja vauva-arjen yhdistämisestä ja esimerkiksi se, ettei halunnut vanhemmaksi. Sopivan kumppanin löytäminen oli esteenä osalle vastaajista mutta syntyvyys on laskenut parisuhdetilanteesta huolimatta koko väestöllä. Esiin nousi myös perhe-elämän herättämien mielikuvien merkitys lapsihaaveille. Osa koki vauva-ajan jo etukäteen niin raskaaksi, ettei lapsien hankkiminen tuntunut kovinkaan houkuttelevalta vaihtoehdolta. Vastauksissa toistui myös pyrkimys taata lapselle turvallinen elämä oman vakaan elämäntilanteen myötä, joka sai vastaajia lykkäämään sopivaksi kokemaansa ajankohtaa lapsenhankinnalle. Tutkimuksessa lapsettomuuden havaittiin olevan yhteiskunnassamme yhä negatiivisesti leimattu asia, jota värittivät ulkoiset paineet ja mielipiteet. Vastaajat osin itsekkin edustivat tätä negatiivista asennetta lapsettomuutta kohtaan. Vastaajat pitivät lapsettomuutta hyväksyttävämpänä vaihtoehtona, mikäli tähän oli johtaneet olosuhdetekijät toisinkuin vilpittömän tahto olla lisääntymättä, jota taas paheksuttiin. Vastaajat suhtautuivat myös yhdenlapsiluvun perheisiin ristiriitaisesti. Vastaajat olivat huolissaan ainoan lapsen pärjäävyydestä myöhemmin elämässä vaikka tutkimusten mukaan lapsiluvulla ei varsinaisesti ole merkitystä lapsen menestymiseen myöhemmin elämässä. Tutkimustuloksissa mielenkiintoista oli se, että syntyvyyden laskemisesta huolimatta asenteet vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan olivat jokseenkin kummastelevia ja negatiivisia. Vastaajien keskuudessa lapsettomuuden valinnan sijaan korostui tarve lapsen hankinnan lykkäämiselle, jota tutkimuksessa selitettiin myös nuoruuden kulttuurin

piteneemisellä. Väestöliiton tutkimukseen osallistuneet eivät tuoneet vastauksissaan esiin lainkaan huolta lastensaannin ympäristövaikutuksista. (Rotkirch ym. 2017, 47-123.)

Vapaaehtoisen lapsettomuuden tutkimus perustuu paljolti syiden etsimiselle tämän päätöksen taustalla ja kuten todettua, osa tutkimuksiin vastanneista piti tätä tarvetta perustella henkilökohtaista valintaansa epämukavana. Onkin relevanttia pohtia, tulisiko lapsettomuutta lapsia tutkia jatkossa jollakin vähemmän leimaavalla tavalla. Voisiko ylipäätään lapsettomuuden tutkimisen taustalla olla kuitenkin yhteiskuntamme haastavuus hyväksyä tämä totutusta poikkeava elämän valinta?

2.4 Perhekäsityksen moninaistuminen

Usein syntyvyystilastoja tarkastellaan verraten nykyhetkeä aikaan, jolloin maailma oli monelta muultakin osa-alueelta erilainen kuin mitä se nykyään on. Jotta tilastoja voitaisiin tarkastella kriittisemmin, on otettava huomioon yhteiskuntia ravistelleet mullistukset, jotka saavat lastenhankinnan lykkäämisen näyttäytymään ymmärrettävässä valossa, jopa luonnollisena reaktiona ympäröivän maailman vaatimuksiin sopeutuessa. Yleisesti länsimaita koskevassa demografisessa muutoksessa on kyse monen asian summasta, jotka tavalla tai toisella kytkeytyvät yhteiskuntien siirtymään maatalousyhteiskunnasta teolliseen ja jälkiteolliseen moderniin. Murros ei ole muuttanut ainoastaan tuotannon tapaa vaan se on muovannut useaa elämän osa-aluetta koskevaa instituutiota, ajattelua, normeja ja tapoja. Tässä kappaleessa pureudutaan näihin muutoksiin ja pohditaan mahdollista arvopohjan muutosta suhteessa perheen perustamiseen.

Jälkiteollisen yhteiskunnan kehitystä ja piirteitä on tutkinut muun muassa Gosta Esping-Andersen. Niin sanottu hyvinvointia tuottanut kapitalismi institutionalisoitui vuosikymmenten 1960-1970 välillä. Tällöin esimerkiksi työvoiman oikeudet paranivat, kun työvoiman sääntely ja suojaaminen alkoivat. Tänä aikakautena hyvinvointivaltioiden alkoivat ilmentämään piirteitä, jotka nykyäänkin toimivat hyvinvointivaltioiden määritelmän ytimessä. Keskeisiä teollisuuden aikakauden ongelmia ovat olleet sukupuolten ja sosiaalisen aseman tuottama epätasa-arvo ja sitä tuottavat markkinat, luokkayhteiskunta ja teollisuuden vaatima homogeeninen työvoima. (Esping-Andersen 1999, 4-7.) Hyvinvointivaltioiden logiikkaa ja muotoutumista on tärkeä tarkastella, jotta voisimme ymmärtää tämän päivän perhemallien kehitystä. Andersen esittää jo tällöin ongelman alhaisesta syntyvyydestä ja mainitsee yhdeksi vaikuttavaksi tekijäksi naisten kohtaaman haasteen perhe- ja työelämän välillä tasapainottelussa. Teoksessa mainitaan kapitalismin tuottaneen sen puutteista huolimatta yhteiskuntia, jotka mahdollistuvat suhteellisen tasapainoisen arjen perheille työmarkkinoiden rakenteen takia.

Naisten jääminen kotiin tapahtui myös olosuhteiden takia; maatalous yhteiskunnissa naiset usein osallistuivat työmarkkinoille mutta teollistumisen myötä nämä maataloustyöt

jäivät pois ja niin myös moni nainen jäi kotiin miehen luodessa uraa. Tähän vaikuttivat myös sukupuoliroolit ja luokkasidonnaiset asiat kuten yhteiskunnalliseen luokkaan leimautuminen ja sen myötä omien elämän mahdollisuuksien hahmottaminen. Herkimmin työelämään siirtyivät naiset, jotka kuuluivat keskiluokkaan ja joilla oli enemmän koulutusta. Todennäköisimmin kotiin jäivät taas työväenluokkaiset naiset.

Kahden työssäkäyvän vanhemman yleistymiseen johti niin kulttuurin kuin perheen instituutionkin muutos. Niin sanottu perinteinen perhekäsitys, jossa mies piti huolta taloudesta ja nainen kodista, alkoi saada rinnalleen myös muunlaisia malleja eikä perhe ollut enää naisen ainoa taloudellinen turva. Naisten taloudellisesti tasavertaisempaa asemaa edesautettiin sosiaalipoliittisilla linjauksilla ja Andersen esittää, että ainoastaan pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa politiikka tähtäsi naisten taloudelliseen riippumattomuuteen esimerkiksi äitiysrahan avulla. Suomessa jälkiteollista aikakautta leimaa voimakas muuttoliike maaseudulta kaupunkiin maataloustöiden hvetessa ja myös äidit alkoivat siirtyä työelämään. Perheen instituution muuttuessa kasvoi tarve uudentilaisille palveluille, kun äidit eivät enää olleet kotona hoitamassa lapsia. Pohjoismaat olivatkin uranuurtajia varhaiskasvatuksen kehittämisessä ja ensimmäisenä lasten päivähoitoa tarjottiin Ruotsissa ja Tanskassa 1960-luvulla. (Esping-Andersen 1999, 50-55.) Suomessa kehitys laahasi hieman perässä ja vasta vuonna 1973 astui voimaan päivähoitolaki, jonka myötä alkoi päivähoiton kehittäminen. Perheiden mahdollisuus kahden työssäkäyvän vanhemman malliin oli mahdollista siis suhteellisen myöhään (Alila ym. 2014, 8-9). Postmodernina aikanamme myös perhetyypit ovat moninaistuneet ja tavalliseksi on tullut myös kasvanut yksinasuvien ja yksinhuoltajien määrä sekä etenkin ensimmäisten avioliitosten eroamisen todennäköisyys (Esping-Andersen 25-46). Perhemuodot ovat muuttuneet paljonkin suhteellisen lyhyessä ajassa, sillä esimerkiksi Suomessa vuonna 1990 noin 38 % syntyneistä lapsista syntyivät avioliiton ulkopuolella, kun vuonna 2016 tämä lukema oli jo 58% (stat.fi 4.12.2017). Perheen instituution muutoksen myötä luonnollisesti myös parisuhteiden muodot ovat moninaistuneet.

Sittemmin massatuotanto alkoi kuihtumaan ja palvelusektori kasvoi. Työmarkkinat ovat muuttuneet rajusti niin teollisuuden tuotannon, markkinasäätelyn ja kulutustottumustenkin takia ja pitkien työurien ajasta on siirrytty tieto-, ja silpputyöläisten aikaan, jossa määräaikaisuudet ja työuraa koskeva epävarmuus ovat arkipäivää. Kehittyneen teknologian ansiosta digitalisaatio on hävittänyt monia perinteisiä työtehtäviä, mutta toisaalta myös tuonut joitakin uusiakin. Toisaalta esimerkiksi sosiaalinen liikkuvuus oli haastavampaa yhteiskuntaluokkien ollessa merkityksellisemmässä asemassa yksilöiden elämänpolkujen kohdalla. (Esping-Andersen 1999, 10-25.)

Suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa vapaaehtoisen lapsettomuuden keskeisiksi syiksi ollaan esitetty kulttuurinmuutos, lapsiperheen kustannukset, sosiaalinen status ja

taloudelliset syklit. Kulttuurin ja arvojen muutosta voidaan tarkastella toisen väestötransition teorian näkökulmasta, jonka esittelivät alun perin Belgialainen väestötieteilijä Lesthaeghe ja van de Kaa vuonna 1986. Teoria viittaa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, jolloin arvot ja normit alkoivat muuttumaan postmodernille ajalle tyypillisiksi. Kansallisvaltioiden ja instituutioiden roolin muutoksen tutkimisella on ylipäätään sosiologiassa pitkä historia, sillä aikakautemme instituutiot ja niiden muutokset enteilevät aina jotakin syvempää viestiä yhteiskunnan sen hetkisestä tilasta. Jo 1300-luvulla elänyt tieteilijä Ibn Khalud enteili massayhteiskuntien luhistumista kansallisvaltioiden ja heimoyhteiskuntien olemassa olon lakkaamisen myötä. Tunnetuksi tätä tutkimuksen alaa teki Ferdinand Tönnies, joka tarkasteli solidaarisuuden ilmenemisen muutosta heimo yhteiskunnista moderneihin. Termi *Gemeinschaft* kuvaa keskinäisen luottamuksen ja harmonian automaattista syntymistä heimo yhteiskunnissa. Luottamus syntyi automaattisesti jaetun kulttuurin ja kulttuurillisen identiteetin kautta. Yhteisöjen jäsenet jakoivat samanlaisen arvo- ja normipohjan, joka edesauttoi jaetun luottamuksen säilymistä ja näin ollen myös vähensi konflikteja sekä epäluottamusta tiiviin yhteisön sisällä. Tämänkaltaisen *gemeinschaft* yhteiskunnan mahdollisti suhteellisen pieni yhteiskunta, jossa jäsenet olivat arkielämässään luontaisesti enemmän sosiaalisessa kanssakäymisessä toistensa kanssa niin asumisen kuin talouden rakenteenkin puolesta. *Gesellschaft* termillä taas kuvataan modernia yhteiskuntaa, jossa yhteisömyönteisyyden myötä syntynyt yleinen luottamus toisiin ja yhteiskuntaan on vähentynyt ja miltei kadonnut. Tönniesin mukaan luottamusta rakensi nimenomaan läheiset sosiaaliset suhteet yhteiskunnan jäseniin ja näin ollen modernissa yhteiskunnassa kaupungistumisen ja toimeentulon rakenteen muutoksen myötä katosivat myös ne tekijät, jotka Tönnies koki luottamuksen lähteiksi. Maatalousyhteiskunnissa yksilölliset elämänvalinnat eivät olleet todennäköisiä, sillä usein pääelinkeinona toimi maatalous. Teollistumisen myötä syntyi erilaisia työtehtäviä ja individualisempi elämä oli mahdollista. Ihmiset alkoivat olemaan arkielämässä vähemmän kontaktissa toistensa kanssa ja asuinympäristöjen kaupungistumisen myötä ja naapurit muuttuivat tuntemattomiksi. Sosiaalinen kanssakäyminen itsessään menetti arvoa ja vuorovaikutussuhteet alkoivat perustumaan tarpeeseen eikä niitä ylläpitänyt enää jaettu arkielämä tai kulttuurinen kokemus. Tönniesin mukaan tämä sosiaalinen eriytyminen ja yksilöllistyminen lisäsi pelkoa ja vähensi luottamusta, sillä mitä vähemmän ympäristöään ja toisiaan samalla alueella asuvat yksilöt tunsivat, sitä helpommin syntyi myös pelkoa ja epäluuloa. (De Benoist & Sunic 1994.)

Philip S. Morgan on tarkastellut alhaista syntyvyyttä yhteiskunnallisten muutosten näkökulmasta. Artikkelissaan hän esittelee myös näkökulman vanhemmuuden käsityksen muutoksesta ja kiinnittää huomion suurperheiden harvinaistumiseen. Morganin mukaan vanhemmuuteen suhtaudutaan aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin ja lasten hankkiminen on usein hyvin harkittu päätös. Käsite perhe-elämästä on muuttunut ja vanhemman rooli

nähdään suorituksena, jossa voidaan ikään kuin onnistua tai epäonnistua ja monilapsinen perhe pitää sisällään suuren määrän kompastuskiviä matkalla hyvään vanhemmuuteen. Vanhemmuuden roolin muutos ja mielikuvat suurperheiden elämän arjesta ovat Morganin mukaan osaltaan vähentänyt suurperheiden määrää ja toisaalta myös vaikuttaneet motivaatioon perheen perustamisen taustalla.

Muutokset demografisessa rakenteessa kielivät yhteiskunnassa tapahtuneista syvemmistä liikahduksista arvoissa ja normeissa, jotka myöhemmin heijastuvat käytäntöön. Pinnalla näkyvät ilmiöt, kuten alhainen syntyvyys tai yksi lapsiset perheet, ilmentävät näitä syvempiä muutoksia, kuten siirtymää moderniin yhteiskuntaan. Morgan viittaa tekstissään jo Anthony Giddensin esittämiin tulkintoihin modernin yhteiskunnan lainalaisuuksista. Alhainen syntyvyys on kehittyneiden ja modernien yhteiskuntien ilmiö, joten sen voidaan ajatella olevan seurausta lukuisista muutoksista, jotka liittyvät siirtymään maatalousyhteiskunnasta moderniin. Verrattuna kehittyviin valtioihin myös olennainen tekijä syntyvyyden määrän eroavuudessa on toimiva terveydenhuolto ja saatavilla olevat ehkäisyvälineet. Ihmisillä on kaupungistumisen, työn, terveydentilan ja teollisuuden muotojen variaatioiden ansiosta laajempi kenttä, jolle elämänsä peruspilareita suunnitella. Ihmisillä on mahdollisuus valita omannäköinen elämä ja mahdollisuus rakentaa omaa identiteettiä ja sitä ilmentävää elämäntyyliä. Oman elämäntyylin ilmentäminen on tärkeä osa identiteettiä ja se voi joko heikentää tai vahvistaa subjektiivista käsitystä omasta minuudesta. Tämä kasvanut valinnanvapaus tuli esille myös Väestöliiton tutkimuksessa jossa vastaajat pohtivat syitä lastensaannin lykkäämiselle. Usein lastensaannin lykkäämistä selitetään modernin yhteiskunnan oletetun peruspiirteen individualismin kautta ja Morganin mukaan korostunut yksilöllisyys voi vahvistaa niin sanottua perinteisen perheen mallia. Perinteinen parisuhde käsitys voi kuitenkin tuntua ahtaalta ja normista poikkeavan näkökulmasta vähentää perhe-elämään hyppäämisen houkuttavuutta. (Morgan 2003, 589-597.)

Tönniesin ja Morganin kuvaamat yhteiskuntien muutokset ovat vain muutamia näkökulma tähän tapahtuneeseen yhteiskunnalliseen siirtymään. Se kuitenkin kuvastaa arvojen ja kulttuurin muutosta, joka on tapahtunut postmoderniin yhteiskuntaan siirryttäessä, joka on olennaista tämän tutkielman kannalta sillä niin sanottujen postmodernien arvojen on ajateltu vaikuttaneen lapsiluvun pienenemiseen. Postmoderneilla arvoilla tarkoitetaan teoriassa individualismin kasvua ja sosiaalisten instituutioiden aseman heikentymisestä johtuvaa sosiaalista eriytymistä. Teorian mukaan arvot ovat yleisesti muuttuneet materialistisemmiksi ja individualistiset asenteet ovat muokanneet perhetyyppejä suurperheistä ja näiden syiden takia syntyvyys on laskenut (Lesthaeghe 2014.) Väestöliiton raportin mukaan tarkasteltuna toisen väestötransition teoria ei kuitenkaan varsinaisesti selitä globaalisti tapahtunutta muutosta riittävästi (Rotkirch ym. 2017, 23). Pro gradu töiden haastatteluissa ei myöskään varsinaisesti tullut ilmi vastauksia liittyen mainittuihin materialistisiin arvoihin mutta toisaalta yksilölliset

elämäntyylit ja niistä kiinni pitäminen olivat selkeä tekijä perheen perustamisen lykkäämiselle, jonka voidaan ajatella olevan postmoderniin aikakauteen yhdistettävä arvo.

Yksilöt omaksuvat arvojaan ympäröivän yhteiskunnan ja sosiaalisen viitekehýksensä myötävaiikutuksesta ja sosiaalisella viitekehýksellä on merkittävä vaikutus elämänavalinnolle. Ympäröivät ihmiset ja kulttuuri muovaavat arvoja ja normeja joita omaksutaan jo varhaisessa lapsuudessa. Vanhemmuuden lykkäämisen tai vapaaehtoisen lapsettomuuden näkökulmastakin sosiaalinen viitekehýs on mielenkiintoista, sillä yksilöt tyypillisesti pyrkivät luontaisesti yhdenmukaiseen sosiaaliseen käyttäytymiseen, eli konformisuuteen (Kouvo 2014, 108). On luonnollista, että lasten hankintaa lykätään sellaisessa sosiaalisessa verkostossa, jossa muutkin sosiaaliseen piiriin kuuluvat jäsenet ovat niin tehneet. Ympäristöstä omaksuttujen käyttäytymistapojen vaikutukset leviävät yksittäisiä yksilöitä laajemmalle, kun yhä useampi omaksuu ympäristöstään näitä muuttuvia normeja.

Alenevan syntyvyyden yhteydessä on syytä tarkastella myös syitä ensisynnyttäjien iän nousulle. Perheen perustamisen lykkäämistä selitetään osin naisten aseman muutoksella. Alhaisimman syntyvyyden mailla on usein yhteistä työmarkkinoiden jonkinasteinen tasa-arvoisuus ja toisaalta perhe-elämän arvojen traditionaalisuus. Tasa-arvoisissa yhteiskunnissa naisten on hyödyllisempää luoda omaa työuraa kuin keskittää kaikki resurssinsa perheen perustamiseen. Avioliiton muutos instituutiona taloudellisesta sopimuksesta rakkaudelliseen liittoon johtunee naisten korkeammasta osallistumisasteesta työmarkkinoille. Suomessa miesten työllisyysaste on yhä naisia korkeampi, mutta ero ei ole suuri (stat.fi 17.4.2020). Naisten on tästä näkökulmasta ajateltuna vähemmän kannattavaa heittäytyä perhe-elämään kuin keskittyä oman työuran luomiseen. Perheen perustamisen kustannukset saattavat näyttäytyä liian korkeina riskeinä tulevan työuran ja toimeentulon kannalta verrattuna työelämässä pysymisen kannattavuuteen. Perhettä perustaessa vanhempien on jäätävä pois työelämästä joksikin aikaa ja kuten jo aikaisemmin todettua, vanhempainvapailla on negatiivisempi merkitys lapsen äidin työuralle. Näin ollen naisen ennen perhettä saavuttama asema työmarkkinoilla voi horjua perheen perustamisen myötä. Tällöin perheen perustamispäätöstä voidaan haluta lykätä tietynlaisen ammatillisen varmuuden saavuttamiseen asti.

2.5 Epätasa-arvoinen vanhemmuus

Sukupuolten välinen tasa-arvo ei edelleenkään toteudu täydellisesti ja vanhemmuus pitää sisällään useita tasa-arvoa heikentäviä mahdollisia riskejä, jotka kohdistuvat erityisesti äiteihin. Perheen perustaminen aiheuttaa kolauksen äidin työuraan mutta ei ainoastaan

töistä poissa oltujen kuukausien takia. Äitien kokemat työuralliset muutokset heijastelevat yhteiskuntamme asenteita niin äitejä kuin ylipäättään naissukupuolta kohtaan. Naisten työuria varjostaa edelleen sukupuolittuneet asenteet ja perheenlisäyksen suunnitteleminen on usein asia, joka voi pakottaa naisen valitsemaan menestyksekkään uran ja perheen väliltä. Naiset voivat törmätä työurallaan vertikaaliseen segregatioon, joka tarkoittaa naisten ja miesten välisen ura- ja palkkakehityksen eriytymistä. Vertikaalista segregatiota kutsutaan myös nimellä lasikatto ilmiö, joka kuvaa naisten kohtaamia sukupuoleen perustuvia esteitä, joka estävät heitä saavuttamasta korkearvoisia ja vaativia työtehtäviä sukupuoleen perustuvien ennakkoluulojen takia. Lasikatto vaikutus päinvastaisesti taas suosii miessukupuolta siihen ja korkea arvoisiin työtehtäviin liitettävien mielikuvien johdosta. (Heiskanen ym. 2008, 111-120.) Sukupuolten välinen epätasa-arvo ilmenee erityisesti lapsiperheissä, niin kotona kotitöiden jakautumisessa kuin työelämässäkin, jossa äidin ja isän väliset tuloerot usein kasvavat perheen perustamisen myötä. Syntyvyyden laskun on joissain tulkinnoissa esitetty olevan osittain kasvaneen tasa-arvon syytä, joka on herättänyt pohdintoja siitä, voivatko yhteiskunnat ylipäättään saavuttaa sukupuolten välistä tasa-arvoa vaarantamatta syntyvyyttä (Joshi 1998, 161-183).

Vanhempien väliseen tasa-arvoon vaikuttavat merkittävästi poliittiset päätökset ja valtion tarjoaman tuen jakautuminen vanhemmille. Tästä oiva esimerkki on vanhemmille tarjottavat perhevapaat ja onkin todettu, ettei niiden jakautuminen vanhempien välillä ole merkityksetöntä vanhempien tulevan urakehityksen tai tulotason kannalta. Tällä hetkellä perhevapaat jakautuvat 105 arkipäivän mittaiseen äitiysvapaaseen ja isyysvapaaseen, joka on enimmillään 54 arkipäivän pituinen. Edellä mainittujen lisäksi tarjolla on vanhempien välillä vapaasti jaettava 158 arkipäivän vanhempainvapaa. (thl.fi.) Perhevapaiden rakenne ja erityisesti perheiden valinta vanhempainvapaan jakamisesta on yhteydessä sukupuolten väliseen tasa-arvoon niin tasa-arvoisen vanhemmuuden ja työelämänkin näkökulmasta. Kysymys epätasa-arvoa tuottavasta järjestelmästä onkin saanut aikaan perhevapaiden uudistamisen suunnitelman, jonka tavoitteena oli huomioida paremmin monimuotoiset perheet ja kasvattaa vanhempien välistä tasa-arvoa kasvattamalla isän isyysrahakauden pituutta. Muutokset eivät ole astuneet vielä voimaan, sillä järjestelmän muutoksilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia vanhempien työuriin ja tätä kautta valtion kuluihin. (stm.fi 28.02.2019.) Viimeisimpänä muutoksena hallitus on esittänyt suunnitelman vanhempainpäivärahojen uudistuksesta, jonka tavoitteena on pureutua nykyisen järjestelmän mahdollistamaan epätasa-arvoon niin työuran, palkkakehityksen kuin hoitovastuunkin saralta. Uudistuksessa molemmille vanhemmille tulisi saman verran vanhempainpäivärahoja käytettäväksi. Toisin sanoen siis isät saisivat pidemmän ansiosidonnaisen vapaan ilman, että äitien osuudesta leikattaisiin. Mallissa otetaan myös paremmin huomioon monimuotoiset perheet, sillä vanhempainpäivärahaa tulisi saamaan yhtä paljon myös adoptiolapsen vanhemmat. Nykyistä järjestelmää

muovataan sukupuolineutraalimmaksi ja tätä tukee hallituksen tavoite luopua sukupuoleen kiinnitetystä päivärahoista. Muutoksen on määrä tulla voimaan aikaisintaan vuonna 2021. (stm.fi 5.2.2020.)

Vanhempainvapaan täytyessä perheet voivat valita kotihoidontuen tai päivähoitopaikan välillä ja suurin osa perheistä hyödyntääkin vielä vanhempainvapaan jälkeen kotihoidontukea joitain kuukausia. Kotihoidontukea hyödyntäviä perheitä vuonna 2017 oli noin 90% kaikista vanhempainvapaalla olevista perheistä. Sukupuolten välinen tasa-arvo vanhemmuudessa kiteytyy erityisesti kotihoidon tukeen. Kotiin jäävä vanhempi on lähes aina äiti, jopa 97 prosenttia kaikista kotihoidon tukea saavissa perheissä kotiin jäävä vanhempi on äiti. Äidit myös käyttävät useammin vanhempien välillä jaettavan vanhempainvapaan miehiin verrattuna. Perhevapaiden epätasa-arvoinen jakautuminen vaikuttaa vanhempiin eri tavalla ja yleisesti perhevapaiden eriarvoistava vaikutus koskeekin äitejä, sillä he käyttävät suurimmaksi osaksi vanhempien perhevapaat. (Keyriläinen 5.12.2019.)

Vain toiselle vanhemmalle kasautunut pitkä vanhempainvapaa heikentää tulevaisuuden sosiaaliturvaa, sillä vanhempainvapaalla oleva vanhempi ei kerrytä eläkettään. Pitkä poissaolo töistä voi myös heikentää mahdollista uralla etenemistä ja palkkakehitystä. Tutkimuksen mukaan vaikutus palkkakehitykseen on melko suuri; verrattuna töissä jatkaneeseen naiseen, vanhempainvapaalla olleen äidin palkkakehitys on jäänyt verrokista jälkeen sitä enemmän, mitä pitempään töistä poissaolo on jatkunut. Äidin rooli kotiin jäävänä vanhempana kertoo viitteitä yhteiskunnassamme yhä vallitsevista sukupuolittuneista käsityksistä ja äitien todellisesta riskistä jäädä eriarvoiseen taloudelliseen asemaan töissä jatkavaan kumppaniinsa verrattuna. Perheen perustamisesta aiheutuvat työuraa vaarantavat tekijät eivät kuitenkaan koske vain niitä naisia, jotka ovat aikeissa perhettä perustaa. Naiset voivat nimittäin kokea työelämässä syrjintää ikänsä puolesta joka tapauksessa, sillä työnantajan näkökulmasta hän voi olla potentiaalinen vanhempainvapaalle jäävä työntekijä, joka toisi yritykselle epätoivottuja lisäkustannuksia. Tämä aiheuttaa aitoa epätasa-arvon riskiä, sillä aikavälillä 1997-2015 naisten uusista työsuhteista suurin osa on ollut määräaikaista, samalla kun miesten uudet työsuhteet ovat olleet enimmäkseen vakituisia. (Salmi & Järvi 2017, 18-29.) Työn-ja perheen yhteensovittaminen 2018-tutkimuksessa selvisi, että vanhempain vapaan vaikutukset eivät juurikaan koskeneet isiä. Suurin osa tutkituista isistä ei ollut kokenut vanhempainvapaan jälkeen muutoksia työurallaan ainakaan negatiiviseen suuntaan, kun taas äideistä omasta tahdosta riippumattomia muutoksia työurallaan koki väestötasolla noin 42 000 äitiä (Keyriläinen 2019). Vanhempien eriytyvä palkkakehitys voi aiheuttaa epätasa-arvoa myös heidän välisessään suhteessa, mikäli paremmin tienaa vanhempi kustantaa perheen yhteisiä menoja enemmän. Tällainen järjestely voi olla toimiva mutta se voi toisaalta asettaa pienituloisemman vanhemman asemaan, jossa hänen sanallaan ei ole yhtäläistä painoarvoa esimerkiksi perheen resurssien käyttökohteista. Parisuhde johon

sisältyy taloudellinen riippuvuus aiheuttaa myös merkittävän riskin pienituloiselle osapuolelle eron sattuessa kohdalle.

Työelämän epätasa-arvon lisäksi perhe-elämä pitää sisällään toimintatapoja, joiden voidaan ajatella heijastelevan perinteisiä sukupuolirooleja. Kahden vastakkaisen sukupuolen koostamassa kotitaloudessa päävastuu tietyistä kotitöistä, kuten pyykinpesusta ja ruoanlaitosta on edelleen naisilla. Perinteiset sukupuoliroolit ilmenevät erityisesti erilaisten kunnostus- ja huoltotöiden työnjaossa; ne ovat enimmäkseen miesten vastuulla ja näissä tehtävissä työnjakoa puolisoiden välillä on vähiten. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2018, 96-106.) Kotitöiden jakautumisen sukupuolittuneisuudesta heränneen keskustelun myötä on huomattu, että lapsiperheissä etenkin arjen hallintaan liittyvät näkymättömät tehtävät jäävät vahvasti naisen vastuulle. Termi ”Metatyö” on toimittaja Jenny Lehtisen lanseeraama termi, joka tarkoittaa osin näkyvää, osin näkymätöntä työtä liittyen lapsiperheen elämään. Kolumnissaan Lehtinen argumentoi äitien käyttävän paljon aikaa erilaisiin pieniin arjen osasiin, jotka yhdessä koostavat ison ja kuormittavan aikasyöpön äitien arjesta. Lehtisen mukaan tämä johtuu yhteiskunnassamme edelleen vallitsevista sukupuolittuneista käsityksistä liittyen vanhempien sukupuoleen. (yle.fi 29.10.2015.) Aihetta on tutkinut myös Susanna Luukinen Pro gradu-tutkielmassaan ”Näkymätön näkyväksi – Metakotityön sisältö ja jakamisen tavat” Luukinen täsmentää metakotityön olevan valmistelevaa, näkymätöntä organisointityötä ja kokonaisvastuun kantoa liittyen kotitöihin. Metakotityö voi liittyä esimerkiksi lasten vaatteiden hankintaan tai vaikkapa kodinkoneen valintaan tai huoltoon viemiseen. Tutkielmassa haastattelujen myötä tuli ilmi metatyön jäävän sellaiseksi osa-alueeksi, jonka hoitamisen vastuusta ei erikseen sovita. Toisaalta selvisi myös, että haastatelluista naiset pitivät metakotityöksi laskettavia tehtäviä tärkeämpänä kuin miehet, joka osin voi selittää sukupuolittunutta jakautumista. (Luukinen 2017, 89-95.)

Suurempi tasa-arvo sukupuolten välillä, työmarkkinoiden koettu epävarmuus ja henkilökohtaiset toiveet vaikuttavat kaikki toiveisiin perheen perustamisesta. On epätodennäköistä, että nuoret aikuiset työskentelevät yhdessä työpaikassa koko työuraansa toisin kuin vielä heidän vanhempansa. Tämä voi luoda mielikuvan epävakaa työmarkkinoista joka taas osaltaan voi luoda pelkoa oman toimeentulon riittävydestä, jolloin myöskään perheen perustaminen ei välttämättä näyttäydy turvallisena suunnitelmana. Modernissa yhteiskunnassa pariskunnat jakavat useimmiten vastuun talouden pyörittämisestä tasaisesti toisin kuin perinteisessä mallissa, jossa stereotyyppisesti mies tienaa työnteolla toimeentulon ja nainen hoitaa jälkikasvua kotona. Edellisten huomioiden valossa tarkasteltuna perheen perustaminen näyttäytyy asiana, joka pitää sisällään mahdollisuuksien ja uusien alkujen lisäksi myös aitoja riskejä tulevan toimeentulon kannalta etenkin äidille. Lisäksi, perheen perustaminen sijoittuu yleisimmin kolmenkymmenen ikävuoden kieppeille, joka on myös työelämän kannalta tärkeää aikaa. Vanhempien elämään liittyy samanaikaisesti suuria vastuita ja vaateita, jotka saavat

lastensaannin lykkäämisen näyttäytymään helpotukselta. Vaikka perhevapaiden kasaantuminen äideille kertookin epätasa-arvoisesta vanhemmuudesta, on yhteiskunnassa nykyään enemmän vaihtoehtoja tarjolla myös naisille. Vaihtoehtojen kirjo koskee toisaalta myös miehiä. Naisille ja miehille on muodostunut enemmän tilaa ja mahdollisuuksia valita omannäköinen suunta elämälle, johon ei välttämättä sisälly perheen perustamisen aikomus.

3 KOKEMUS ILMASTONMUUTOKSESTA

Tässä kappaleessa keskitytään niin ilmastopolitiikkaan kuin ilmastomuutoksen herättämiin tunteisiin. Pureudun niin kutsuttuun ilmastoahdistukseen sillä hypoteesini on, että ilmastoahdistus ja eettiset tekijät vaikuttava asenteisiin ja ajatuksiin perheen perustamiseen liittyen. Pohdin myös väestönkasvun ja ilmastomuutoksen suhdetta ja sitä, minkälaisena asiana tänä päivänä perheen perustaminen näyttää näiden asioiden valossa.

Reaktiot ilmaston lämpenemiseen ovat yksilöllisiä ja näihin reaktioihin vaikuttavat yksilön yleinen suhtautuminen ilmastomuutokseen liittyen. Ihmisillä on taipumus vahvistaa uskomustaan asioista, joihin jo uskovat ja näin ollen tulkita ympäristöään tietynlaisin subjektiivisin linssein. Tämä taipumus vahvistaa omaa agendaani voi tuottaa valheellisia uskomuksia ja ilmastomuutoksen kohdalla tämän on havaittu olevan todellinen ongelma. Yksilön toiminnan kannalta myös sillä on merkitystä, miten henkilökohtaisena kokemuksena ilmaston lämpenemisen kokee. Ilmaston muutos on oletettavasti asia, josta harvemmalla ihmisellä on konkreettista kokemusta, mutta Akerlofin ym. tekemän tutkimuksen mukaan osa ihmisistä uskovat kokeneensa ilmastomuutoksen henkilökohtaisesti. Henkilökohtaisella kokemuksella ilmastomuutoksen riskeistä on merkittävä vaikutus siihen, miten ilmiön kokee ja lopulta siihen, minkälaisia valintoja yksilö tekee. Yksilöiden kokemukset voivat muuttua kokonaisen yhteiskunnan kokemukseksi, jonka takia subjektiivinen kokemus voi vaikuttaa lopulta esimerkiksi poliittiseen toimintaan. (Akerlof ym. 2013.) Esimerkiksi Yhdysvalloissa suuri osa väestöstä kokee ilmastomuutoksen etäiseksi ongelmaksi, jonka vaikutuksia omaan arkielämään ei ole nähtävissä. Lisäksi vain noin 66 prosenttia amerikkalaisista täysin ymmärtää ilmastomuutoksen todellisen luonnon ja sen olemassaolon ylipäättään. Ilmaston lämpeneminen on abstrakti ja hitaasti tapahtuva asia jonka vaikutukset eivät välttämättä tule näkyviin omalla asuinalueella, mikä voi osaltaan selittää vaikeutta hahmottaa kyseistä ilmiötä. (Myers ym. 2012.) Ilmastomuutoksen aiheuttamat tuhoiset vauriot tulevat kuitenkin yhä voimakkaammin esiin ympäri maapalloamme, vaikka sen mittakaavaa ei täysin hahmottaisikaan.

3.1 Suomen ilmastopolitiikka

Suomen tuottama hiilijalanjälki koostuu suurimmalta osin energian tuotannosta ja kulutuksesta. Kansallista hiilijalanjälkeämme kasvattaa eniten kotitalouksien kulutus, joka koosti vuonna 2015 66 prosenttia kaikista tuotetuista haitallisista päästöistä. Loput päästöt muodostuivat 12 prosentin osuudelta julkisesta kulutuksesta ja 19 prosentin osuudelta julkisista investoinneista. Suomen tuottama hiilijalanjälki on ollut

noususuhdanteinen 2000-luvulla, joka johtuu pääosin kasvaneesta kulutuksen määrästä. Kulutuksen kasvua selittää esimerkiksi yleisesti kasvanut tulotaso. Kotitaloudet tuottivat vuonna 2016 60 miljoonaa tonnia hiilidioksidia ja tämä tarkoittaa kahdentoista prosentin kasvua hiilijalanjäljessä verrattuna vuoteen 2000. Muiden toimialojen kehittyminen ympäristöä säästeliäämmiksi, kuten energiatehokkaat innovaatiot rakennusallalla, eivät ole riittäneet tasapainottamaan hiilijalanjäljen kasvua yksityisen kulutuksen kasvaessa. Kulutuksen tuottamaa kuormitusta voitaisiin hillitä ympäristötietoisuuden kasvattamisen lisäksi muuttamalla kotimaan tuotantoa vähähiilisemmäksi, jolloin vastuu ei olisi ainoastaan kulutusvalinnoissa ja sen vähentämisessä. Kuitenkin on selvää, että pelkkä ekologiseen kulutuskäyttäytymiseen kannustaminen ei riitä, vaan markkinoille tarvitaan selviä säädöksiä ja rajoituksia ja toisaalta tuotannontapojen muutoksia, jotta tähän ylikulutukseen voitaisiin puuttua. (syke.fi 24.1.2019.) Verrattuna muihin maihin, Suomen tuottama hiilijalanjälki on korkea. Suomen tuottama hiilijalanjälki vuonna 2010 on ollut 11,5 co2 tonnia asukasta kohden, joka on EU maihin vertailtuna keskiarvoa korkeampi lukumäärä. Kaikkien maailman valtioiden tuottama keskimääräinen kasvihuonekaasupäästöjen määrä on 6,0 co2 henkilöä kohden ja tähän verrattuna Suomalaisten tuottamat päästöt ovat miltei kaksinkertaiset. Suomalaisilla olisi siis selvästi syytä laskea aiheutettujen päästöjen määrää ja meillä on siihen kaikki mahdollisuudetkin, selviää Suomen ympäristökeskuksen tekemästä selvityksestä. Selvityksen mukaan arkisilla teoilla, kuten kuuman veden säästeliäämmällä käytöllä ja kodin lämpötilan säätämällä suomalaiset kotitaloudet voisivat pienentää tuottamaansa hiilijalanjälkeä 11,5 co2:sta 7.2 co2:iin. (Salo & Nissinen 2017, 4-15.)

Keskustelu ilmastonmuutoksesta ajautuu usein debattiin siitä, kenen näitä ympäristöystävällisiä toimia tulisi tehdä, yksilöiden vai valtion. On kuitenkin fakta, että kotitalouksien kulutus on kasvanut ja se koostaa suurimman osan Suomen tuottamasta hiilijalanjäljestä. Kulutustottumuksia on haastava muuttaa vain ylhäältä sanelemalla ja niiden muokkaaminen ympäristöystävällisempään suuntaan vaatii yksilön sisäistä motivaatiota. Maapallollamme ei kuitenkaan ole aikaa odotella yksilöiden heräämistä, jonka takia ilmastonmuutos on aktiivisesti esillä politiikassa, jossa pyritään löytämään ratkaisuja tilanteen helpottamiseksi. Yksilöiden toiminnan muutoksen lisäksi ympäristömme tila vaatii sekä kansainvälisiä että kansallisia linjauksia toimista, joita konkreettisesti tehdään ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Tämän takia esimerkiksi EU:n jäsenmaat ovat sitoutuneet yhteisiin päämääriin. Suomen ilmastopolitiikkaa tarkastellessa on huomionarvoista se, ettei Suomi suinkaan määritä ilmastotoimiaan tai tavoitteitaan yksin vaan nämä pohjautuvat juurikin EU:ssa harjoitettavaan ilmastopolitiikkaan. EU:n ilmastopolitiikkaa taas ohjailee YK:n ilmastopöytäkirja ja Pariisin sopimus. (ymparisto.fi 23.6.2016.) Suomi myös raportoi vuosittain päästötavoitteissa pysymisestään niin YK:n ilmastopöytäkirjan sihteeristölle kuin Euroopan komissiollekin, eli toisin sanoen Suomi on vastuussa ilmastotoistaan myös

muille tahoille. Seuraavaksi käydään läpi ilmastollisia tavoitteita, joihin Suomi on sitoutunut niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

EU:n alueelle asetetuista säädöksistä Suomea koskettaa merkittävästi vuodesta 2005 asti toiminnassa ollut kansainvälinen päästökauppa. Päästökauppa on järjestelmä, jossa suuret teollisuuden ja energiantuotantolaitokset voivat päättää vähentävätkö tuottamiensa haitallisten päästöjen määrää vai maksavatko niistä rahallisen korvauksen. Sen tavoitteena on hillitä Euroopan Unionin maiden aiheuttamia haitallisia päästöjä. Mikäli yritykset päättävät maksaa korvauksia, he ostavat päästöoikeuksia jokaista tuotettua hiilidioksiditonnia kohtaan. Päästöoikeuksien ostaminen ei kuitenkaan riitä, sillä tavoitteena on haitallisten päästöjen vähentäminen kokonaisuudessaan. Tästä syystä päästöoikeuksia on markkinoilla ostettavissa joka vuosi vähemmän, jolloin yritysten on mietittävä keinoja yritystoimintansa muuttamiseen. Päästökauppaa on kritisoitu riittämättömäksi keinoksi sen epäkohtien vuoksi; päästökattoa ei ole alun perin asetettu tarpeeksi alhaiseksi ja tämän takia välillä päästöoikeuksien hinnat ovat jääneet hyvin pieniksi. Välillä taas vaikkapa Suomessa tuotetut vähäiset päästöt ovat johtaneet siihen, että toisaalla päästöjä ollaan voitu tuottaa enemmän. Edellä mainitut epäkohdat eivät palvele tavoitetta vähentää päästöjä 40 prosenttia vuoden 1990 päästötasoista vuoteen 2030 mennessä. Tästä syystä päästökauppa onkin ollut kehittämisen kohteena ja siitä pyritään tehdä joustavampi siten, että ylimääräisiä päästöoikeuksia voidaan lisätä tai poistaa markkinoilta tilanteen mukaan. Tätä uutta tapaa kutsutaan termillä markkinavakauserä (engl. MSR, market stability reserve) (tem.fi, Poussa 14.03.2019.) Päästökauppa koskee kuitenkin vain tiettyjä toimialoja ja sen ulkopuolelle jäävät suuresti saastuttavat teollisuuden alat, kuten rakentaminen ja liikenne. Päästökaupan ulkopuolelle jäävien toimialojen päästöjä säädellään taakanjakopäätöksellä. (ymparistoministerio.fi 25.9.2018, B.)

EU:n asettamien tavoitteiden lisäksi Suomella on myös kansallisia pyrkimyksiä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Kansallinen ilmastolaki on astunut voimaan 1.6.2015, jolloin määriteltiin tavoitteet Suomen tuottamien kasvihuonekaasujen hillitsemiseksi. Laissa on sitouduttu kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen siten, että ilmakehään päätyvät haitalliset päästöt vähenisivät 80 prosenttia vuoteen 2050 mennessä vuoden 1990 päästötasosta. Nykyinen hallitus on sitoutunut myös hiilineutraaliuteen vuoteen 2035 mennessä, joka tarkoittaa luopumista fossiilisten polttoaineiden ja turpeen käytöstä. Tämän myötä pyrkimyksenä on nostaa uusiutuvan energian osuutta energian kulutuksessa 38: aan prosenttiin. Ilmastotavoitteissa pysymistä seuraa ja koordinoi ympäristöministeriömme. (ymparistoministerio.fi 25.9.2018, A). Kansalliset tavoitteet on Suomen sisällä pilkottu alueellisiin osiin ja ympäristöministeriö on laatinut Kuntien ilmatoratkaisut ilmasto-ohjelman. Ohjelman tarkoituksena on taloudellisen avun tarjoaminen kunnissa tehtävän ilmastotyön edistämiseen. Ympäri Suomen kunnissa onkin

tehty kekseliäitä kokeiluja kestävämmän elämän puolesta, kuten vaikkapa Espoossa toteutettu koululaisten pyöränkorjauspäivä. (ymparistoministerio.fi 24.2.2020, C)

Ilmastonmuutoksen eteen tehdään tällä hetkellä kovasti töitä. Valtakunnallisten ja kansainvälisten toimien lisäksi myös yksilöiden on toimittava. Kulutustottumusten muuttamisen lisäksi kuluttajille on tarjolla myös muita väyliä ilmastonmuutoksen hillitsemiseen. Kuluttajien on mahdollista kompensoida kulutuksestaan aiheutuvia haitallisia päästöjä tällaista palvelua tarjoavien yritysten avulla. Markkinoilla on olemassa myös yrityksiä, kuten Ilmastoapu, jonka verkkosivuilta kuluttaja voi ostaa haluamansa määrän päästöhyvityksiä rahallista korvausta vastaan (ilmastoapu.fi). Onko kompensaation ostamisella kuitenkaan merkitystä, mikäli kulutuskäyttäytymistään ei muutoin muuta? Kompensaatioiden hyödyntäminen ilmastonmuutoksen hyväksi saattaakin olla kuluttajalle suhteellisen epäselvää. Miten ostettu kompensaatio muuntautuu ympäristötaakan pienentämiseksi? Sitran asiantuntija Mariko Landström viittaakin kompensaatioita käsittelevässä kirjoituksessaan mielipiteisiin, joiden mukaan kompensaatio muistuttaa anekauppaa, jossa kuluttajat ostavat itselleen paremman mielen päästöjen vähentämisen sijaan. Useinhan tehokkainta olisi jättää kompensaatiota vaativa ostos täysin tekemättä. Kirjoittaja toteaa, että aina tämä ei ole mahdollista jolloin hän nimeää kompensaation ilmastoteoksi. (Landström 29.01.2020.)

Ilmastonmuutoksesta ja sen pysäyttämisestä puhutaan paljon. Luvut puhuvat kuitenkin puolestaan eikä valitettavasti Suomen hiilijalanjälkeä olla tästä huolimatta saatu kuriin. Tästä syystä harjoitettu ilmastopolitiikka nousee merkittävään asemaan ilmastomme lämpenemisen hillitsemisessä. On kiinnostavaa pohtia, voisiko tähän kansakuntamme jopa välinpitämättömään kulutuskäyttäytymiseen vaikuttaa eräänlainen etäisyys, sillä Suomessa varsinaista luonnonkatastrofia ei ole odotettavissa ilmastonmuutoksesta huolimatta. Maapallon lämpeneminen näkyy meillä maltillisemmin luonnonmullistusten näkökulmasta, kuten lumettomina ja leutoina talvina.

3.2 Ilmastoahdistus

Kuten sanottua, kaikista edellä mainituista ympäristölinjauksista huolimatta suomalaisten hiilijalanjälki on suuri kansainvälisestikin vertailtuna. Jos ilmastonmuutos ei vielä heijastu suoraan kulutusvalintoihin, niin ainakin se näkyy anonyymien keskustelupalstojen kulutuskriittisessä keskustelukulttuurissa, kuten esimerkiksi anonyymiyteen perustuvassa viestintäsovellus Jodelissa, jossa ruoditaan sosiaalisen median vaikuttajien kulutuskäyttäytymistä. Aihe puhututtaa paljon sosiaalisessa mediassa ja kuvasovellus Instagramista löytyy useampia ympäristöystävällisestä elämäntyylistä valistavia tilejä, kuten esimerkiksi instagram tili ”roskapuhetta”, jossa julkaistaan kierrätykseen, zero waste- ja ylipäättään ekologiseen elämäntyyliin liittyviä

vinkkejä. Ilmastonmuutokseen kannustavasta puheesta ja toisaalta omien kulutusvalintojen perustelusta on tullut osa myös sosiaalisen median vaikuttajien sisältöä, siis myös sellaisten joiden tarjoama sisältö ei muutoin pohjautuisi tälle teemalle. Tämä kielinee osin negatiivisesta ja tuomitsevasta keskustelukulttuurista, mutta myös seuraajien kohonneesta mielenkiinnosta liittyen ekologisiin elämäntapoihin.

Niin kutsuttujen ilmastoskeptikkojen vastakohtana ovat ihmiset, jotka kärsivät ilmastoahdistuksesta. Ilmastoahdistuksella kuvataan ympäristöongelmista ja niiden uhasta kumpuavaa ahdistusta joka voi esiintyä yhdessä muiden mielenterveydellisten ongelmien kanssa. Ilmastoahdistus on osa laajempaa mielenterveydellistä kokonaisuutta, jossa maailmantila vaikuttaa jollain tapaa henkiseen terveyteen. Suomen Mielenterveys seura Ry on tutkinut ilmastoahdistusta julkaisussaan ”Ilmastoahdistus ja sen kanssa eläminen” ja tutkimuksen esitetään olevan ensimmäinen laaja suomenkielinen selvitys tästä aiheesta. Tutkimuksessa ilmastoahdistuksen määritellään olevan ongelma, mikäli se lamauttaa ihmisen. Ilmastoahdistusta ei kuitenkaan määritellä sairaudeksi, vaan sen kuvaillaan olevan ”ymmärrettävä reaktio maailman ympäristöongelmien suuruuteen”. Ilmastonmuutoksen aiheuttamaa mielenterveydellistä vaikutusta on haastavaa täysin tunnistaa sen ollessa niin laaja ja monimutkainen asia. Selvityksessä sanotaankin, että ilmastonmuutos aiheuttaa stressiä sellaisille elämänalueille jotka muutenkin tuottaisivat päänsäivä, kuten esimerkiksi perheen suunnitteluun. Ilmastonmuutoksesta aiheutuvien mielenterveys vaikutusten tutkimus on keskittynyt enimmäkseen yksilöihin eikä kokonaisille yhteiskunnille aiheutuviin vaikutuksiin. Tämän takia niiden yhteydestä on vaikea löytää absoluuttisia ja yleistettäviä totuuksia. Selvityksessä ilmastonmuutoksen mielenterveydellisiä vaikutuksia kuvaillaan aiheuttavan esimerkiksi masennusta, stressiä ja surua. Ilmastoahdistuksen esitettiin voivan aiheuttaa myös vaikutuksia minäkuvaan ja tuottaa avuttomuuden tunnetta. Eniten ilmastoahdistusta tuottavaksi tekijäksi maailman tilanteen lisäksi kuvataan media ja tapa uutisoida tästä aiheesta. (Pihkala 2019, 4-10.)

Suomessa ilmastosta koituvaa ahdistusta on tutkinut myös Sitra, joka on tehnyt kyselyn suomalaisten kokemasta ilmastoahdistuksesta. Kyselyyn vastasi yhteensä 2070 yli 15-vuotiasta suomalaista. Tutkimuksessa kartoitettiin vastaajien kokemuksia ilmaston aiheuttamasta vaikutuksista omaan koettuun onnellisuuteen, sen aiheuttamaa huolta ja siihen asennoitumista. Kyselyn mukaan joka 27 prosenttia suomalaisista kuvaa tuntemuksiaan ilmastoon liittyen sanalla ”ahdistus”. Eniten ahdistusta kokivat alle kolmekymmentä vuotiaat. Tämä ikäryhmä koki saavansa ahdistukseensa eniten helpotusta sosiaalisesta mediasta. (sitra.fi 22.08.2019.)

Ilmastoahdistusta on tutkittu Suomen lisäksi maailmalla. Globaalilla tasolla mielenterveydellisiä vaikutuksia on haastava yleistää ilmastonmuutoksen ollessa vahvasti maantieteelliseen sijaintiin sidoksissa oleva asia. Mielenterveysseuran havaintoja tukee L. Berry ym. tutkimus mielenterveysongelmien ja ilmastonmuutoksen yhteydestä. Artikkelissa todetaan, ettei aihetta ole tutkittu vielä riittävästi, jotta voitaisiin esittää

näiden asioiden välistä suoraa yhteyttä. Artikkelissa esitetäänkin ilmastonmuutoksen olevan asia, joka voi aiheuttaa mielenterveydelle haitallisia asioita, kuten ilmastopakolaisuutta tai työttömyyttä. Näin ollen ilmastonmuutos olisi enemmän välillinen vaikutus mielenterveydelle. (L. Berry ym. 2018, 283-288.) Ilmastoahdistusta kuvaava sana ”carborexia” esitettiin ensimmäistä kertaa New York Times-aikakauslehdessä vuonna 2008. Sanalla kuvataan ihmistä, joka pakkomielteisesti pyrkii pienentämään hiilijalanjälkeään tavalla, joka vaikuttaa suuresti heidän arkielämäänsä. Ilmastoahdistuksen olemassa oloa on tutkittu myös esimerkiksi vuonna 2009, jolloin löydettiin yhteys ilmastonmuutoksesta uutisoinnin ja siitä koituvan ahdistuksen välillä. Tutkimuksessa tarkasteltiin Australialaisia aikuisia, jotka kertoivat omaavansa ympäristöön liittyviä uskomuksia. Ahdistusta, stressiä ja masennusta huomattiin esiintyvän eniten alle 35-vuotiailla naisilla, joille ympäristö oli tärkeä asia ja joiden persoonallisuuden piirteet olivat ylipäättään ahdistukseen taipuvaisia. Ilmastouutisoinnin huomattiin tuottavan stressiä etenkin sellaisille yksilöille jotka jo entuudestaan kärsivät esimerkiksi masennuksesta tai ahdistuksesta ja jotka työskentelivät jollain tapaa ilmastoon liittyvien työtehtävien parissa. Näin ollen ilmastoahdistuksen helpottamiseksi olisi tärkeää tunnistaa ja löytää ne henkilöt, jotka ovat jo etukäteen alttiita kokemaan ahdistusta ja masennusta. (Searle & Gow 2010, 362- 376.)

Käsitellyissä tutkimuksissa ilmastoahdistuksen havaittiin motivoivan elämään ilmastoystävällisempää elämää. Ekologisten valintojen huomattiin myös auttavan koettuun ahdistukseen. Ahdistus voisi siis toisaalta myös tuottaa liikkeellepanevaa voimaa, joka itsessään helpottaa ilmastoahdistuksesta kärsivää ja samalla vaikuttaa positiivisesti tuottamaamme hiilijalanjälkeen. Kuitenkin vaarana on se, että jo valmiiksi ahdistukseen taipuvaiset yksilöt ottavat kantaakseen suuren taakan. Tämän tutkielman kannalta olennaista on se, ettei kummassakaan suomalaisten kokemia tuntemuksia käsittelevässä tutkimuksessa kysytty tutkittavilta ilmastoahdistuksen yhteydestä mahdolliseen perheenperustamisen haaveeseen.

3.3 Ilmastonmuutos ja väestönkasvu

Maapallollamme on meneillään kaksi suurta samanaikaista ja ristiriitaistakin demografista muutosta. Syntyvyys on alentunut kaikkialla maailmassa ja YK:n väestöennusteen mukaan se tulee alenemaan viidessäkymmenessäviidessä maassa noin prosentin vuoteen 2050 mennessä. Samaan aikaan maailman väestöluku kasvaa ja suurin osa tästä väkimäärän kasvusta tulee tapahtumaan kehittyvissä valtioissa. (United Nations 2019, 1) Väestön määrä on monimutkainen asia, jota ilmentävät mediassa näkyvät aiheesta kirjoitetut otsikotkin; ”Väestönkasvu nykyvauhdilla tekee ilmastotalkoot tyhjäksi” (Kauppalehti 25.2.2019). ”Yksi asia on ihmiskunnan kohtalonkysymys, mutta

silti siitä ei halua puhua kukaan - Miksi väestönkasvusta tuli ilmastokeskustelun tabu?” (Yle 23.6. 2019). Edelliset otsikot kuvaavat väestönkehityksen ja ilmastonmuutoksen yhteyden kompleksisuutta ja toisaalta myös julkisen keskustelun sävyä. Aiheesta ei tosin ole helppo kirjoittaa sillä ilmaston lämpenemisen kannalta väkiluku ei ole kovin yksinkertainen asia. Perhesuunnittelu on ihmisoikeus mutta toisaalta väestönkasvu on myös asia, joka kuormittaa maapallomme kantokykyä suuresti. Asiasta haastavan tekee myös se, ettei väestönkasvu merkitse samaa asiaa kaikkialla maailmassa.

Maapallomme kantokykyä on pohdittu jo ennen ilmastokriisiäkin esimerkiksi väestötieteilijä Thomas Malthusin toimesta. Englantilainen Malthus eli vuosina 1766-1834 ja hänen tieteensä edustaa radikaalia väestönkasvun kritiikkiä. Vuonna 1798 Malthus julkaisi esseensä ”An essay on the principle of population as it affects the future improvement of society”, jossa hän syventyi väestönkasvun ja hidastuvan ruoantuotannon riskeihin. Tämän jälkeen Malthus jatkoi aiheen parissa myöhemmin julkaistussa teoksessa ”Essay on the principle of population” (1826). Myöhemmin Charles Darwin jatkoi Malthusin teosten pohjalta väestönkasvun radikaalin kritiikin parissa ja julkaisi teoksen ”On the origin of species by means of natural selection”, jota on arvosteltu sen jyrkkyyden takia. (Dunn 1998). Nykyään Malthusin tai Darwinin kaltaisia radikaaleja esityksiä väestönkasvun hillitsemisestä esitetään harvemmin. Väestönkasvu on kuitenkin yhä ajankohtainen asia, joka puhututtaa niin maailmalla kuin meillä Suomessakin. YK:n vuonna 2019 julkaisemassa väestöennusteessa arvioidaan maailman väkiluvun kasvavan vuoteen 2050 mennessä 8,5 miljardiin. Maailman populaatio ei tule kasvamaan maantieteellisesti tasaisesti, joten sen vaikutukset vaihtelevat maantieteellisestä alueesta riippuen ja Suomessa syntyvyyden kasvu parantaisi yhteiskuntamme tulevaisuuden näkymiä esimerkiksi eläkejärjestelmämme kannalta. YK:n väestöennusteen mukaan vätulevaisuuden väestönkasvusta yli puolet tulee tapahtumaan Afrikassa, kun taas muualla maailmassa väkiluku on pääsääntöisesti kääntymässä laskuun. Useiden kehitysmaiden väkiluvun ennustetaan kasvavan jopa puolella vuoteen 2050 mennessä. Väkiluvun kasvaminen kehitysmaissa on haaste, sillä kehittyvissä valtioissa resurssit ilmastonmuutoksen torjumiselle ovat useimmiten hyvinvointivaltioita rajallisemmat. (United Nations 2019, 1-2.) Tästä syystä myös ilmastonmuutoksen aiheuttamat ongelmat syvenevät epätasaisesti maantieteellisesti katsottuna. Kehittyvät valtiot tulevat taloudellisten resurssien ansiosta kestävämmän muuttuvat elinolosuhteet paremmin mutta kaikelta taloudelliset keinot eivät suinkaan suojaa vaan kehittyneissä valtioissa tullaan kohtaamaan myös kriisi maailman vesivarojen riittävydestä väestön määrän kasvaessa. (Vörösmarty ym. 2000, 284-287). Riskiasemassa ovat etenkin köyhemmät valtiot ja ennusteen mukaan jotkin vakaan talouden valtiot saattavat välttyä ilmastonmuutoksen vaikutuksilta kokonaan tai jopa hyötyä niistä. Köyhemmillä valtioilla on kuitenkin heikommat resurssit palautua mahdollisista ilmastokatastrofeista joka voi puolestaan syventää kehnoa taloustilannetta entisestään. Väestönkasvun keskittyminen kehittyviin

valtioihin johtuu esimerkiksi ehkäisyn ja tarpeellisen tiedon puuttumisesta ja sen äärelle pääsyn vaikeudesta. Ilmastokatastrofien lisäksi riskit koostuvat ruoan tuotannon ja raaka-aineiden tuottamisen haasteisiin ilmaston lämmitessä, sillä esimerkiksi Afrikassa jopa yhden prosentin lämpötilan kasvu voi heikentää tuotantoa radikaalisti. (Jiang & Hardee 2009, 5-19.)

3.4 Merkitys globaalisti ja suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta

Väkiluvun muutokset vaikuttavat ilmastoomme merkittävin tavoin. Sen suoria vaikutuksia ilmastoon on kuitenkin haastavaa osoittaa, sillä ihmisten tuottamat päästöt koostuvat monen tekijän yhteissummasta. Tuotettuihin päästöihin vaikuttavat taloudellinen kasvu, väestönkasvu ja teknologinen kehitys. Eri valtioiden tuottamien päästömäärien eroihin taas vaikuttavat maan kulttuurilliset, poliittiset ja sosiaaliset tekijät ja myös esimerkiksi maantieteellinen asema ja sen mahdollistama pääsy tietynlaisten raaka-aineiden lähteille. Maan ja energiankäyttö ovat myös hiilidioksidipäästöjen määrän vaikuttavia tekijöitä. Poliittinen päätöksenteko on olennaisessa asemassa valtiotasolla haitallisten päästöjen hillitsemisessä kuin myös kulttuurin ylläpitämisessä ja vahvistamisessa. Poliittisilla auktoriteeteilla on valtaa myös mielipiteisiin ja niin sanotut ilmastoskeptikot valtion johdossa eivät muovaa kulttuuria ainakaan positiivisempaan suuntaan ja voivat luoda sallivampaa ilmapiiriä esimerkiksi kerskakulutukselle. Päästöihin vaikuttaakin luonnollisesti yksilöiden kulutustottumukset, jotka heijastelevat yhteiskunnassa vallitsevia syvempiä asenteita ja arvoja. Tämän takia vastuuta päästöjen hillitsemisestä on kohtuutonta sysätä yksilöiden vastuulle, sillä merkittävämmät linjaukset kestävämpään kehitykseen luodaan valtiotasolla. Toisaalta ihmiset myös voivat toimia ilmastonmuutoksen torjujina; uudenlaisia innovaatioita kohti ekologisempaa maapalloa kehitellään jatkuvasti ympäri maailmaa.

Vaikka demografisten muutosten vaikutuksesta ympäristölle on kiistelty, on väestönkasvun todettu syventävän ilmaston lämpenemistä. Tutkimuksen mukaan yhden prosentin väestönkasvu aiheuttaa yhden prosentin kasvun myös hiilipäästöissä. Tutkimuksessa väestölle oletettiin toisiaan mukaileva kuluttajakäyttäytyminen ja väestönkasvun vaikutuksia tarkasteltiin eri skenaarioiden avulla. Todellisuudessa kulutuskäyttäytyminen luonnollisesti eroaa erilaisten väestöryhmien ja alakulttuurien mukaan, jonka takia tutkimustulos on suuntaa antava. Tutkimusasetelmassa populaation kasvu oli vakio kaikissa skenaarioissa ja sen rinnalla tutkittiin eri taloudellisen ja teknologisen kehityksen variaatioita ja niiden tuottamia lopputuloksia. Erilaiset teknologisen ja taloudellisen kehityksen skenaariot tuottivat hyvin erilaisia tuloksia, joissa myös tuotettujen haitallisten päästöjen määrä vaihteli. Ne tuottivat joissain

vaihtoehtoisissa skenaarioissa väestönkasvua enemmän päästöjä mutta missään skenaariossa väestönkasvun vaikutus ei ollut mitätön. Tutkimuksessa on oletettu väestönkasvun jakautuvan maaseudun ja kaupunkien välillä. Mikäli maaseutu kaupungistuisi, olisivat päästöt arvioitua suuremmat jolloin yhden ihmisen ilmastovaikutus olisi laskettua isompi. Tutkimus osoittaa myös sen, että ilmastopäästöt ovat kasvaneet vaikka väestönkasvu on globaalilla tasolla hidastunut. (Jiang & Hardee 2009, 3-7.)

Väestönkasvun vaikutusten moniulotteisuutta selittää se, että aiheesta on tehty myös edellisen tutkimuksen tuloksista poikkeavia tulkintoja. Vuonna 2009 julkaistu tutkimus taas puoltaa ilmastonmuutoksen syventyvän ei eniten väestönkasvun, vaan ihmisten kulutustottumusten ja siihen kannustavan talousjärjestelmän takia. Tutkimuksen mukaan kasvava kulutuksen määrä ja kestäättömät tavat kuluttaa heikentävät ympäristön tilaa väestönkasvua enemmän. Tutkimuksessa esitetään, että väestönkasvua pidetään harhaanjohtavasti ensisijaisena syynä ilmastonmuutoksen etenemiselle, sillä eri valtioiden tuottama hiilidioksidipäästöjen määrä vaihtelee jolloin väestönkasvun negatiivisia vaikutuksia ei voida yleistää. Hiilidioksidi päästöjä tuottavat erityisesti kehittyneet valtiot ja isoimmat päästöjä aiheuttavat tekijät ovat käytetty energianmuoto, liikenne, jäte, asuminen ja kulutustottumukset. Valtioiden tuottamiin hiilidioksidipäästöihin vaikuttaa erityisesti talouskasvu ja sen myötä kasvava tarve teolliselle tuotannolle. Tuotannossa käytetyt fossiiliset polttoaineet, kuten esimerkiksi hiili, öljy ja maakaasu nostavat hiilidioksidipäästöjä runsaasti. Merkittäväksi tekijäksi nostetaan myös sellaisten palveluiden ja tuotteiden kuluttaminen, joiden tuotanto on epäympäristöystävällistä. Kulutuksen merkitystä korostaa myös huomio siitä, että 20 prosenttia maailman eniten kuluttavasta ihmisryhmästä tulee todennäköisesti kattamaan 80 prosenttia kaikista ihmisen tuottamista hiilidioksidipäästöistä.

Tutkimuksessa vedotaan siihen, että väestö tulee kasvamaan erityisesti kehittyvissä valtioissa, joissa hiilidioksidipäästöt henkilöä kohden ovat selvästi alhaisemmat kehittyneisiin valtioihin verrattuna jo alhaisten resurssien takia. Kehittyvien valtioiden alhainen tulotaso ja heikommat elinolosuhteet ja taloudellisten resurssien riittämättömyys eivät mahdollista länsimaiden kaltaisia kulutustottumuksia, jolloin väestönkasvu tällaisissa valtioissa ei tule kuormittamaan maapalloamme yhtä lailla, mitä tapahtuisi, mikäli väestönkasvun keskittyisi kehittyneisiin valtioihin. Monet ihmiset elävät köyhyydessä ja olosuhteidenkin pakosta käytetyt liikennemuodot ovat useimmiten vähemmän ympäristöä kuluttavia, toisin kuin kehittyneissä valtioissa, joissa yksityisautoilu ja lentomatkailu ovat yleisiä. On tärkeää huomata, että tutkimuksen ydinargumentti perustuu oletukseen siitä, että kehittyvien valtioiden asukkaiden tulotaso tulee myös pysymään niin alhaisena, ettei länsimaiden kaltainen ympäristöä kuluttava elintaso ole mahdollinen. (Satterthwaite 2009, 545-565.) Väestönkasvun hillitsemiseksi tulisi kehittyvissä valtioissa mahdollistaa pääsy laadukkaaseen koulutukseen ja ehkäisyyn

äärelle. Tällöin ihmisten perhesuunnitteluun ei tarvitsisi puuttua ja myös suunnittelemattomien raskauksien määrä saataisiin laskuun.

Kulutustottumusten vaikutuksen merkitystä ympäristöllemme korostaa Suomen Lähetysseuran talousasiantuntija Niko Humalisto. Hän esittää kirjoituksessaan vasta-argumentteja väkiluvun määrän suhteesta ilmastonmuutokseen. Humalisto painottaa ilmastonmuutoksen syventyneen väestönkasvun vauhdista riippumattomien hiilidioksidipäästöjen erojen määrän takia. Humalisto esittää, että keskustelu väestönkasvun negatiivisesta vaikutuksesta on tapa välttää keskustelu siitä, miten kehittyneiden valtioiden tulisi muuttaa niin talouden kuin kulutuksenkin rakennetta. Humaliston mukaan maan hiilidioksidipäästöjen ja väestönkasvun yhteys ei ole yksiselitteinen vaan voi olla ”jopa päinvastainen”. Humalisto perustelee ilmastotehokkaiden valtioiden, kuten Kongon ja Etiopian väestönkasvun olevan suurta. Kirjoituksessaan hän vetoaa siihen, että kritiikin pitäisi kohdistua väestönkasvun sijaan nykyiseen talousjärjestelmäämme ja kulutuskulttuuriin sillä kehittyvät valtiot tuottavat päästöjä eniten. Väestönkasvun ennustetaan keskittyvän kehittyviin valtioihin joissa ei ole resursseja kehittyneiden yhteiskuntien kulutustasoon jonka takia Humalisto ei näe väestönkasvua ensisijaiseksi ongelmaksi. (Fingo.fi 28.8.2019.) Väestönkasvun kriisiä on tarkastellut myös valtiosihteeri Martti Hetemäki kirjoituksessaan ”Uusi kulma ilmastonmuutokseen”. Hetemäki tarkastelee väestönkasvua Afrikan koulutuskriisiin kautta ja esittää koulutustason nousun ratkaisuksi väestönkasvuun. Hänen mukaan Suomella voisi olla Afrikan koulutuksen kohentamisessa suurikin rooli esimerkiksi koulutusmahdollisuuksia kehittämällä ja rahoittamalla. Afrikassa matala koulutustaso on suurimpia väestönkasvun kiihdyttäjiä ja koulutuksen mahdollistaminen useammalle mahdollistaisi väestönkasvun hillitsemisen kehittyvissä valtioissa. Kirjoituksessaan Hetemäki ei kuitenkaan ota kantaa kehittyneiden valtioiden suuriin hiilidioksidi päästöihin. (Valtioneuvosto.fi 8.2.2019).

Voimmeko siis ajatella väestönkasvun olevan ongelma vain kehittyvissä valtioissa? Tämä väite sopisi toisaalta hyvin suomalaisten synnytystalkoiden osalta mutta ehkäpä yhteiskunnallinen huolestamme alhaisesta syntyvyydestä perustuu enemmän paikalliselle ajattelulle. Alhaisen syntyvyuden merkitys riippuukin paljolti näkökulmasta, tarkastellaanko asiaa globaalissa vai yhden yhteiskunnan kontekstissa? Globaalissa mittakaavassa väestönkasvun hillitseminen on toivottavaa ja Philip S. Morgan kyseenalaistaakin ilmiöön suhtautumisen kriisinä. Hänen mukaan kehittyvät maat, joita aleneva syntyvyys eniten ravisuttelee, pystyvät resurssiensa ja poliittisen päätöksen teon avulla varautumaan ja sopeutumaan ikääntyvään väestöön. Hänen mukaan globaalin talouden ja kuluttajien suhteellisen vapaan liikkuvuuden ansiosta kuluttajien ja työntekijöiden vähenevä määrä ei johda pelättyyn talouskriisiin. Kehittyneiden valtioiden on todettu tuottavan enemmän ilmastopäästöjä kehittyviin valtioihin verrattuna ja edellisten tietojen valossa näyttäisi siltä, että kehittyvissä valtioissa populaation

kasvaminen merkitsee hyvin erilaista asiaa ilmastonlämpenemisen kannalta. Hän tuo esiin kuitenkin alhaisen syntyvyyden tuottavan haasteita niissä yhteiskunnissa, jossa syntyvyys on alle väestön ”uusiutumistason” (engl. Replacement level). Morganin mukaan kuitenkin tällaisissa yhteiskunnissa on todennäköisesti muita merkittäviä ongelmia, jonka takia syntyvyys pysyy alhaisena. (Morgan 2003, 589-603.) Tästä väittämästä voi kuitenkin olla montaa mieltä, sillä suomalaista yhteiskuntaa koskevien tutkimusten mukaan yleisimpiä syitä syntyvyyden lykkäämiselle on jo aikaisemmin esiteltyt syyt yhteiskunnan, arvojen ja perheen merkityksen muutoksesta.

Kuten todettua, väestönkehityksen spesifejä vaikutuksia ilmastonmuutoksen etenemiselle on hankala määrittää. Tosiasia on kuitenkin se, että ilmasto jatkaa lämpenemistään, johon väestönkasvulla on vaikutuksensa eri painotuksilla riippuen esimerkiksi kulutuskäyttäytymisen alueellisista eroista. Luonnollinen ratkaisu väestönkasvun hillitsemiseen toisaalla ja syntyvyyden laskuun toisaalla olisi maahanmuutto, jolla voisi myös esimerkiksi Suomessa paikata vähenevää työikäisten määrää (United Nations 2019, 37-38). Maahanmuutolla ollaankin jo yritetty paikata vähenevää väestöä ja Valtioneuvoston kirjoittaman artikkelin mukaan ”Maahanmuutto kannattelee Suomen väestönkasvua”. Työperusteisten oleskelulupahakemuksien määrä on kasvussa ja tällä voitaisiin osin paikata tietyille aloille keskittyvää työvoimapulaa. Työperäistä maahanmuuttoa pyritäänkin helpottamaan ja hallituksen tavoitteena on lyhentää työperäisten oleskelulupien käsittelyaika kuukauteen. Aikaisemmin erityisasiantuntijoiden ja kasvuyrittäjien oleskelulupa prosessia on nopeutettu ja se on tuonut Suomeen osaamista erityisesti teknologian alalta. (Valtioneuvosto.fi 7.11.2019.)

Demografiset muutokset eivät ole uusia ilmiöitä. Puhutaan niin sanotuista ensimmäisestä ja toisesta demografisista muutoksista. Ensimmäinen demografinen muutos kuvaa siirtymää korkeiden kuolemien ja syntymien määrästä kohti nyky-yhteiskunnille tyypillistä tasoa. Toinen demografinen siirtymä pitää sisällään elinjärjestyksemme muutoksen sellaiseksi, mitä se nykyään katsotaan länsimaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa olevan. Maahanmuutosta on varovaisesti ennustettu tulevan niin sanottu kolmas demografinen siirtymä valtioissa, joissa syntyvyys on alhaista ja joissa maahanmuuton määrä on korkea. Erään tulkinnan mukaan joissain teollistuneissa maissa kantaväestö tulisi lähes korvautumaan aikojen saatossa maahanmuutolla, mikäli syntyvyys pysyy yhtä alhaisella tasolla. Tämä tulisi aiheuttamaan muutoksia kulttuuriin, talouteen ja kantaväestön identiteettiin ja kokemukseen omasta kansallisesta minästä. (Coleman 2006, 401-425.) Edellä mainitun kaltainen tutkimus on melko ristiriitainen ja voi helposti pudota jopa rasistisiin ja ahdasmielisiin vivahteisiin. Monimuotoinen ja monikulttuurillinen väestö voisi päinvastoin lisätä suvaitsevaisuutta ja avarakatseisuutta ja muuttaa suhtautumista erilaisiin etnisiin taustoihin ja omaavia ihmisiä kohtaan.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Laadullinen haastattelututkimus

Tässä tutkimuksessa on käytetty kvalitatiivista tutkimusmetodologiaa ja tutkimus on toteutettu laadullisena haastattelututkimuksena. Laadullinen tutkimusmetodi noudattelee aiheitani läheltä liippaavien tutkimusten metodeja; suurin osa lapsettomuutta tarkastelemistani raporteista ja opinnäytetöistä keskittyivät nimenomaan laadulliseen metodiin. Laadullinen tutkimusmetodi tarjoaa mahdollisuuden syventyä yksittäisen yksilön mielenmaisemaan ja ajatuksiin tutkittavasta aiheesta. Tutkielman perimmäisenä tarkoituksena on valottaa haastateltavien asenteita ja tästä syystä kvalitatiiviset menetöt, eli tässä tutkielmassa haastatteluaineisto ja sen analysointi, tarjoavat keinoja aiheen lähestymiseen mahdollisimman moniulotteisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoite ei ole tilastollisten yleistysten tekeminen vaan tutkittavan aiheen syvällisempi ymmärtäminen. Tämän takia tutkimukseni ei pyri kertomaan laajoihin massoihin yleistettäviä analyyseja, vaan enemmänkin havaintoja tästä tutkittavasta joukosta. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 59).

4.2 Aineistot ja menetelmät

Laadullinen puolistrukturoitu haastattelututkimus sopi tutkielman aiheen henkilökohtaisuuden ja moniulotteisuuden takia. Haastatteluiden avulla oli mahdollista saada vastaajien oma ääni kuuluviin heidän kertoessaan omista henkilökohtaisista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Haastattelukysymykset teemoitettiin laajempien aihekokonaisuuksien ympärille, jotta vastaajien olisi luontevaa seurata haastattelun kulkua. Teemat aseteltiin harkintani mukaisesti sellaiseen järjestykseen, että aihekokonaisuudet voisivat tuoda mieleen myös uusia ajatuksia jo aikaisemmin kysytyistä kysymyksistä mahdollisimman laajan aineiston keräämisen vuoksi. Haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluina avoimien kysymysten kautta sillä aiheen tarkastelua tukee parhaiten mahdollisuus vastata täysin omin sanoin. Kysymysten järjestys oli määrätty kaikissa haastatteluissa mutta avointen kysymysten ja teemojen järjestysten takia haastateltavat saattoivat pohtia samoja kysymyksiä useammassa kohdassa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47.) Haastattelut suoritettiin puhelinhaastatteluina vallitsevan pandemia tilanteen takia. Puhelinhaastattelun etuna oli tietynlainen etäisyys haastattelutilanteeseen joka voi tehdä tilanteesta tietynlaisille vastaajille rennomman tuntuisen. On kuitenkin mahdollista, että kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa vastaajilla olisi ollut mahdollisuus pysähtyä aiheen äärelle rauhallisemmin.

Haastateltavat valikoituivat lähipiirin kontaktien kautta ja edustavat ikärakenteeltaan suhteellisen samankaltaista otantaa työssäkäyvistä ja opiskelija statuksellisista miehistä ja naisista. Haastateltavat valikoitiin tutkimukseen merkittävimmin heidän ikäjakauman perusteella. Tutkimukseni kannalta oletin, että perinteisesti katsottuna perheen perustamis iässä- tai sitä lähellä olevat vastaajat tarjoaisivat omakohtaisia näkemyksiä tälle aiheelle. Oletin myös, että ilmastonmuutos kysymykset puhuttelevat tässä kontekstissa iältään nuorempia vastaajia, sillä tuntumani mukaan nuoret aikuiset ovat hyvin tietoisia ja avarakatseisia. Olosuhdetekijöiden vuoksi haastateltavien joukko edustaa suurelta osin naissukupuolta, sillä miehiä oli kymmenen haastateltavan joukossa vain kaksi. Aineiston edustavuus tarkasteluun sukupuolittuneisuuden näkökulmasta on tämän takia niukka, joten tuloksia ei erityisemmin pohdittu sukupuolten välisiä eroja huomioiden. Haastatteluun ei valikoitunut ihmisiä, joilla jo lapsia on, sillä tutkimuksen kannalta oli mielekästä selvittää sellaisten ihmisten ajatuksia tähän teemaan liittyen, jotka eivät vielä ole kokeneet mahdollista lapsen saamista itse. Jo lapsen saaneet vastaajat olisivat varmasti tuoneet haastatteluihin uudenlaista ja poikkeavaa näkökulmaa tutkimukseen mutta heidän rajaaminen tutkimuksen ulkopuolelle oli kuitenkin harkittu päätös. Vaikka tutkielmani aihe ei sisällä minkäänlaista arvolatausta, olisi ollut riski, että perheelliset haastateltavat kokevat aiheen ja tutkimuskysymykseni epämiellyttäväksi. Koska tarkoituksena ei missään nimessä ole arvottaa kenenkään henkilökohtaisia elämänvalintoja, tein valinnan jättää perheelliset tutkimuksesta pois ja koin että tämä rajaus toimi tutkimuksessa hyvin. Haastateltavien anonymiteetti on tärkeää, etenkin aiheen ollessa henkilökohtainen. Tämän takia haastateltavia ei ole yksilöity iän ja sosioekonomisen aseman lisäksi.

Haastattelukysymyksissä tehtiin tietoinen rajaus kysymysten käsittelemisissä teemoissa. Tarkoitukseni oli selvittää, onko ilmastonmuutokseen ja eettisyyteen liittyvillä huolilla vaikutusta asenteisiin liittyen perheen perustamiseen ja tästä syystä oli tärkeää, etteivät tutkimuskysymykset sortuneet liikaan johdatteluun tai olettamuksiin. Tämän takia haastattelukysymyksistä jätettiin pois kaikki suoraan ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset, jolloin mahdollinen aiheen esiin nouseminen olisi täysin haastateltavista itsestään lähtöisin, eikä johtuisi johdattelevasta kysymyksenasettelusta. Tämä tarkoittaa sitä, että joidenkin vastaajien kohdalla haastatteluista muodostui lopulta enemmän perheen perustamiseen liittyvien ajatusten läpikäyminen kuin varsinaisesti ilmastoon ja lasten hankkimiseen liittyvien kysymysten käsittely. Toisaalta näiden kahden teeman, siis lasten hankkimisen ja ilmastonmuutoksen, yhdistäminen kysymyksenasettelussa olisi automaattisesti johdattanut vastauksia enemmän tai vähemmän ja vastaukset olisivat saattaneet värittyä pelkän kysymyksenasettelun kuin vastaajien oikeiden ajatusten mukaan.

Aineiston analysoinnin kannalta on tärkeää ottaa huomioon haastatellut henkilöt kokonaisuuksina, heidän taustat ja mahdolliset motiivit osallistua

haastattelututkimukseen, miksi he ylipäättään tahtoivat jakaa ajatuksiaan tästä aiheesta? Vastaajan pohdintoihin vaikuttavat oma suhtautuminen aiheeseen, sosiaalinen ympäristö, arvot, tarpeet ja toiveet. On myös mahdollista myös, että toinen vastaaja ymmärtää tutkimuskysymyksen eri tavalla kuin toinen. Edellä mainittujen asioiden takia mahdollisia laadullisen aineiston perusteella mahdollisia yleistyksiä on tehtävä harkitusti ja pyrkiä enemmänkin tarjoamaan selityksiä ja havaintoja yleisemmällä tasolla. (Miles ym. 2014 kpl 9.)

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa avaan tutkimuksentuloksia tekemäni laadullisen haastattelututkimuksen perusteella. Hypoteesini tutkimuksen tuloksista oli se, että ilmastonmuutos esiintyisi vastauksissa etäisen huolen tasolla mutta ei olisi itsessään asia, jota vastaajat pitäisivät merkittävänä tekijänä päätöksessä lapsien hankkimisessa. Näin myös osaltaan kävi, sillä keskiarvoisesti lasten hankkimiseen liittyvissä huolissa vastaajat esittivät muiden teemojen vaikuttavan ainakin suuremmalla painoarvolla, lukuun ottamatta muutamia vastaajia. Suurimpaa osaa vastaajista ilmastonmuutos pohditutti mutta yksikään vastaajista ei maininnut sitä syyksi olla hankkimatta lapsia. Yllättäen kaikki vastaajat ilmaisivat haaveilevansa oman perheen perustamisesta, joten toisaalta haastateltujen rajaaminen spesifisti vapaaehtoisesti lapsettomiin olisi saattanut tuoda kattavampaa informaatiota ilmastoahdistuksen ja lapsettomuuden yhteydestä, mikäli näiden asioiden välillä yhteys olisi.

Alla olevaan taulukkoon on havainnollistettu haastateltua joukkoa ja sen piirteitä. Haastateltaviin valikoitui joukko, joissa on sekä opiskelijoita että jo työelämässä olevia. Haastateltavien ryhmä on suhteellisen homogeeninen niin parisuhdestatuksensa kuin opiskelutaustansakin suhteen. Taulukossa ei ole ilmaistu sitä tosiasiaa, että kaikki vastaajat asuvat pääkaupunkiseudulla. Tämä on myös huomioon otettava asia, sillä Suomessa on alueellisia eroja ensisynnyttäjien iässä ja pääkaupunkiseudulla lapsi saadaan keskimääräisesti myöhemmällä iällä maaseutuun verrattuna (Väestöliitto 2017, 8). Haastateltavien yhtäläisyydet ovat otettu huomioon tulosten analysoinnissa, sillä tuloksia ei voida yleistää edustamaan laajaa nuorten aikuisten joukkoa homogeenisyytensä takia.

Taulukko 1. Haastattelujoukko

Haastateltava t	Ikä	Sukupuoli	Opiskelutausta	Opiskelija/Työssäkäyvä	Siviilisääty
Vastaaja 1	26	Nainen	Ammattikorkeakoulu	Työssäkäyvä	Parisuhteessa
Vastaaja 2	26	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Työssäkäyvä	Parisuhteessa
Vastaaja 3	27	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Työssäkäyvä	Parisuhteessa
Vastaaja 4	25	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Työssäkäyvä	Parisuhteessa
Vastaaja 5	25	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Opiskelija	Parisuhteessa
Vastaaja 6	27	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Opiskelija	Parisuhteessa
Vastaaja 7	27	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Opiskelija	Sinkku
Vastaaja 8	26	Nainen	Ylempi korkeakoulu	Opiskelija	Parisuhteessa
Vastaaja 9	27	Mies	Ammattikorkeakoulu	Opiskelija	Parisuhteessa

Vastaaja 10	24	Mies	Ammatillinen perustutkinto	Työssäkäyvä	Parisuhteessa
-------------	----	------	-------------------------------	-------------	---------------

5.1 Ajatukset perhe-elämään liittyen ja suhtautuminen oman perheen perustamiseen

Vastaajat suhtautuivat perhe-elämään pääosin myönteisesti. Vastausten suurimmat erot koostuivat siitä, että osassa vastauksista korostuivat enemmän huolet ja pelot liittyen perheen perustamiseen, kun taas toiset suhtautuivat asiaan luottavammin. Yksikään vastaajista ei ilmaissut ajatelleensa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta olevan itselleen toivottavaa. Haastateltavat yhdistivät perhe-elämään perinteisiksikin lukeutuvia teemoja, kuten vastuunkantoa, huolenpitoa, yhdessäoloa ja onnellisuutta. Vastausten perusteella mielikuvat perhe-elämästä eivät suinkaan olleet negatiivisia vaan enimmäkseen perhe-elämään yhdistettyjä ajatuksia kuvailtiin positiivisin ilmauksin. Haastattelukysymyksissäni ei varsinaisesti määritelty perheen koostuvan vanhemmista ja heidän jälkikasvustaan mutta vastauksissa perhe-elämä yhdistettiin poikkeuksetta lasten hankkimiseen. Tämä on luonnollista, sillä kulttuurissamme on hyvin tyypillistä käsittää perheen koostuvan vanhemmista ja heidän lapsistaan. Toisaalta tämä myös voi olla kiinnostava huomio liittyen perhekeskeisiin normeihimme yhteiskuntana ja sitä kautta esimerkiksi vapaaehtoisesti lapsettomien kokemaan paineeseen. Perhe-elämästä herääviä ajatuksia kuvailtiin seuraavalla tavalla vastauksissa:

”No mä ajattelen, että se ei oo mulle viel ajankohtanen mut mä ajattelen et mä jossain vaiheessa haluisin perhe-elämää ja mä ajattelen, että perhe elämä on sellasta, että vanhemmat on just yhdessä ja on lapsia joku x-määrä. Ja just että asutaan yhdessä ja sit huolehditaan toisista.” - nainen 26v.

“Se on, se on niinku yks, on se semmonen yks elämän niinku suurimmista haaveista myös ja mä koen et mä pitäisin siitä niinkun perhe-elämästä kumminki niinku tosi paljon.” - nainen 26v.

Vastauksissa lasten saanti esitettiin tulevaisuuden haaveena. Perheen perustaminen yhdistettiin useimmissa vastauksissa selvästi myöhäisempään elämänvaiheeseen, joka tukee vallitsevaa trendiä ensimmäisen synnyttäjän keski-ikänsä noususta. Tämä on mielenkiintoista sillä haastateltavien ikähaarukka 24-28.v voisi olla myös jo relevantti ikä lasten hankkimiselle. Tästä huolimatta yksikään vastaaja ei tuonut ilmi aiheen ajankohtaisuutta itselleen.

”Mä yhdistän sen (perhe-elämän) ite ehkä semmoseen, jotenkin asettumiseen tai vähänniinku sellaseen et, myöhäisempään vaiheeseen. Vähänniinku nuoruuden jälkeen tai sillee sanotaan...öö... No mä ehk nään et siin on eka semmonen perheenperustamisvaihe, mikä nyt ehkä on vaikka, sanotaan 30-40 ikävuosina ehkä keskimäärin.” - nainen 26v.

Selkeänä trendinä vastauksissa toistui perhe-elämän kuvaaminen asiana, joka ei tämän hetkiseen elämäntilanteeseen tavalla tai toisella sovi. Oma elämäntilanne koettiin jollain tapaa keskeneräisenä perheen perustamisen näkökulmasta ja vastaajat toivat esiin lasten saamisen liittyvän rauhallisempaan elämän vaiheeseen, jossa opinnot tai epävarmat työtilanteet eivät ainakaan toivottavasti olisi läsnä. Myöhemmissä vastauksissa tuli ilmi, että suurimmalla osalla vastaajista oli pitkäkökin lista asioita, jotka he halusivat saavuttaa ennen perhe-elämän aloittamista. Tämä varmasti vaikuttanee myös toiveeseen perhe-elämän ajankohdasta.

Enemmistö vastaajista suhtautui perhe-elämään selkeästi positiivisena asiana. Poikkeuksena esiin nousi yksi vastaaja, jonka suhtautuminen oli selkeästi muita kriittisempi:

” No siis vielä tällä hetkellä liitän semmosia niinku, en ehkä nii hirveen houkuttelevia ajatuksia. Mä liitän aika paljon semmosta niinkun, öö, semmosta hyvin niinku vapauden vastakohtaa. Että ehkä semmosta niinku öö, että ei oo sen jälkeen enää vapaa ja tota myös vähän semmosta tietynlaista, semmosta niinkun, öö, että täytyy omista tarpeista aika paljon niinku joustaa ja omista meinoista mikä nyt on luonnollista, eihän sitä nyt voi viipottaa missään baareissa tai missään. Mä tiedän, että mä tuun haluamaan perheen, se on fakta, mä haluan perheen mutta tällä hetkellä se tuntuu tosi tosi kaukaselle ja niinku mielle yhtymät siihen on lähtökohtaisesti aika sellasii ahdistavia ja negatiivisia ja aika semmosia et kokee et sit on ehkä semmoses vankilassa, mutta toki siihe liittyy myös sellasii rakkaudellisia aspekteja ja sen takii mä tiedän et mä tuun joskus haluamaan sen.” -nainen 27v.

Yllä oleva vastaaja esitti hieman enemmistöstä poikkeavia näkemyksiä perheen perustamiseen liittyen. Vastauksesta voidaan tulkita, että haastateltava kokee perhe-elämän vaativan jollain tapaa omaan elämäntyylisiin sopimattomia asioita. Hän ilmaisi myöhemmin haastattelussa olevansa aktiivinen ihminen ja kokee, että perhe-elämä vaatisi tietynlaista asettumista joka ei kuulostanut hänelle tässä elämänvaiheessa houkuttelevalta. Hän esitti joutuvansa lasten saannin myötä luopumaan asioista, joista nyt nauttii. Vaikka vastaus on muiden esittämiä ajatuksia hivenen kriittisempi, se sisältää kuitenkin yhtäläisiä teemoja mitä muut vastaajat toivat esiin myöhemmin haastattelussa

pohtiessaan perheen perustamiseen liittyviä huolia. Tästä syystä vastaus ilmentää hyvin perhe-elämään liittyviä suuria kysymyksiä, jotka voivat aiheuttaa ahdistaviakin tuntemuksia. Vaikka vastaukset olivat pääsääntöisesti positiivissävytteisiä, toi useampi vastaaja esiin myös perhe-elämään mieltämiään raskaita ja väsyttäviä teemoja.

5.2 Lähipiirin merkitys omaan suhtautumiseen lasten hankinnan näkökulmasta

Tässä osiossa pyrin selvittämään haastateltujen mielteitä liittyen heidän kokemukseen lähipiirin merkityksestä. Tätä tavoitetta varten kysyin haastateltavilta seuraavat kysymykset:

- Kuinka vahvaksi koet lähipiirisi merkityksen ajatuksiisi liittyen perheen perustamiseen?
- Miten ajatuksiisi perheen perustamisesta on suhtauduttu tai miten oletat niihin suhtauduttavan lähipiirissäsi?

Lähipiirin vaikutuksen pohtiminen oli tutkielman kannalta oleellista, sillä taloussosiologisessa mielessä yksilö nähdään aina osana laajempaa sosiaalista viitekehystä. Olemme aina yksilöinä osa jotakin laajempaa verkostoa, jonka sisäiset sosiaaliset suhteet vaikuttavat meidän toimintaamme, tiedostimme sitä tai emme. (Kouvo 2014, 107.) Perusolettamuksenani sosiologisen ajattelun pohjalta oli se, että lähipiiristä omaksuttu arvopohja ja normit vaikuttavat yksilöiden ajatuksiin liittyen perheen perustamiseen. Arvelin myös, että välttämättä vastaajat eivät suoraan yhdistä henkilökohtaisia ajatuksiaan sosiaaliseen ympäristöönsä. Vastauksissa toistui kuitenkin pääosin oman lähipiirin vaikutuksen tunnistaminen liittyen omaan suhtautumiseen perhe-elämään. Haastattelukysymyksissä oli muutama kysymys liittyen lähipiirin merkitykseen omille ajatuksille perheen perustamiseen liittyen ja mielenkiintoisesti muutama vastaaja ei kokenut näiden välillä olevan yhteyttä. Kuitenkin myöhemmissä vastauksissa nämä vastaajat toivat esiin lähipiirissä mahdollisesti syntyvien lasten positiivisen vaikutuksen omille perhehaaveille. Tähän vastausten variaatioon voi vaikuttaa myös kysymyksen asettelu, joka on voinut jättää tilaa väärin ymmärryksille.

Aikaisemmin haastatteluissa kysyin vastaajilta heidän lähipiiriinsä kuuluvia perhemalleja, tarkemmin ottaen sitä onko heidän lähipiirissään mahdollisesti suurperheitä tai vapaaehtoisesti lapsettomia. Tämä kysymys pohjautui olettamukseen siitä, että vastaajan lähipiiri vaikuttaisi hänen omiin perhehaaveisiinsa. Vain harvalla vastaajalla oli lähipiirissään esimerkiksi vapaaehtoisesti lapsettomia ja nämä vastaajat suhtautuivatkin siihen hyväksyvästi. Lähes kaikilla vastaajilla lähipiiri koostui pääosin kaksi- tai kolmihenkisistä perheistä ja toisaalta tämän voidaan ajatella olevan jollain tapaa

vaikuttava tekijä vastaajien perhehaaveille sillä yksikään vastaajista ei identifioitunut vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Muutama vastaaja toi esiin oman hyväksi ja turvalliseksi koetun lapsuuden vaikutuksen omaan suhtautumiseen perheen perustamista kohtaan. Oma kokemus turvallisesta lapsuudesta toi vastaajille selvästi luottamusta ja mahdollisesti tietynlaista pärjäämisen kokemusta jo etukäteen perhe-elämään liittyen. Tuntemus siitä, että omat vanhemmat ovat suoriutuneet vanhemmuudesta hyvin mahdollisesti loi vastaajille positiivisen lähtökohdan perheen perustamiselle heidän omasta näkökulmastaan. Turvallisen ja hyväksi koetun lapsuuden ilmaistiin vaikuttaneen siten, että perheen perustaminen tuntuu mukavalta ajatukselta. Eräs vastaaja ilmaisi toivovansa pääsemään kokemaan lapsuuden onnellisia hetkiään uudestaan vanhemman näkökulmasta. Hyvän lapsuuden kokemusta pohdiskeli myös seuraava vastaaja:

”No kyl mä luulen et se, että kun on tavallaa itellä ollu kuitenkin tosi sellane hyvä ja turvallinen lapsuus nii kyl se on varmasti edesauttanu siihen, että on tavallaa myös sellane ajatus siitä et se vois jossai vaihees olla kans kiva tavallaa itekki tavallaa perustaa, et se on varmasti ainaki niinku osittain vaikuttanu.” - nainen 25v.

Sama vastaaja pohdiskeli lähipiirinsä vaikutusta myös negatiivisempaan suuntaan. Haastateltavan mukaan lähipiirin mahdollinen huonompi suhtautuminen voisi vaikuttaa hänen omaan haluun perheen perustamisesta:

”kyl varmaa niinku varmasti, jos nyt ois niinku sillee et niinku vanhemmat tai jotku niinku ystävät ois tosi sillee niinku sitä vastaa, tai et ois vaik tosi vahvasti sitä mieltä et ei niinku, et perheen perustamises ei oo mitään järkee tai jotain nii kyl mä uskon et se varmasti sit niinku jollain tapaa saattais vaikuttaa.” - nainen 25v.

Lähipiirin merkitystä pohtiessa toisaalta vahvaksi teemaksi nousi myös pelko oman elämäntilanteen poikkeavuudesta omaan lähipiiriin verrattuna. Useampi vastaaja toi esiin epämurkavia tuntemuksiaan siitä, mikäli lähipiirissä alettaisiin perustamaan perheitä ennen kuin oma elämäntilanne olisi vastaavanlaisessa kohdassa. Vastauksissa esiintyi mahdollinen sosiaalinen paine, joka tällaisesta tilanteesta voisi koitua. Oman elämäntilanteen poikkeavuus näyttäytyi useissa vastauksissa negatiivisena asiana, jota ei toivottu omalle kohdalle mutta joka kuitenkin nähtiin osittain mahdollisenakin. Tämän voidaan ajatella kertovan lähipiirin merkityksestä yksilöiden elämänvalinnoissa ja ehkä myös ihmisen luontaisesta halusta kuulua joukkoon. Huolta perusteltiin sillä, että vastaajat arvelivat ystävien merkityksen heikkenevän pikkulapsi arjessa, jolloin yksin jääminen ei liittyisi pelkästään elämäntilanteelliseen eroavuuteen vaan myös konkreettiseen ystävien kanssa vietetyn ajan määrään. Toisaalta eräs vastaaja koki lasten saamisen elämänvaiheeksi, jossa ystävien kanssa voisi lähentyä uudella tavalla. Hän

ennakoi, että mahdollisesti toisistaan poikkeavat elämäntilanteet voisivat aiheuttaa hänen lähipiirissään ristiriitaisia tuntemuksia mutta hän koki tämä tilaisuutena ystävyyssuhteita syventäviin keskusteluihin. Useampi vastaaja yhdistikin lapsiperhe-elämään myös ydinperheen lisäksi ystävien ja lasten kanssa vietetyn ajan. Vastaaja pohdiskeli lähipiirin merkitystä seuraavasti:

”Koen kyl tosi voimakkaaks, ihan niinku tosi tosi voimakkaaks (lähipiirin merkityksen). Mut liittyy totta kai mun omiin henkilökohtaisiin vaikeuksiin mut myös toisaalta ihmisen perustarpeeseen kuulua joukkoon mutta tota kyl mä huomaan, että jos mun ympärillä alettais oikeen täysillä perustaa perheitä nii varmasti mä oisin itsekin niinku tosi paljon suotuisampi sille asialle, mutta toki niinku mun tai siis vaikuttaa ihan törkeesti, kyl mul vaikuttaa lähipiiri ylipäättään niinkun isoihin päätöksiin.” - nainen 27v.

Useampi vastaaja toi ylläolevan pohdinnan lailla ilmi omien perhehaaveiden aktivoituvan, mikäli lähipiirissä asia tulisi ajankohtaiseksi.

5.3 Huomioon otettavat asiat perhettä perustaessa

Tässä osiossa haastateltavat pohtivat asioita, mitä asioita perhettä perustaessa tulisi ottaa huomioon. Lisäksi kysyin haastateltavilta, että kokevatko he mainitsemansa asiat sellaisiksi, jotka he toivoisivat myös muiden ottavan huomioon perhettä perustaessaan. Vastauksista voidaan päätellä, että vastaajat ovat hyvin harkitsevaisia ja vastuullisia perheen perustamis ajatuksissaan. Jopa niin harkitsevaisia, että vastausten perusteella tutkittavat kokivat äkilliset ratkaisut liittyen lasten saantiin negatiivisena ja vähän vastuuttomanakin asiana. Haastatteluista tuli ilmi pyrkimys tarjota mahdolliselle perheelleen mahdollisimman parasta josta kieli useissa vastauksissa toistuvat teemat asioista, jotka perhettä perustaessa pitäisi olla kunnossa; hyvä taloudellinen tilanne, vakiotyöpaikka, vakaa parisuhde ja oma henkinen tasapaino. Nämä vastaukset voivat kertoa siitä, että haastateltaviksi valikoitui hyvin tietoisia ja näin suuria päätöksiä hyvin tarkkaan harkitsevia ihmisiä. Muutama vastaaja korosti vastauksissaan parisuhteen merkitystä ja sitä, miten haluaa varmistua kumppanin motivaatiosta perheen perustamiseen; motivaation tulisi olla lähtöisin rakastavasta parisuhteesta ensin ja vasta toisena toiveesta saada lapsia. Parisuhteen vakaus olikin ylipäättään korostunut teema vastauksissa. Lapsen hankkiminen impulsiivisesti, niin sanotussa ensihuumassa tuoreen kumppanin kanssa nähtiin epätoivottuna tilanteena. Vastauksista voidaan tulkita, että harkitsevainen suhtautuminen perheen perustamiseen on ihailtava pyrkimys, jota jokaisen tulisi tavoitella tulevan lapsen hyvinvointia ajatellen:

”Tietenkin että on vakaa talous, koska sä tietenkin haluat tarjota pelkkää parasta sille lapselle. Se että niinku on kestävä suhde, ettei oo vaan sillee että mietitään että ehkä se lapsi vois pelastaa suhteen. Et vaan sen takii. Et sen takii tehtäis se lapsi tähän maailmaan mutta no ne on varmasti tärkeimpiä. Ja sitte tietenkin se, että itte haluaa sitä. Että itte haluaa ja kummatkin tehdä sen lapsen, ettei vaan toinen.” - mies 24v.

”Noo, ainaki mitä itte mieltii nii ainaki haluais et ois jossain vakkarityössä, sit ois sillee henkisesti sillee hyvässä tasapainossa ja ois sitte oikeesti varma, että pystyy olla äiti tai et pystyy siihen lapsen hankintaan ja et pystyy sitte myöskin niinku, et on sillee niinku rahallisesti siinä tilanteessa, että pystyy. Ja no ehkä mulle on kuitenkin tärkeintä, että siinä on just se toinen myöskin, et mä en ehkä pystyis kuvitella et mä ite hankkisin vaa lapsen et on siinä niinku puoliso sitte mukana yhtä lailla ja että hänki on yhtä varma ja haluaa sitte yhtä paljon, kun ite.” - nainen 25v.

Henkisen tasapainon korostuminen vastauksissa kielii kypsyydestä ja kyvystä tarkastella itseään ja omia ajatuksiaan monipuolisesti. Vastaajat olivat selkeästi hyvin tietoisia oman henkisen tasapainon tilasta ja sen vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin. Toisaalta joissain vastauksissa ohimennen mainittiin, että omat vaatimukset ovat karsiutuneet iän myötä ja lähipiirissä huomaamien kokemusten myötä:

” Mä oon jotenki ajatellu just, että haluis et eka niinku naimisissa ja sitte olis joku omistusasunto ja vakituinen työ, mutta emmä tiä, nyt must tuntuu et se ehkä riittäis et ois niinku semmonen just niinku vakituinen parisuhde, että ei se kuitenkaan mikään naimisiinmeno sitä muuta ja tietää et varmasti kyllä pärjäis et ilman tota, näit kaikkii muitakin juttuja et en, et ehkä niinku siis se, että olis vaa niinku siis sillai semmone niinku luotto et niinku pärjäis” – nainen 26v.

Muutama haastateltava myös toi ilmi, että hänen ajatuksensa perheen perustamisen edellytyksille voisivat muuttua ajan saatossa, mikäli oma ikä alkaisi asettamaan haasteitaan hedelmällisyyden takia. Vaikka useamman asian toivottiin olevan kunnossa ennen lasten hankkimista, oli kuitenkin vastauksista tulkittavissa, että tilanteen tullen lapselle olisi mahdollista järjestää hyvät elämänolosuhteet myös pienemmällä suunnittelulla:

”On otettava kuitenkin se fakta huomioon, että joillaki se voi olla (hyvä elämäntilanne lasten saannille), että tällä hetkellä vaikka sais lapsia et sitte niinku vaikeutuu se lasten saanti et siinä vaihees itekin, et sanotaan näin et mä odotan siihen et mä on 35 ja sit oiskin ollu mahollisuus et mä oisin saanu niit (lapsia) täs vaiheessa nii siinä vaiheessa

mä tiedän mä toivoisin et mä oisin saanu tässä niinku epävarmuuden vallitessa” - nainen 26v.

Vastauksia analysoidessa onkin otettava huomioon, että kenelläkään haastateltavalla ei ollut vielä lapsia ja olisikin mielenkiintoista kuulla tulevaisuudessa, ovatko nämä ajatukset perheen perustamisen edellytyksistä mahdollisesti muuttuneet lasten saannin myötä.

5.4 Positiivisia ajatuksia lisäävät tekijät ja kokemus julkisesta keskustelusta perheen perustamiseen liittyen

Lähipiirin merkitys korostui miltei eniten, kun haastateltavat pohtivat asioita jotka lisääisivät intoa ja positiivisia ajatuksia lisääviä tekijöitä liittyen perheen perustamiseen. Useammalla vastaajalla ei ollut tällä hetkellä lähipiirissään lainkaan läheisiä, joilla olisi lapsia. Tämä saattoi vaikuttaa vastaajien kokemuksiin perhe-elämän kaukaisuudesta. Lähipiiriin syntyvien vauvojen arveltiin lisäävän intoa omaa perhettä kohtaan, sillä tällöin pääsisi itse myötäelämään ainutlaatuista elämänvaihetta tarkkailijan roolissa. Lähipiirin perheaiheet toivat vastaajille myös turvaa vertaistuen takia, sillä tällöin olisi varmasti tiedossa joku jonka kanssa käydä läpi uuden elämäntilanteen tuomia ajatuksia. Positiivista kokemusta lisäävänä tekijänä mainittiin myös toimiva parisuhde ja kumppani, jonka kanssa perhehaaveita voidaan pohdiskella.

Tähän kappaleeseen on koostettu myös vastauksia liittyen siihen, miten vastaajat ovat kokeneet julkisen keskustelun liittyen perheen perustamiseen ja mitä teemoja he toivoisivat, että julkiseen keskusteluun tuotaisiin. Näissä vastauksissa korostuivat lähipiirissä ja mediassa tuotettu puhetapa liittyen perhe-elämään. Positiivisen ja toivoa herättävien kokemusten jakaminen koettiin merkitykselliseksi oman ajatusmaailman rakentumisen puolesta.

Seuraava vastaaja kuvaili lähipiirin lapsiuutisten merkitystä:

”No varmaa ehkä ensimmäisenä se, et jos joku niinku ystävät tai lähipiirissä tulee jotain siihen (lasten saantiin) liittyvii uutisii, nii varmasti se ainaki. Joo, emmä tiä, ehkä se just sil tapaa et, tai ehkä jotenki, ku sit se ehk konkretisoituu kans niinku itelle et joku ystävä vaikka on raskaana tai muuta nii sit tulee niinku ajatuksena uudestaan pinnalle ja sitä alkaa taas ehk niinku aktiivisemmin miettimään sitä asiaa, ja sitä kautta myös toki ku on niinku innoissaan oman ystävän puolesta nii sit sitä alkaa ehkä enemmän miettii ja innostuu kans itekki siit ajatuksesta et se vois olla kiva kans niinku joskus tulevaisuudessa. Sit varmasti se, et jos ihmisil on vaik tosi hyvii kokemuksi siitä, et ne on ollu vanhempana, että kuitenkin tosi usein puhutaan et se on tosi iso vastuu tai se on niinku, ei nyt haastavaa

olla vanhempi mut et kuitenki et siin voi olla tosi rankkoja hetkiä. Et jos on vaik joku lapsi, jolla on joku koliikki tai joku et se on ollu tosi hankala tai muuta. Et ku tulee tavallaa semmost informaatioo siitä et kuitenki niinku ihmiset on selvinnyt sellasist tilanteista ja et loppupeleissä se on kuitenki niinku vaa se pieni hetki siit elämästä mikä voi olla rankkaa. Ja kaikki se et, ku jos joku puhuu vaik siit et kuinka paljon se on tuonu iloo omaan elämään.” - nainen 25v.

Lähipiirin vaikutusta omille perhehaaveille kuvailtiin myös näin:

”Ehkä se et sit, ku alkaa se et omas kaveripiirissä niinku ja sitte, kyl se jotenki ehk se, ku muillaki on niinku samanlainen elämänvaihe nii se niinku kaikkien näiden muiden syiden lisäksi, et onhan se niinku nii se lapsi tuo kyl paljon lisäarvo elämään et mut et se niinku ehkä ekana mikä niinku täl hetkellä. Et just, jos kaikki kaverit sais täl hetkellä nyt lapsii, nii ois sit ehkä semmonen et no nyt olis kiva et olis leikkikavereit.” – nainen 27v.

On mahdollista, että vastaajien lähipiiri koostuu suhteellisen saman ikäisistä, samanlaisissa elämäntilanteissa olevista ihmisistä jolloin suuret muutokset saattavat aiheuttaa isonkin eroavaisuuden esimerkiksi ystäväpiirin dynamiikkaan. Samassa tahdissa eteneminen toi usealle vastaajalle turvan tunnetta ja verrattuna aikaisempiin vastauksiin, vähentäisi myös ulkopuolisuuden painetta liittyen omaan erilaiseen elämäntilanteeseen. Yllättäen vain muutama vastaaja toi esiin sosiaaliturvamme ja vanhemmille tarjottavan tuen positiivisena asiana. Mielenkiintoisesti eräs vastaaja mainitsi, että vanhemmuuteen liittyvät tuet eivät vaikuttaisi hänen lasten saanti intoonsa.

”Oon mä itseasias sitäki miettiny, et siinäähä tulee ihan mukava loma sitte, et just et mä en koe nytte et mä haluisin olla pois töistä, mut sit ku sä oot ollu sen muutaman vuoden töissä nii sit sä saat taas semmosen vähänniinku uuden elämänvaiheen, et kyl se jotenki niinku ehkä sitte siin vaihees semmonen niinku muutos.” - nainen 26v.

Eräs vastaajista nosti esiin myös maailman turvallisen tilanteen merkityksen perheen perustamis haluille.

”No tietysti täähän nyt on jo vähän kaukaa haettu mut tämmönen maailman tilannehan vielä edistäis sitä et jos on niinku, varsinki nyt ku ollaan tällaisessakin tilanteessa missä on tällänen sairaus liikkeellä ja tällästä näin nii sehä varmasti niinku hillitsis mut että just ois semmonen turvallinen maailma ylipäätänsä, että ei oo mitään pelkoa mistään terrorismista tai mistään tälläsest näin nii mä uskon että se ois niinku semmonen, et ihmisillä ei tuu niinku sellasta ajatusta että niinku että tai et mul ei tulis ajatusta et ei

tähän maailmaan kannattais lapsia saada, Tähän maailmaan, tai et turvallinen maailma.” - mies 27v.

Näin maailmanlaajuisen koronavirus pandemian jyllätessä on ymmärrettävää, että mahdollinen perheen perustaminen ei tunnu kovin turvalliselta ajatukselta. Lapsen tuominen maailmaan, jossa leviää arvaamattomasti ja nopeasti tarttuva virus kieltämättä tuntuu pelottavalta asialta.

Mediasta omaksuttu julkinen puhe koettiin merkittäväksi tekijäksi perhe-elämän herättämiä mielikuvia pohdittaessa. Vastauksissa esiintyivät esimerkiksi ”Syntyvyystalkoiden” päinvastainen vaikutus lasten hankkimisinnostukseen. Tietynlainen syntyvyyden alhaisuuden nostaminen mediassa tuntui pelottelulta ja painostavaltakin ja esimerkiksi eräs vastaaja totesi eräänlaisen naisen hedelmällisyydellä pelottelun tuovan paineita jo ihan pariutumisesta lähtien. Medialla oli kuitenkin vaikutusta kumpaankin suuntaan ja muutamissa vastauksissa mainittiin positiivisena asiana median avulla tietoisuuden nostetut erilaiset elämänpolut ja esimerkiksi erilaiset perhemallit. Vastaajat kokivat helpottavana elämän mahdollisuuksien kirjon ja tietynlaisen perinteiseksikin kuvatun elämän kaavan himmenemisen yhteiskunnassa. Tällä vastaajat viittasivat elämänpolkuun, jossa ikään kuin ulkoapäin määritellään sopivat ajankohdat esimerkiksi lasten saannille ja joista poikkeaminen nähtäisiin jollain tapaa negatiivisena:

”No periaattees niinku tietyl taval et niinku se ei mee enää sen saman niinkun rungon mukaisesti et valmistut yliopistosta 25-vuotiaana, sitten olet parisuhteessa ja saat lapsia 27 vuotiaana ja sinulla on silloin jo omakotitalo, et se ei mee sen saman tietynlaisen, et must tuntuu et ehkä 30 vuotta taaksepäin on ollu hyvin semmosta samankaltaista. Ehkä ihmiset tehny hyvin samankaltasia valintoja jotenki ja sit totta kai, jos miettii kaikkiin tällösiin siis eri seksuaalista suuntautumista olevien parien kanssa nii mun mielestä se on ihanaa, että on mahdollisuus myös heille, et asioista on tullut mun mielestä, sillä tavalla jotenki hyväksyttävämpiä.” - nainen 27v.

Perinteisen median lisäksi muutama vastaaja pohdiskeli sosiaalisen median merkitystä omille ajatuksilleen. Sosiaalinen media esitettiin alustana, jonka välityksellä perheiden arkisten hetkien seuraaminen lisäsi positiivisia ajatuksia perhe-elämään liittyen:

”Ite hirveesti seuraa jostain Instagramista ja sosiaalisesta mediasta niinku semmosia, jotain pariskuntia tai vaikka yksinhuoltajia, mitä vaan joil on niinku, he kuvaa heidän perhe-elämää ja niinku jotenki tosi sulosia lapsia ja hauskoja lapsia ja jotenki ehkä vielä oikeen korostaa niit hyviä puolia, niit kaikkii hauskoja juttuja mitä niinku ne lapset tekee ja jotenki ehkä myös sen, ne voi myös niinku lisätä sitä positiivisuutta.” - nainen 25v.

Seuraava vastaaja kaipasi mediaan positiivisempaa ja arvostavampaa keskustelua perhe-elämään liittyen. Hän koki tietynlaisen suorituskeskeisen keskustelukulttuurin olevan ristiriidassa perhe-elämään kannustavien teemojen kanssa ja vähentävän yleisesti innokkuutta lasten hankintaan. Hän tulkitsi mediassa esiintyvien teemojen ilmentävän yhteiskunnassa yleisesti vallitsevia asenteita joihin hän ei kokenut lukeutuvan perhe-elämään liittyviä teemoja. Vastauksesta voidaan tulkita, että haastateltava kokee tietynlaista yleistä arvostuksen puutetta perhe-elämään liittyen:

”No siit on paljon puhuttukin ihan mediassakin et, kun nuoril on niinkun ää masentava kuva siit perhe-elämästä. Niin kyl mä niinkun ehkä koen et sellasii niitä asioita mitä niinkun arvostetaan ja minkälaiset teot nostetaan kaapin päälle niinkun meidän puheissa tai sanomalehtien sivuilla et semmonen niinkun menestys ja niinkun suorittaminen ja siistit jutut kuten matkustaminen niinkun eri kohteissa, niin mä sanoisin et semmonen niinkun mitä pidetään niin sanotusti siistinä ja mitä ihannoidaan tällä hetkellä nii se ei oo se, että sä oot niinkun hyvä kasvattaa sun lapsia et sä oot hyvä vanhempi.” - nainen 26v.

5.5 Perheen perustamisessa huolettavat asiat

Vastaajia huolettavat asiat liittyivät pääasiassa lapsen saannin vaikutukseen omaan työuraan, parisuhteeseen ja myös maailman tilanteeseen. Usein toistunut huoli oli myös epävarmuus siitä, onko lapsia ylipäättään mahdollista saada terveydellisistä syistä. Vaikka ajatukset liittyen oman perheen perustamiseen nähtiin enimmäkseen positiivisina kielivät huolenkohteet myös siitä, että etenkin pikkulapsi arkeen yhdistettiin arjen kuormittavuuden pelkoa ja mielikuvia siitä, miten lapset tulisivat vaikuttamaan negatiivisesti omaan nykyiseen elämäntilanteeseen. Lasten vaikutusta pohdittiin erityisesti parisuhteen kannalta. Raskaampien puolien havaitsemisesta huolimatta usea vastaaja kuvaili perhe-elämää yhdeksi elämänsä suurimmista haaveista ja toiveista. Eräs vastaaja kuvaili huoliaan liittyen lasten saantiin seuraavalla tavalla:

”Tietenki se, että ainahan voi olla et vaik tulis sen raskauden aikana jotain, et toivois et ei tietenkää lapsen äidille tapahtuis mitään raskauden aikana tai että se lapsi ois sen raskauden aikana terveenä. Sit tietenki ennen, kun lapsi saadaan ees alulle, että pystyykö sitä saamaan, eihän sitä ikinä tiedä ennenkun nainen tulee raskaaks et pystyykö tulla edes raskaaksi tai pystyykö mies hedelmöittämään.” - mies 24v.

Lastensaannin vaikutus parisuhteelle oli keskeinen pohdinnan aihe useammalla vastaajalla. Huolenaiheena nähtiin lasten viemän ajan ja energian heijastuminen negatiivisesti parisuhteeseen. Pelonkohteena oli erityisesti ero, johon mahdollisesti raskas vauva-arki voisi pahimmillaan viedä. Vastaajat korostivat toivettaan perustaa perhettä yhdessä puolisonsa kanssa ja luonnollisesti yksinhuoltajuutta ei tällaisesta lähtökohdasta koettu toivottuna asiana. Yksinhuoltajuus nousi vastauksissa esiin epätoivottuna ja pelottavana asiana ja perhehaaveet yhdistettiin poikkeuksetta tilanteeseen, jossa on vastaaja ja hänen kumppaninsa.

Eräs vastaajista pohdiskeli kokemaansa yleistä trendiä parisuhteiden lyhytkestoisuudesta. Muutama vastaaja myös nosti esiin esimerkiksi tv-sarjoissa, kirjoissa ja muussa mediassa esitetyn kuvan perhe-elämästä, joiden negatiivisuus oli saanut vastaajan epäilemään perheen perustamisen tuottamien positiivisten asioiden määrää. Ikävän todellisuuden näkeminen, oli se sitten fiktiota tai ei, aiheutti huolta siitä, millaista perheen perustaminen todella tulisi olemaan. On ymmärrettävääkin, että uuden elämäntilanteen edessä mieleen nousevat huolet siitä, kuinka näin kokonaisvaltainen asia elämän eri osa-alueisiin tuleekaan vaikuttamaan.

Jos sosiaalinen media herätti muutamalle vastaajalle positiivisia tunteita niin osalle tämä sisältö tuntui liian epärealistiselta ja kiiltokuvamaiselta, joka aiheutti enemmänkin päinvastaisia reaktioita:

”Must tuntuu, et jotenki jossai instagramis on nii paljon semmost niinku et kaikki influensserit saa samaan aikaan lapsii ja se elämä näyttää nii niinku suloselta ja vaivattomalta vaik mä tiedän, et se totuus on hyvin paljon sitä et sit sä et niinku kerkee laittautuu niinku ikinä ja sä näytät variksen pelättimeltä ja just sun kämppä on sotkunen ja tälle näin ja sä et pysty käymää töissä. Et se ehk sellanen hehkutus tekee jotenki ehk niinku latistavan olon.” - nainen 27v.

”Mut ehk mä kokisin siihen vähä sellast, et tulis vähä sellast niinkun, mä toivoisin tohon asiaan realismia. Et ei sellasta niinku et otetaan instagramiin kuvia sun ylisöpöstä vauvasta joka ei ikinä oksenna sun päälle ja sun upeesta miehestä joka tota lihaksikkailla käsivarsilla heittelee teidän unelma lasta vaan ympäriinsä ja kaikki on niinkun euforiaa, vaan sitä niinkun realismia et tuotais niinku sekä niitä helkkarin hyvii juttui mut sit myös niit myöskin haastavii, et on myös ihanaa et niist haastavist jutuist puhutaan nyt koska se tuo itellekki sellast niinku sit sellast turvaa et okei jos mä oon äiti ja mä oon jossai vaihees vitun loppuun palanu nii mä en oo sit niinku aino. Et se on niinku tosi toivottavaa ja se on niinku kiva juttu.” - nainen 26v.

Näiden reaktioiden voidaan ajatella perustuvan osaltaan sosiaalisen median merkitykseen näille vastaajille. On mahdollista, että vastaajat toivovat sosiaalisen median sisällöltä

samaistumis pintaa ja vertaistukea. Koetut tuntemukset riippuvat paljolti siitä, mihin kokee sosiaalista mediaa käyttävänsä ja millä tavalla, hakeeko sieltä inspiraatiota omaan elämäänsä ihannekuvien kautta vai kenties vertaistukea ja inhimillisyyttä? On myös mahdollista, että sosiaalisen median kuvastoa tarkastellaan vertailevasta lähtökohdasta, jossa sosiaalisen median kuvastoa pidetään tietynlaisena ihannetilanteena. Tällöin oman elämän rosoiset puolet kaikkine kirjoineen voivat näyttäytyä negatiivisemmässä valossa ja tätä reaktiota ei välttämättä realistisempaa sisältöä tarkasteltaessa aiheutuisi.

Osa vastaajista huomioi myös maailmantilan aiheuttaman huolen mahdollisen perheen perustamisen näkökulmasta ja pohti ylipäätään oikeita syitä lasten hankinnalle ja sitä, että onko sellaisia ylipäätään:

” Onko se sitte itsekästä sit loppujen lopuks vaan tuoda niinku tähän maailmantilanteeseen niinku lapsia ja että sitä aika paljo mietin, että just että loppujen lopuks hankkiiks ihmiset lapsia sen takii et ne haluaa niinku kokee sen tunteen ja halua löytää jonku niinku tarkoituksen ja näin et jotenki mä myös nään sen vähä sillee niinku jollain taval itsekkäänä välillä.” – nainen 25v.

Vastaaja suhtautui lasten saantiin ikään kuin oikeutena, joka ei välttämättä ole yksiselitteisesti oikea eettisesti ajateltuna. Vastaaja pohti syitä lasten hankkimiselle avaramielisesti ja oman tulkintani mukaan tietyllä tapaa normien vastaisesti sillä perinteisesti lasten saanti yhteiskunnassamme nähdään miltei ainoastaan positiivisena asiana. Perheen perustaminen ja itsekkyyks ovat asioita, joita ei perinteisesti olla julkisessa keskustelussa paljoa nostettu esiin, ainakaan ennen ilmastokriisiä ja väestönkasvun dramaattista kasvua.

Vastauksissa tuotiin esiin myös tämän hetkisen koronavirus kriisin vaikutukset maailman taloudelle. Koko maailmaa koskettava epävarmuus vaikutti myös vastaajan turvallisuuden tunteeseen perheen perustamiseen liittyen.

”Mm, ehkä sellaset, et jos kuulee paljon et jotenki et, et on vaikka tosi epävakaa taloudellinen tilanne vähänniinku suurella, suurella kuvalla tai et vaik täl hetkel on toi koronavirus nii mä uskon et toi vaikuttaa tosi paljon talouteen nii mä en usko et se ainakaan vaikuttaa sellaseen intoon et haluis saada lapsii, koska tuntuu et ei oo jotenkaan nii sellane turvallinen aika saada lapsia.” – nainen 27v.

Vastauksesta voidaan tulkita epävarmuuden liittyvän elinkeinon takaamiseen tulevalle perheelle. Tilanne, jossa tuhansia ihmisiä lomautetaan päivittäin ei kieltämättä kuulosta houkuttelevalle ajankohdalle perheen perustamiselle.

Lasten saaminen nosti esiin myös huolia liittyen omaan työuraan. Seuraava vastaaja pohti niin työyhteisön reaktioita hänen mahdolliseen äitiyslomaansa tulevaisuudessa ja myös

äitiysloman merkitystä omaan urakehitykseen. Vastaavia pohdintoja esiintyi myös muutamilla muilla naisvastaajilla ja mielenkiintoista kyllä, haastatteluun vastanneiden miesten vastauksissa ei lainkaan. Miesvastaajia oli kuitenkin määrällisesti merkittävästi vähemmän kuin naisia (naisia 8, miehiä 2) joten tämän perusteella ei voida yleistää näitä eroavaisuuksia koskemaan laajempaa joukkoa. Kuitenkin kuten jo aikaisemmin on tullut esiin, lasten saannilla on negatiivisempia vaikutuksia naisten urakehitykseen miehiin verrattuna ja on mielenkiintoista pohtia minkä verran miehiä huolettia perheen perustamisen vaikutukset omaan uraansa laajemmassa mittakaavassa.

”Kyl sitä ainaki varmasti kans sit osittain mieltii sit sitä et miten se sit vaikuttaa siihe omaan niinku työelämään, et tuli vaa mieleen et ku mäki oon töissä sellasel alalla mis vaihtuu tai tulee koko ajan uutuuksii ku on tommonen niinku digiala nii siel kokoaja asiat niinku muuttuu ja siin on tosi tärkeä niinku olla kokoaja vähänniinku aallonharjalla nii kyl sitä on kans välil miettiny, et jos mä nyt oon vaik jonku vuoden pois töistä et miten mä tavallaa pääsen sit siihen johonki tiettyyn tahtiin takas.” - nainen 25v.

5.6 Vapaaehtoinen lapsettomuus

Yleisesti ottaen vastaajat suhtautuivat vapaaehtoiseen lapsettomuuteen neutraalisti tai positiivisesti, sen koettiin olevan jokaisen ihmisen oma päätös. Toisaalta kukaan vastaajista ei täysin samaistunut lapsettomuuteen, sillä kaikki haastatteluihin valikoituneet toivoivat lapsia omalle kohdalleen. Tässä osiossa kysyin haastateltavilta myös heidän kokemustaan yhteiskunnassa yleisesti vallitsevista asenteista vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyen. Pohtiessaan tätä yleistä suhtautumista vastaajat toivat esiin kokemuksensa nykyajan avaramielisemmästä keskustelusta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Kuitenkin tämän lisäksi useampi toi esiin arvelunsa siitä, josko ilmiöön yhä liitettäisiin jonkinlaista negatiivista stigmaa. Muutama vastaaja totesi myös, ettei ole kuullut liiemmin puhuttavan tästä ilmiöstä, joka itsessään voi heijastella yhteiskunnassamme vallitsevaa tuomitsemista tätä asiaa kohtaan. Lapsettomuutta pohdittiin muun muassa seuraavaan tapaan:

”Kyl mä varmaa uskon että, varmaan kaikki tosi moni ajattelee niin, että se on ihan ookoo ja varmaa koko ajan enemmän ihmiset alkaa ajattelemaan että se on normaalia jopa. Varmaa jos ajattelee, et vuosien saatossa nii joshushan sitä on varmasti pidetty outona mut tuntuu et siit tulee joka päivä niinku enemmän niinku normaalimpaa ajatusmallia. Että se on varmasti kaikille niinku, ettei se mikään oo semmonen kiistelyn aihe.” - mies 27v.

”No mun mielestä siis ihan yhtä lailla se on niinkun mielipide ja toive, kun se että haluis lapsia, että se on ihan täysin jokaisen oma asia eikä niinku, eikä siit. Mun mielestä se on niinku neutraali asia. Et mä sanoisin, et se no hyvä tai huono. Tai että... Nii, se on aika neutraali asia mun mielestä.” - nainen 26v.

Eräs vastaaja pohdiskeli lapsettomuuteen liittyvää stigman juontavan juurensa yhteiskuntamme perhekeskeisiin normeihin ja vastaaja näki lapsettomuuden valinnan tästä syystä rohkeana. Vastaaja kertoi lähipiiriinsä kuuluvan kaksi sukulaista jotka ovat vapaaehtoisesti lapsettomia. Hän kuvaili heidän kertoneen joutuneensa aikojen saatossa kohtaamaan ihmettelyä henkilökohtaisesta valinnastaan ja vastaaja koki tämän epähyväksyttäväksi. Hän kuvaili vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnan herättämiä tunteuksia seuraavasti:

”Jotenki ehk et kai se sit on jotenki, et se on sellasta vähä sellasta et ei yhteiskunnan normien mukaan ja mä nään et jos sul on niin vahvoja haluja jotka on niin vahvasti sellasta biologista viettiä ja sit sen niinkun yhteiskunnan halujen vastaisia nii kai mä nään semmosen ihmisen sit aika itsenäisenä. Ja niinkun semmonen et siihen ei, siihen ei vaikuta tollaset asiat et sit se on mun mielestä aika sellasta rohkeeta” - nainen 26v.

Muutama vastaaja pohdiskeli syitä vapaaehtoisen lapsettomuuden negatiiviselle vastaanotolle. He miettivät, josko perheelliset ihmiset saattaisivat tosiasiaassa kokea kateuden tunteita lapsettomia ihmisiä kohtaan heidän elämäntilanteensa mahdollistaman vapauden takia. Vapaaehtoista lapsettomuutta pohtiessa useampi vastaaja kertoi huomanneensa aatesuuntauksen, jossa vapaaehtoinen lapsettomuus on valittu eettisten syiden, kuten ilmastonmuutoksen perusteella. Valtaosa vastaajista kuitenkin tarkasteli tätä ilmiötä kauemmasta perspektiivistä, ikään kuin itsestään irrallisena, eikä se vaikuttanut vastausten perusteella olevan monellekaan ratkaiseva kysymys lasten hankkimista pohtiessa. Mielipiteet kuitenkin vaihtelivat tämän kysymyksen edessä, osa piti sitä arvostusta herättävänä asiana, kun taas toiset saattoivat ajatella, ettei ilmastonmuutoksen tarvitsisi ulottua perheen perustamispäätöksiin.

Kuten aikaisemmin mainittu, haastatteluihin ei valikoitunut yhtäkään henkilöä jolla vapaaehtoinen lapsettomuus olisi ollut haaveena. Näin ollen vastaajissa ei luonnollisesti ollut yhtäkään henkilöä, joka olisi lapsettomuuden ilmastoahdistuksen takia valinnut. Tutkimuksen kannalta olennaista on kuitenkin vastaajien määrä, jotka tätä asiaa pohtivat jollain tasolla.

”Varmaan positiivisin tavoin. Kuitenki maailmassa alkaa olee niin paljon ihmisiä, että ei ihmiskunnalla oo kohta varaa lisäihmisiin. Et siinä mielessä hyvä asia.” - mies 24v.

Haastattelujoukkoon sisältyi myös muutama vastaaja, jotka tarkastelivat ilmastonmuutoksen merkitystä perheen perustamiselle kriittisemmältä kantilta. Nämä vastaajat kyseenalaistivat vapaaehtoisen lapsettomuuden perustelun ilmastonmuutoksella. On mahdollista, että ajatus lasten hankkimatta jättämisestä tuntui näistä vastaajista liian radikaalilta ja ehkä jopa ylimitoitetulta vaihtoehdolta. Lasten saantia ei olla kulttuurissamme totuttu ajattelemaan asiana, jonka voi luokitella oikeaksi tai vääräksi asiaksi ja lasten tekemättä jättäminen ilmastoyistä herätti vastaajassa hämmentyneisyyttä ja erimielisyyttä:

Taas mun mielipide mut, jos nyt ajatellaan tätä ilmastonmuutosta mikä nyt on viimesimpänä ollu pinnalla täs, et lapsettomuus olis ilmastoteko, nii mun mielestä se on aika niinku typerä ajatus siinä mielessä, että maailma kuitenkin kehittyy ja teknologia kehittyy ja ei emmä usko että, et totanoin pitäis alkaa vähentämään meidän suomalaisten tietenkään lasten määrää et, jos kerran teknologia kehittyy ja sitä myöten ilmasto, ilmasto myöskin niinku paranee nii ei ainakaan Suomessa. Se on eri asia sitten, en osaa vastata, että pitäskö muissa maissa missä tää lasten tai ihmisten määrä on jo räjähdysmäisesti lähteny kasvuun nii niistä mä en osaa sanoo.” - mies 27v.

”No sit taas semmonen varmaan niinku nykyajan ajatus siit, et sit et on niinku väärin joittenkin mielest tehä lapsia niinku vaik tähän maailmaan, koska on niinkun... voi olla tulevaisuudes vaik vähän huonot oltavat tai... mitä nyt maapallolle tapahtuukaan.

Haastattelijä: Mitä ajatuksia sit tollanen herättää?

-No mä en ite aattele noin. Mut huomannu vaan, et semmosiikin puheita on.

Haastattelijä: Miltä ne tuntuu tavallaa, liitettynä tohon lapsien hankkimiseen?

-No ehkä vähä ylivarovaisuudelta. Tai ei niinku tiedä mitä pitäis ajatella. Tai semmoselt vähän niinku hämmentävältä. Et onks se nyt sit jotenki niinku paha asia.” – nainen 26v.

Lapsettomuutta pohdittiin myös väestörakenteellisesta näkökulmasta, tosin enemmistö vastaajista ei esittänyt huolta yhteiskuntamme järjestelmän kestävyyttä kohtaan. Kuitenkin eräs vastaajista pohti lapsettomuuden valintaa yhteiskunnan näkökulmasta, jossa tosiasiaassa huoltosuhtemme on vinoutunut ja sitä kautta ymmärsi huolen alenevasta syntyvyydestä. Hän pohti ilmastonmuutoksen vaikuttavan enemmän häntä nuorempien ihmisten päätöksiin tulevaisuudessa:

”No se varmasti niinku vaihtelee, et ehkä mä sanoisin et mun ikäset niinku ajattelee et se on niinku kaikkien oma valinta, ehkä viel vähä nuoremmil voi olla just nää kaikki ilmastonmuutos jutut mut sit mä aattelin kyl et taas niinku vanhemmilla on ehkä sit taas huoli siitä, et miten tää yhteiskunta toimii, jos ei synny tarpeeks lapsia ja miten kaikki

niinku järjestyj ja kyl se niinku itteeki sillai, mut sitte pitäs sitä maahanmuuttoo vaa lisätä.” - nainen 27v.

Myös toinen vastaaja pohdiskeli tulevaisuuden kehitystä ja arveli voisiko lapsettomuuden nousta tulevaisuudessa arvostettavaksi arvovalinnaksi. Hänen ajatuksistaan voidaan tulkita tietynlainen havaittu ympäröivän yhteiskunnan stigma vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan, joka voisi muuttua aikojen saatossa, jos perheen perustamista ei välttämättä enää koettaisi yksiselitteisesti hyvänä asiana:

” Ja et alettaisko sitä vähänniinku myös arvostamaan ja et siit poistuisi niinkun sitä itsekkyyks näkökulmaa vaa nimenomaan et sähän oot ihan pyhimys, jos sä et tee lisää lapsia saastuttamaan tätä palloa. Et en tiedä et voisko niinku, ehkä vaa niinku ajatuksena et voisko tää olla sellanen niinkun ehkä tulevaisuudes, et nyt mä en koe sitä tai koe et se ois noin mut mietin vaan et voisko se olla tulevaisuudes niin sanotusti sellanen trendaava asia ja normin mukainen asia, että onpas hyvä, että täällä on näitä ihmisiä jotka eivät niitä lapsia hommaa.” – nainen 26v.

5.7 Eettiset kysymykset

Haastateltaville ei erikseen avattu eettisen kysymyksen määritelmää, vaan heitä kehoitettiin pohtimaan lasten hankintaan mahdollisesti liittyviä eettisiä kysymyksiä sen mukaan, mitä ajatuksia heille itselleen heräsi tämän aiheen tiimoilta. Eettisiä kysymyksiä pohtiessa eniten nousi pinnalle pohdinnat vanhemman valmiudesta saada lapsi ja kyky tarjota lapselle hyvä lapsuus ja myös lasten hankkimatta jättäminen ilmastosyiden takia. Eräs vastaaja mainitsi oman sisarensa valinneen vapaaehtoisen lapsettomuuden ilmastollisista syistä, vastoin omaa pitkäaikaista haavettaan vanhemmaksi tulosta. Hän kuvasi sisarensa aatetta ihailtavaksi ja epäitsekkääksi. Vastauksissa korostui vanhempien henkinen kypsyys ja sen vaikutukset lapsen elämään:

”No ehkä just se että jos ei, kyl mä sanoisin et se on niinku eettinen teko et jos tietää et ei oo niinku oikeesti valmis tarjoo hyvää elämää tai yhtään siin tilassa et pystyy niinku tai ois järkevää saada lapsi, nii sitte, et jotenki pystyis aatella sen sitte niinku et jos tietää et ei oo vaa jotenki kykeneväinen et vaik haluaiski lapsen nii jos tietää et tilanne on semmonen et ei niinku pysty jotenki vaikka pitää itteään kasassa tai et ei vaan pysty lasta siihen elämäntilanteeseen tuomaan erinäisistä syistä nii niinku sillee et aattelee sitä lasta, et mun mielestä se on sillee aika eettinen.” - nainen 25v.

Useampi vastaaja pohti mieltävänsä adoption eettisemmäksi vaihtoehdoksi kuin oman biologisen lapsen saamisen. Kuitenkin adoption kerrottiin olevan asia, jota ei tästä huolimatta pidetty ensisijaisena valintana vastaajalle itselleen. Tämä aiheutti pohdintoja siitä, miksi biologisen lapsen saaminen ylipäätään oli tärkeä asia. Ilmastonmuutosta ja perheen perustamista pohdiskeltiin seuraavaan tapaan:

”Hmm nii ehkä sillee, ehkä mä miellän sillee niinku, et jos adoptoi nii ehkä se on tietyl taval sellanen hyvä teko. Se ois tosi hyvä teko. Et kyllä mä ehkä tietyl tapaa koen et se et mä haluan, kyl mul on itellä vähä sellanen fiilis et se, että mä haluan omia lapsia on vähä epäeettistä. Sillee tietyl taval et se on yleisesti hyväksyttävää ja kaikki tietää et se on meidän biologinen tarve ja se ei oo sellanen, se ei oo sellanen mistä kukaan todennäköisesti uskaltais mitään sanoa, mutta kyllä se on mulla ehkä alitajunnassa että niinku sellanen juttu että mä en ees vielä harkitse adoptiota ellei se oo niinku pakko, niin se tuntuu ehkä vähänniinku itsekkäältä et vaa haluu jostain syystä niinkun sitä periaattees niinkun omaa biologista sukupuuta jatkaa vaikka ehkä olis niinkun pieniä jotka niinkun tarvitsis sen turvallisen kodin ja sen pystyis varmasti niinkun heille tarjota mut et silti haluu sen oman lapsen nii kyl mä sen ehkä vähän itsekkäänä sitten nään vaikka toisaalta myös tosi niinkun ymmärrettävänä mutta vähänniinku kaksijakoiset fiilikset siinä mielessä.” - nainen 26v.

On mielenkiintoista tarkastella ylläolevaa vastausta, sillä haastateltava esittää tahtonsa biologiselle lapselle meihin ihmisiin sisäänrakennettuna tarpeena mutta kuitenkin samassa vastauksessaan myös kyseenalaistaa tämän ajatuksensa. Onkin jopa ristiriitaista, miten yhteiskunnassamme on totuttu joutumaan perustelemaan vapaaehtoista lapsettomuutta, kun taas päätöstä lasten tekemisestä ei kyseenalaisteta ainakaan julkisesti millään lailla. Muutama vastaaja toikin esiin vapaaehtoisen lapsettomuuden olevan päätös yhtä lailla kuin päätös hankkia lapsia. Koen, että haastatteluun valikoituneet vastaajat olivat keskimääräistä avarakatseisempia koko yhteiskuntamme mittakaavalla, sillä kuten aikaisemmin on tullut esiin, vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat negatiivista vastaanottoa päätöksestään edelleen. Toisaalta ikäistensä keskuudessa on mahdollista, että suvaitsevaisuus on tavallisempaa.

”No siis just varmasti nää niinku. No jossain just oli, että paras ilmastopäätös on että ei hankkis lapsia. Että onhan se tietenki yks ihminen enemmän kuluttaa kaikkia luonnonvaroja ja sit et saastuttaa enemmän, et tietenki siihe liittyy aika monikin eettinen kysymys kyllä.” - nainen, 27v.

”No tota ehkä yks mikä tulee mieleen, emmä tiiä lasketaaks se tähä mut varsinki, ku puhutaa jostain ilmastonmuutoksesta tai jostain muusta nii siit ollaa mun mielest ainaki

puhuttu et jotkut on vaik lapsettomia vapaaehtosesti sen takia et ne ei just halua tuoda lasta tänne maailmaa koska sit tääl on lisää ihmisii ketkä voi niinku saastuttaa maailmaa. Ja niinku jotka kuluttaa ja muuta nii varmaa ehkä semmone tulee ainaki näin äkkiseltään mieleen et sit jos jotkut ei esimerkiksi halua lapsia ihan vaan sen takii et ei halua et tänne tulee niinku lisää ihmisii ketkä tuhoo tän maapallon. Nii, ehkä semmonen tulee mieleen et ton vois jollain tapaa mieltää eettiseks asiaks, joo.” - nainen 25v.

Vaikka niin sanotusta ilmastoahdistuksesta ei haastatteluissa puhuttu, on sinänsä merkittävää se, kuinka moni vastaaja otti puheeksi ilmastonmuutoksen pohtiessaan perheen perustamiseen liittyviä asioita. Kymmenestä haastateltavasta kahdeksan ilmaisi ilmastonmuutoksen jollain tapaa haastatteluissaan. On toki otettava huomioon, että sävy millä tästä teemasta puhuttiin, vaihteli haastateltavien välillä ja osa sivusi ilmastonmuutoksen vaikutusta perheen perustamiseen etäisemmältä tasolta mutta myös muutamat vastaajat pohtivat asian merkitystä omalla kohdallaan. Tämä on tutkielmani kannalta kiinnostavaa, sillä tarkoituksena oli tutkia ilmastoahdistuksen lisäksi yleisesti asenteita ja ajatuksia oman ikäluokkani keskuudessa.

5.8 Pohdintaa tutkimustuloksista

Haastatteluiden tuloksista selkein analyysi on se, että tutkimukseni tulokset mukailevat niin hypoteesiani kuin aikaisempaakin tutkimusta. Oletin, että perheen perustamiseen voidaan liittää ajatuksia sen eettisyydestä ja vaikutuksista ilmastollemme mutta että se ei nousisi kuitenkaan syyksi jättää lapsia tekemättä sellaisilla yksilöillä, joilla jo entuudestaan on kohtalaisen positiivinen tai neutraali suhtautuminen perheen perustamiseen. Hypoteesini perustuu tuntumaan siitä, että koen perheen perustamisen olevan niin henkilökohtainen ja suuri elämän asia, että laajaa ihmisjoukkoa ajatellen vain harva olisi todella valmis luopumaan vanhemmuudesta vain ilmastonmuutoksen ja väestönkasvun vaikutusten takia. Ajattelen kuitenkin, että tällaiset syyt voivat vaikuttaa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen päätymiseen, jos ihmisellä jo entuudestaan on epävarmoja tunteukset siitä, haluaako koskaan saada omia lapsia. Toisaalta on myös mahdollista, että tulevaisuudessa

tämä ajatus on vanhanaikainen ja lapsettomuus ilmastotekona saavuttaa suuremman joukon suosiota ja nousee jopa uudeksi normiksi.

Haastattelut tukevat näitä esiolettamuksiani melko hyvin. Kymmenestä vastaajasta seitsemän toivat ilmastonmuutokseen liittyvät ajatuksensa haastatteluissa jollain tapaa esiin. Merkittävää on kuitenkin vastausten nyanssit ja sävyt ja loppujen lopuksi vain kolme vastaajaa esitti pohtineensa aidosti perheen perustamisen oikeellisuutta tässä maailman ajassa verrattuna esimerkiksi adoptioon. He pohtivat sitä, onko heidän

kohdallaan eettisesti oikein hankkia omia biologisia lapsia. Nämäkään vastaajat eivät kuitenkaan kokeneet ilmastonmuutosta sellaisena asiana, joka olisi lopulta estänyt omien lasten hankkimisen tulevaisuudessa. Muut vastaajat tarkastelivat ilmastonmuutosta vastauksissaan etäisempänä ilmiönä, osa ihailen ja osa kriittisemmin; muutama vastaaja toi esiin oman poikkeavan mielipiteensä siitä, että lapsettomuus voitaisiin kokea ilmastotekona.

Haastatteluissa käytiin läpi perheen perustamiseen liittyviä ajatuksia suhteellisen yleisellä tasolla ja kuten tutkimusmetodeissa toin ilmi, muutaman vastaajan kanssa haastattelut jäivät pohdinnoksi perheen perustamisesta yleisesti eikä niinkään perheen perustamisen ja ilmastonmuutoksen yhteydestä. Toisaalta se, etteivät nämä vastaajat tuoneet tätä asiayhteyttä ilmi ei tarkoita, että haastattelut olisivat hyödyttömiä vaan enemmänkin kertovat siitä, että ilmastonmuutoksen ja perheen perustamisen välillä ei voida sanoa oleva erityisen vahvaa yhteyttä nuorten aikuisten perheen perustamispäätöksiin. Jos pohditaan varsinaisen päätöksen teon ja henkilökohtaisen mielipiteen sijaan haastateltavien asenteita ja ajatuksia, voidaan tutkimuksen perusteella sanoa, että tutkittavien joukossa ilmastonmuutos ja eettiset asiat yhdistetään perheen perustamiseen jollain tavalla. Mielenkiintoisesti useampi haastateltava pohdiskeli eettisyyteen ja ilmastonmuutokseen liittyviä asioita vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyvien kysymysten kohdalla. He olivat omien sanojensa mukaan kuulleet tai lukeneet ilmiöstä, jossa lapsia ei hankittaisi ilmastollisista syistä. Tässä joukossa siis selkeästi tunnistettiin vapaaehtoisen lapsettomuuden ja eettisten syiden yhteys. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtauduttiin muutoin vastaajien joukossa neutraalisti tai positiivisesti. Vain muutama vastaaja toi ilmi kummastelevampia ajatuksiaan mutta hekin totesivat hyväksyvän tämän asian. Tämä on mielenkiintoista, koska aikaisemmin tässä tutkimuksessa käsiteltiin vapaaehtoisesti lapsettomien kokemia negatiivista leimautumista (Partanen 2018, Kerttula 2017). Perustaen näihin vastaajien joukkoon, on mielenkiintoista pohtia suhtautuvatko nuoremmat sukupolvet erilaisiin elämänvalintoihin sallivammin.

Jopa yllättäen voidaan sanoa, että tämä haastateltavien joukko suhtautui perhe-elämään yleisesti olettamaani positiivisesti. Nuoret aikuiset tyypillisesti yhdistävät perhe-elämään ei niin mairittelevia mielikuvia (Rotkirch 2017, 35- 39). Tässäkin joukossa tuotiin esiin omia tuntemuksia liittyen lapsiarjen mahdolliseen haastavuuteen ja raskauteen mutta loppujen lopuksi enemmistö kuvasi ajatuksiaan kuitenkin positiiviseen sävyyn.

Useampi vastaaja toi esiin julkisen keskustelun ja median tuottaman puhettavan vaikutuksen omiin ajatuksiin. Vastaajat toivoivat perheen perustamis keskusteluun tietynlaisen syntyvyydellä pelottelun sijaan neutraalimpaa ja toisaalta myös positiivisempaa sävyä. Kukaan vastaajista ei maininnut syntyvyyskeskustelun

varsinaisesti kannustavan perheen perustamispäätöksiin. Haastateltavat toivoivat ennen kaikkea tietynlaista vertaistukea antavaa ja toivoa herättävää sisältöä tästä aiheesta.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani on tarkasteltu nuorten aikuisten asenteita perheen perustamiseen liittyen ja erityisesti sitä, vaikuttaako ilmastonmuutos päätökseen tähän liittyen. Tässä tutkielmassa on pyritty selvittämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaisia asenteita ja ajatuksia perheen perustamiseen liitetään?
2. Onko ilmastoahdistuksella vaikutusta päätökseen lasten hankinnasta?

Haastatteluissa käytiin läpi perhe-elämään liittyviä ajatuksia suhteellisen yleisellä tasolla. Tavoitteenani oli selvittää, pohtivatko nuoret aikuiset ilmastonmuutokseen liittyviä asioita perheen perustamisen yhteydessä ja voisiko ilmastonmuutokseen liittyvät syyt olla jopa perusteena jättää lapset hankkimatta? Haastattelukysymykset suunniteltiin käsittelemään perheen perustamista suhteellisen yleisellä tasolla, jotta haastateltavilla olisi tilaa pohtia aihetta monipuolisesti. Oma hypoteesini oli, että ilmastonmuutos ei olisi enemmistölle yksittäin riittävä tekijä lasten hankkimatta jättämisen perusteeksi, ainakaan vielä tässä ajassa. Kuitenkin oma arvioni on se, että ilmastonmuutos voi olla taustalla vaikuttava tekijä sellaisella henkilöllä joka jo entuudestaan kokee vapaaehtoisen lapsettomuuden oikeaksi vaihtoehdoksi itselleen ja uskonkin että lapsettomuuden perustelu eettisillä syillä tulee tulevaisuudessa kasvattamaan suosiotaan.

Lapsen hankkimista ei voida pitää kovin ekologisena tekona ilmastotekijöiden perusteella tarkasteltuna. Esitin tutkielmani alussa kysymyksen, että onko tällainen radikaali ajatus kuitenkaan mielessä, kun pohditaan oman perheen perustamista? Tähän tutkielmaan ei kuitenkaan valikoitunut yhtäkään vastaajaa joka olisi ilmaissut pohtineensa vapaaehtoista lapsettomuutta omalle kohdalleen ja tästä syystä tutkielmasta ei saada suoraa vastausta tähän kysymykseen. Tätä tarkoitusta varten olisi saanut parhaiten vastauksen haastatteleamalla vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnoita ihmisiä. Se mitä tutkielmani perusteella voidaan kuitenkin päätellä, on että ilmastonmuutokseen liittyvällä huolella ja lasten hankinnan päätöksellä voidaan ajatella olevan jonkinlainen yhteys pääkaupunkiseudulla asuvien nuorten aikuisten kohdalla. Enemmistö vastaajista mainitsi haastatteluissaan lasten hankkimisen ja ilmastonmuutoksen yhteyden ja ilmiönä lapsettomuuden valinta ilmaston takia oli heille tuttu. Tutkimuskysymyksenä esiteltiin ilmastoahdistuksen merkitys perheen perustamisen päätökseen mutta loppujen lopuksi tämä termi muotoutui tutkielmani kontekstissa yleiseksi ilmastonmuutokseen liittyväksi pohdinnaksi sillä en varsinaisesti olettanut tutkittavien nimeävän mahdollisia ilmastonmuutokseen liittyviä ajatuksiaan ilmastoahdistukseksi termin vierauden ja voimakkuuden takia. Yhdyn muutaman haastateltavan tulkintaan siitä, että ilmastonmuutoksen merkitys tulisi kasvamaan seuraavilla sukupolvilla perheen perustamisen päätöstä pohiessa ja että ylipäätään tietynlainen itsestäänselvyys perheen

ympäriältä hälvenisi. Uskon, että keskustelun monipuolistuminen voisi helpottaa myös vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnea kuten eräs haastateltavakin toi ilmi pohdinnoissaan.

Tutkielmani tuloksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että haastattelujoukoksi valikoitui suhteellisen homogeeninen ryhmä, jonka takia tutkimustuloksia ei voida yleistää koskemaan tyypillistä nuorta aikuista. Jonkinlaista osviittaa tutkielma kuitenkin antaa näiden kahden teeman, ilmastonmuutoksen ja perheen perustamisajatuksien välille. Tutkielmani tukee pitkälti aikaisempaan tutkimusta lasten hankinnan lykkäämisestä, sillä vastaajat perustelivat omia ajatuksiaan hyvin samankaltaisiin teemoihin vedoten, kuin mitä Väestöliiton lykkääntyvää lasten saantia tutkivassa tutkimuksessa tuli ilmi. (Rotkirch ym. 2017). Yleisesti ottaen vastaajat esittivät melko yhteneviä ajatuksia perheen perustamisesta ja esimerkiksi siitä, minkälaisia asioita vastaajat toivoisivat ihmisten ottavan huomioon perhettä perustaessaan. Vastaajat yhdistivät perhe-elämään ilahduttavasti runsaasti positiivisia asioita ja syntyvyyden alenemista pelkääville todettakoon, että tässä vastaajien joukossa erityistä toivetta omakohtaiselle lapsettomuudelle ei ollut. Haastatteluista nousikin vahvasti esiin toive hedelmällisyydellä ja syntyvyydellä pelottelun lopettamiselle, sen koettiin vain luovan painetta ja stressiä.

Haastatteluiden tekeminen oli hyvin opettavaista ja mielenkiintoista. Haastateltavien kyky heittäytyä pohtimaan näinkin henkilökohtaista aihetta tutkielmaani varten oli todella arvokasta. Avointen ja rohkeiden pohdintojen ansiosta sain haastatteluista paljon irti ja useaa vastausta jäin jälkikäteen myös reflektoimaan. Sain vastaajilta paljon uutta ajateltavaa ja koen, että haastateltavat antavat hyvin valoisaa kuvaa yhteiskunnassamme piilevästä suvaitsevaisuudesta ja erilaisuuden hyväksymisestä esimerkiksi vapaaehtoisuuden lapsettomuuden näkökulmasta. Toivoisin suuresti vastaajien omaavan arvopohjan näkyvän myös laajemmalla mittakaavalla elinympäristössämme.

Perheen perustaminen on kaunis ja merkittävä elämäntapahtuma. Samalla se on niin lujasti yhteiskuntaamme juurtunut normi, että vastoin tätä perinteistä elämänpolkua valinneet ihmiset kokevat joutuvansa epämiellyttäviin tilanteisiin joutuessaan perustelemaan normeista poikkeavaa valintaansa. Voisiko yhteiskuntamme ajatusmallit tarvita tietynlaista modernisointia ja avarakatseisuutta? On ehdottoman totta, että perheitä tarvitaan jo yhteiskuntamme ylläpitämiseksi ja paljon puhuttu huoltosuhteemme on vaarassa vinoutua entistä jyrkemmäksi lasten hankinnan lykkääntyessä tai jäädessä pois yhä useamman ihmisen elinkaarelta. Tästä huolimatta on aivan yhtä totta se, että yhteiskunnassamme syntyvät yksilöt kuluttavat luonnonvaroja runsaasti esimerkiksi suhteessa muiden Euroopan alueen kansalaisiin. Miksi näiden tosiasioiden valossa vapaaehtoinen lapsettomuus voi yhä olla tabun kaltainen, stigmatisoitunut asia?

Kuten todettua, perheen perustaminen on yhteiskuntaamme syvästi juurtunut normi ja yhtä hyväksyttävä asia kuin valinta siitä, ettei lapsia aio hankkia. Tutkielman tarkoituksena ei ole arvottaa henkilökohtaisten elämäntapahtumien oikeellisuutta ja koen,

että tietynlaisen sosiaalisen median anonyymiuden vihan ja vastakkainasettelun aikakautena vähiten tarvitsemme toisia ihmisiä sortavaa keskustelua mutta toivon että yhteiskuntamme olisi valmis hyväksymään myös uudenlaisten arvoja ja normeja.

7 LÄHTEET

Akerlof, Karen – Edward W. Maibach – Dennis Fitzgerald – Andrew Y. Cedenó – Amanda Neuman (2013) Do people “personally experience” global warming, and if so how, and does it matter? *Global Environmental Change* 23 (2013) 81-91

<<https://www.climatechangecommunication.org/wp-content/uploads/2016/03/August-2012-Do-People-Personally-Experience-Global-Warming.pdf>>, haettu 05.03.2020

Allen, M.R., O.P. Dube, W. Solecki, F. Aragón-Durand, W. Cramer, S. Humphreys, M. Kainuma, J. Kala, N. Mahowald, Y. Mulugetta, R. Perez, M. Wairiu, and K. Zickfeld (2018) Framing and Context. In: *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (eds.)]. In Press IPCC.ch. Special report Global Warming of 1.5 °C. 51-55

<https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_Chapter1_Low_Res.pdf>

Alila, Kirsi – Eskelinen, Mervi – Estola, Eila – Kahiluoto, Tarja – Kinos, Jarmo – Pekuri, Hanna-Mari – Polvinen, Minna – Laaksonen, Reetta & Kirsi Lamberg (2014) *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat*. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 8-10

<<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf>>, haettu 15.3.2020

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2001) *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. SAGE Publications Ltd, 45-51.

Berry, Helen L.–Murray, Virginia–Waite, Thomas David (2018) The case for systems thinking about climate change and mental health. In: *Nature Climate Change*, April 2018 <[file:///Users/user/Downloads/2018NCCCLimChMH%20\(1\).pdf](file:///Users/user/Downloads/2018NCCCLimChMH%20(1).pdf)>, haettu 30.03.2020, 283-288.

Coleman, David (2006) Immigration and ethnic change in Low-Fertility Countries: A Third Demographic Transition? In: *Population and Development Review* Vol. 32, No. 3, 401-425 <<https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.utu.fi/doi/epdf/10.1111/j.1728-4457.2006.00131.x>>, haettu 09.03.2020.

De Benoist, Alan & Sunic, Tomislav (1994) “Gemeinschaft and Gesellschaft” A sociological view of the decay of modern society. In: *Mankind Quarterly*, Vol. 34, No. 3

(1994). <<https://pdfs.semanticscholar.org/b5e1/6014ed97ead9e0f77660f9e3a8a40984c000.pdf>>, haettu 17.02.2020

Dunn, M. Peter (1998) Thomas Malthus (1766-1834): population growth and birth control. Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed 1998;78: F76–F77 <<https://fn.bmj.com/content/fetalneonatal/78/1/F76.full.pdf>>, haettu 14.03.2020.

Eatock, David (2019) Demographic outlook for the European Union 2019. EPRS European Parliamentary Research Service. Lead author: David Eatock. Members' Research Service. PE 637.955 – May 2019 <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/637955/EPRS_IDA\(2019\)637955_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/637955/EPRS_IDA(2019)637955_EN.pdf)>, haettu 23.03.2020.

Eläketurvakeskus 30.01.2020 Syntyvyyskenaariot: Syntyvyys todennäköisesti nousee hieman, mikä helpottaisi eläkkeiden korotuspainetta. <<https://www.etk.fi/tiedote/syntyvyyskenaariot-syntyvyys-todennakoisesti-nousee-hieman-mika-helpottaisi-elakemaksujen-korotuspainetta/>>, haettu 04.04.2020.

Eläketurvakeskus 25.02.2020 Eläkejärjestelmän muutokset vuosi vuodelta <<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elakejarjestelma-muutoksessa/muutokset-vuosi-vuodelta/>>, haettu 11.01.2020.

Esping-Andersen, Gosta (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press, 4-7, 10-46, 50-55.

Findikaattori.fi 24.03.2020 Väestön ikärakenteen kehitys. <<https://findikaattori.fi/fi/81>>, haettu 04.04.2020

Fingo.fi 28.8.2019 Niko Humalisto: Vaikka maailman väestönkasvu pysähtyisi tänään, ilmastonmuutoksen hillitseminen vaatisi muitakin toimia. <<https://www.fingo.fi/ajankohtaista/blogit/vaikka-maailman-vaestonkasvu-pysahtyisi-tanaan-ilmastonmuutoksen-hillitseminen>>, haettu 01.04.2020.

Friedman, S. D. (2013) *Baby Bust: New Choices for Men and Women in Work and Family*. Wharton Digital Press, 2-10.

Heiskanen, Tuula – Järvensivu, Anu & Aho, Simo (2008) *Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvemes Print. Tampere, 111-120. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100035/sukupuoli_ja_tyo.pdf?sequence=1>, haettu 13.3.2020

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2015) *Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus. 45, 59.

Ilmastoapu.fi: Hiilijalanjäljen kompensoinnin verkkokauppa <https://www.ilmastoapu.fi/verkkokauppa?gclid=CjwKCAjw7e_0BRB7EiwAIH-goLHGrACbVzJzeiFWLyzuSIRp1DER3KXSBe1NRzi0Qp9yOKLTXQEEdthoCDPwQAvD_BwE>, haettu 17.03.2020.

Ilmatieteenlaitos.fi 15.11.2019. IPCC tukee ilmastopoliittista päätöksentekoa.
<<https://ilmatieteenlaitos.fi/ipcc-ilmastopaneeli>> haettu 01.02.2020

Jiang, Leiwen & Hardee, Karen (2009) How Do Recent Population Trends Affect on Climate Change? Population Action International, 5-19. <http://pai.org/wp-content/uploads/2012/01/population_trends_climate_change_FINAL.pdf.pdf>, haettu 14.03.2020.

Joshi, Heather (1998) *The opportunity costs of childbearing: More than mother's business*. J Popul Econ 11:161–183 <<https://link-springer-com.ezproxy.utu.fi/content/pdf/10.1007%2Fs001480050063.pdf>>, haettu 11.1.2020.

Kauppalehti.fi 25.2.2019 Väestönkasvu nykyvauhdilla tekee ilmastotalkoot tyhjäksi.
<<https://www.kauppalehti.fi/uutiset/vaestonkasvu-nykyvauhdilla-tekee-ilmastotalkoot-tyhjaksi/fb642fb0-2f32-45e9-8a87-36e52b9636c1>>, haettu 28.02.2020.

Kerttula, Essi (2017) *Lapseton valinta – Vapaaehtoinen lapsettomuus suomalaisten aikuisten keskuudessa*. Kasvatustieteiden Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, 40-61.

Kestilä, Laura & Martelin, Tuija (2018) Suomen väestönrakenne ja sen kehitys. *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 26-28.
<[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137679/SH%202018_1%20Suomen%20v%C3%A4est%C3%B6rakenne%20ja%20sen%20kehitys%20%20L%20Kestil%C3%A4%20%20T%20Martelin%20\(1\).pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137679/SH%202018_1%20Suomen%20v%C3%A4est%C3%B6rakenne%20ja%20sen%20kehitys%20%20L%20Kestil%C3%A4%20%20T%20Martelin%20(1).pdf?sequence=1)> haettu 13.03.2020.

Keyriläinen, Maria 5.12.2019 Perhevapaan vaikutus naisen urakehitykseen kielteisempi korkeakoulutetulla. Tilastokeskus.
<<http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/perhevapaan-vaikutus-naisten-urakehitykseen-kielteisempi-korkeakoulutetuilla/>>, haettu 17.2.2020.

Kohler, Hans-Peter – Billari, Francesco – Ortega, José (2002) The emergence of lowest-low fertility in Europe during 1990s. In: *Population & Development Review*. Dec2002, Vol. 28 Issue 4, p641-680. 40p. 2 Charts, 2 Graphs. 642-675 <<http://web.a.ebsco-host.com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=5f9ddb33-4d4b-4aad-86dd-206b7bb979b1%40sessionmgr4007>>.

Kouvo, Antti (2014) Sosiaaliset verkostot. Teoksessa: *Johdatus sosiologian perusteisiin*. Erola, Jani & Räsänen, Pekka, 107-108.

Kuivalainen, Laura (2014) *"Kun haikaraa ei kutsuta kylään"* Tutkimuskohteena vapaaehtoinen lapsettomuus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto, 43-75.

Landström, Mariko 29.01.2020 Onko päästöjen kompensointi rahastusta? Sitra.fi.
<<https://www.sitra.fi/blogit/onko-paastojen-kompensointi-rahastusta/>>, haettu 24.03.2020.

Lehtinen, Jenny 29.10.2015 Jenny Lehtinen: Metatyö räjäyttää äidin pään! Yle.fi, 89-95. <<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/29/jenny-lehtinen-metatyö-kunniaan>>, haettu 10.03.2020.

Lesthaeghe, Ron (2014) The second demographic transition: A concise overview of its development. December 23, 2014 | vol. 111 | no. 51 <<https://www.pnas.org/content/pnas/111/51/18112.full.pdf>>, haettu 12.03.2020.

Liimatainen, Karoliina (2017) Antti Rinne, 54, kehottaa suomalaisia ”synnytystalkoisiin” – sanavalinta tyrmistyttää ja hävettää demareitakin. Helsingin Sanomat 23.8.2017.
<<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005337384.html>>, haettu 02.02.2020.

Luukinen, Susanna (2017) *Näkymätön näkyväksi, metakotityön sisältö ja jakautumisen tavat*. Pro gradu-tutkielma, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto, 89-95.

Miles, B. Matthew – Huberman, A. Michael & Saldana, Johny (2014) *Qualitative Data Analysis – A methods source book*. Edition 3. SAGE Publications, kappale 9.

Morgan, S. Philip (2003) Is low fertility a twenty-first-century demographic crisis? In: *Demography*, Volume 40-Number 4, November 2003: 589–603.
<<https://link-springer-com.ezproxy.utu.fi/content/pdf/10.1353%2Fdem.2003.0037.pdf>>, haettu 06.03.2020.

Myers, A. Teresa–Maibach, W. Edward–Roser-Renouf, Connie–Akerlof, Karen–Leiserowitz, A. Anthony (2012) The relationship between personal experience and belief in the reality of global warming. In: *Nature climate change* 12/2012 <<http://www.mcgill.ca/~huardda/articles/nclimate1754.pdf>>, haettu 18.3.2020.

Nelskylä, Lena (2019) ”Synnyttäminen ei ole kansalaisvelvollisuus” – Tältä syntyvyyskeskustelu tuntuu lapsettomasta kolmekymppisestä naisesta” Yle.fi 12.5.2019
<<https://yle.fi/uutiset/3-10778815>>, haettu 15.03.2020.

Nopola, Tuija & Tikanmäki, Heikki 30.01.2020 Syntyvyyskenaarioiden vaikutukset työeläkkeiden rahoitukseen. Eläketurvakeskus, 15-29. <<https://www.etk.fi/wp-content/uploads/Syntyvyyskenaarion-vaikutukset-tyoelakkeiden-rahoitukseen.pdf>>, haettu 02.02.2020.

Partanen Annika (2018) ”*Ei oo syytä hankkia eikä syytä olla hankkimatta*” *Lapsen hankinnan lykkääminen ja vapaaehtoinen lapsettomuus parihaastatteluissa*. Kasvatustieteen Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto

Pihkala Panu (2019) *Ilmastoahdistus ja sen kanssa eläminen*. MIELI Suomen Mielenterveys ry
<https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/ilmastoahdistusraportti-mieli2019-web.pdf>, haettu 26.02.2020, 4-10.

Poussa, Liisa (2019) Sitra.fi: Päästökauppa remontissa. Julkaistu 14.03.2019
<<https://www.sitra.fi/artikkelit/paastokauppa-remontissa/>>, haettu 31.03.2020.

Rotkirch, Anna – Tammissalo, Kristiina – Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista*. Väestöliitto. Väestöliitto ry, Väestöntutkimuslaitos, 23, 47-123.

Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2017) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 18-29
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135216/URN_ISBN_978-952-302-884-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, haettu 19.03.2020.

Salo, Marja & Nissinen, Ari (2017) Consumption choices to decrease personal carbon footprints of Finns. Reports of the Finnish Environment institute 30 | 2017, 4-15.
<https://media.sitra.fi/2017/10/23144245/Consumption_choices_to_decrease_personal_carbon_footprints_of_Finns.pdf>, haettu 19.4.2020.

Satterthwaite, David (2009) The implication of population growth and urbanization for climate change <<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0956247809344361>>, haettu 14.03.2020.

Searle, Kristina & Gow, Katheryn (2010) Do concerns about climate change lead to distress? In: *International Journal of Climate Change Strategies and Management* Vol. 2 No. 4, 2010, 362-376 <<https://www-emerald-com.ezproxy.utu.fi/insight/content/doi/10.1108/17568691011089891/full/pdf?title=do-concerns-about-climate-change-lead-to-distress>>, haettu 30.03.2020.

Sitra.fi 22.08.2019 Kestävät elämäntavat auttavat ilmastoahdistukseen.
<<https://www.sitra.fi/uutiset/kestavat-elamantavat-auttavat-ilmastoahdistukseen/>>, haettu 30.03.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö 28.02.2019 Tietoa perhevapaiden uudistamisen tueksi
<<https://www.slideshare.net/stmslide/tietoa-perhevapaiden-uudistamisen-tueksi>>, haettu 06.02.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki, 96-106
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, haettu 04.02.2020.

Stat.fi 4.12.2017 Ensisynnyttäjien keski-ikä nousi Suomessa Pohjoismaiden kärjen tasolle. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/synt/2016/02/synt_2016_02_2017-12-04_tie_001_fi.html>, haettu 27.1.2020.

Stat.fi 17.4.2020 Naisten ja miesten työmarkkina-asema. Tilastokeskus
<<https://www.stat.fi/tup/tasaarvo/tyoelama/index.html>>, haettu 10.04.2020.

Stm.fi 5.2.2020 Perhevapaaudistus tähtää perheiden hyvinvointiin ja tasa-arvon lisäämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö. <<https://stm.fi/artikkeli/>>

[/asset_publisher/perhevapaaudistus-tahtaa-perheiden-hyvinvointiin-ja-tasa-arvon-lisaamiseen>](#), haettu 19.3.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö 7.4.2020 Työnantajan työeläkemaksuja alennetaan väliaikaisesti koronaepidemian aiheuttaman vaikean taloustilanteen vuoksi. <https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyonantajan-tyoelakemaksuja-alennetaan-valiaikaisesti-koronaepidemian-aiheuttaman-vaikean-taloustilanteen-vuoksi>, haettu 17.4.2020.

syke.fi 24.1.2019 Suomen kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki kasvussa, julkisten hankintojen hiilijalanjälki laskettu ensimmäistä kertaa. SYKE, Suomen ympäristökeskus. <[https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Suomen_kotitalouksien_kulutuksen_hiilija\(49873\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Suomen_kotitalouksien_kulutuksen_hiilija(49873))>, haettu 12.3.2020.

Tem.fi: Päästökauppa. Työ- ja elinkeinoministeriö <<https://tem.fi/paastokauppa>>, haettu 22.3.2020.

Terveyskirjasto.fi 1.11.2019 Lapsettomuus <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00151>, haettu 15.1.2020

Thl.fi: Perhevapaa järjestelmä ja korvaukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/perhevapaatutkimus/perhevapaaajajestelma-ja-korvaukset>>, haettu 08.02.2020.

Tilastokeskus 30.09.2019 Syntyvyyden lasku heijastuu alueiden tulevaan väestönkasvuun. <https://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_2019-09-30_tie_001_fi.html>, haettu 13.1.2020.

Tieteen kuvalehti (2019) 13/2019 <https://tieku.fi/luonto/ilmastonmuutos/kansanedustajat-hermostuivat-tieteen-kuvalehden-kannesta>

United Nations (2019) World Population Prospects 2019 Highlights. Department of Economic and Social Affairs Population Division <https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf>, haettu 01.04.2020.

Valkonen, Tarmo 23.10.2019 Matalan syntyvyyden taloudelliset vaikutukset. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. <<https://vnk.fi/documents/10616/7849008/Liite+2+-+19-10-23+-+Valkonen.pdf/063514de-179e-03be-f7b4-841469c7193a/Liite+2+-+19-10-23+-+Valkonen.pdf>>, haettu 24.02.2020.

Valtioneuvosto.fi julkaistu 8.2.2019. Valtiosihteeri kansliapäällikkönä Martti Hetemäki: Uusi kulma ilmastonmuutokseen <https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10623/uusi-kulma-ilmastonmuutokseen>, haettu 11.03.2020.

Valtioneuvosto.fi 7.11.2019 Maahanmuuton tilannekatsaus: Maahanmuutto kannattelee suomen väestönkasvua- työperusteisten oleskelulupahakemusten määrä kasvussa. <https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/maahanmuutto-kannattelee-suomen-vaestonkasvua-tyoperusteisten-oleskelulupahakemusten-maara-kasvussa>, haettu 04.03.2020.

Vaestoliitto.fi (B) Tahaton lapsettomuus <<https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/perhehaaveet/tutkijalta/tahaton-lapsettomuus/>>, haettu 08.02.2020.

Väestöliitto (2018) Touko 2018 Tietovuoto: Suomalaiset haluavat nykyään vähemmän lapsia kuin ennen <https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2018-tietovuoto/>, haettu 04.02.2020.

Vörösmarty, J. Charles – Green, Pamela – Salisbury, Joseph – Lammers, B. Richard (2000) Global Water Resources: Vulnerability form Climate Change and Population Growth. 14 JULY 2000 VOL 289 SCIENCE <<https://science-sciencemag-org.ezproxy.utu.fi/content/sci/289/5477/284.full.pdf>>, haettu 04.03.2020.

World Meteorological Organization 15.1.2019 WMO confirms 2019 as second hottest year on record. <<https://public.wmo.int/en/media/press-release/wmo-confirms-2019-second-hottest-year-record>>, haettu 10.1.2020.

Yle.fi 23.06.2019 Yksi asia on ihmiskunnan kohtalonkysymys, mutta silti siitä ei halua puhua kukaan – Miksi väestönkasvusta tuli ilmastokeskustelun tabu? <<https://yle.fi/uutiset/3-10825443>>, haettu 02.04.2020.

ymparisto.fi 23.6.2016 Ilmastomuutoksen hillintä onnistuu sitoutumalla vähähiiliseen yhteiskuntaan. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Päivitetty 25.9.2017. <https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ilmasto_ja_ilma/Ilmastomuutoksen_hillinta>, haettu 29.3.2020.

Ympäristöministeriö.fi 25.9.2018: Kansallinen ilmastopolitiikka. Päivitetty 21.2.2019 <https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Ilmasto_ja_ilma/Ilmastomuutoksen_hillitseminen/Kansallinen_ilmastopolitiikka>, haettu 06.03.2020.

Ympäristöministerio.fi 25.9.2018 (A) Kansallinen ilmastopolitiikka. Päivitetty 21.2.2019. Ympäristöministeriö <https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Ilmasto_ja_ilma/Ilmastomuutoksen_hillitseminen/Kansallinen_ilmastopolitiikka>, haettu 23.03.2020.

Ympäristöministerio.fi 25.9.2018 (B) Euroopan Unionin ilmastopolitiikka. Ympäristöministeriö <https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Ilmasto_ja_ilma/Ilmastomuutoksen_hillitseminen/Euroopan_unionin_ilmastopolitiikka>, haettu 23.03.2020.

Ympäristöministerio.fi 24.2.2020 (C) Kuntien ilmastoratkaisut- ohjelma (2018-2021)

<https://www.ymp.fi/fi-FI/Ymparisto/Ilmasto_ja_ilma/Ilmastonmuutoksen_hillitseminen/Kansallinen_ilmastopolitiikka/Kuntien_ilmastoratkaisut>, haettu 23.03.2020.

LIITTEET

7.1 Liite 1. Haastattelukysymykset

Yleiset tiedot

1. Minkä ikäinen olet?
2. Oletko opiskelija/työssäkäyvä?
3. Opiskelutaustasi?
4. Oletko parisuhteessa?

Keskustelua liittyen ajatuksiin perheen perustamisesta

1. Minkälaisia ajatuksia liität perhe-elämään?
2. Onko lähipiirissäsi suurperheitä/omasta tahdosta lapsettomia?
3. Miten suhtaudut ajatukseen oman perheen perustamisesta/ millä tavalla päädyit siihen, että perheen perustamiseen
4. Kuinka vahvaksi koet lähipiirisi merkityksen ajatuksiisi liittyen perheen perustamiseen?
5. Miten ajatuksiisi perheen perustamisesta on suhtauduttu, tai miten oletat niihin suhtauduttuvan?
6. Mitä asioita mielestäsi tulee ottaa huomioon mahdollista perhettä perustaessa? Minkä takia juuri nämä asiat ovat mielestäsi tärkeitä?
7. Mitä asioita toivoisit, että muut huomioisivat perheen perustamiseen liittyen?
8. Mitkä tekijät lisäävät intoasi omaa perheen perustamista kohtaan? Mistä luulet näiden johtuvan?
9. Mitkä tekijät laskevat sitä? Mistä luulet näiden johtuvan?
10. Mitkä muut asiat perheen perustamisessa mahdollisesti huolettavat?
11. Minkälaisia ajatuksia sinulla herää vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyen?
12. Miten koet, että yhteiskunnassa yleisesti suhtaudutaan vapaaehtoiseen lapsettomuuteen?
13. Mitkä asiat edistäisivät positiivisia ajatuksiasi liittyen perheen perustamiseen?
14. Voiko perheen perustamiseen liittyä mielestäsi eettisiä kysymyksiä? Jos kyllä, minkälaisia?
15. Miten miellät eettisyyden?

Keskustelua liittyen perheen perustamiseen laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa

16. Onko keskustelu perheen perustamisesta mielestäsi muuttunut aikojen saatossa? Minkälaisia ajatuksia tämän päivän keskustelukulttuuri tästä aiheesta herättää?
17. Minkälaista julkista keskustelua toivoisit aiheen ympäriltä?